

Tudományos és Műszaki Tájékoztatás

Könyvtár- és információtudományi
szakfolyóirat

58. évfolyam
HU ISSN 0041-3917

2011/04

Tartalom

Ajánló

SZÁNTÓ Péter: **A „pécsi modell”**

Cikkek

FISCHERNÉ DÁRDAI Ágnes: Szolgáltatásintegráció a Tudásközpontban. Egy koncepció születésének állomásai	131
SZELLŐNÉ FÁBIÁN Mária: Gyűjteményépítés együttműködéssel. Gyűjteményelhelyezés és gyűjteményépítés a pécsi Tudásközpontban	148
BOGÁTHYNÉ HASZNOS Éva: Mi sem csak tudást adunk ... A Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont könyvtári szolgáltatásai	154
HAMAR Zsuzsa: Egy szakkönyvtár a Tudásközpontban. A Benedek Ferenc Jogtudományi és Közgazdaságtudományi Szakkönyvtár új helyén, új szolgáltatásokkal	159
MARKÓ Tamás: RFID alapú azonosítás a Tudásközpontban	163
SZABOLCSINÉ OROSZ Hajnalka: Új közkönyvtári törekvések a pécsi Tudásközpontban	170
BALÁZS Mihály: Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont – Pécs – Az építész nézőpontjából	177

Beszámolók • Szemlék • Referátumok

BARBRO, Thomas: A svéd könyvtárügy – áttekintés (Ref.: Kovácsné Koreny Ágnes)	182
--	-----

Scientific and Technical Information

Hungarian journal of library and information science

Vol. 58 • 2011/04

Summaries

FISCHER-DÁRDAL, Á.: **Integration of services in the Knowledge Centre. The birth of a concept**..... 131

The Knowledge Centre and Library of the South Transdanubian Region was built in 2010 within the project European Capital of Culture. The article looks back to the early phase of the project and takes account of the plans of participating organisations. It presents how the participants elaborated a library model to integrate earlier independent legal entities, the Csorba Győző County and City Library and the Central Library of the Pécs University, plus the Benedek Ferenc Law and Economics Library, a branch of the university library system. Today these libraries provide joint services for the visitors of the Knowledge Centre based on their integrated collection and using their joint information technological base. It became possible for the co-operating library units to operate unified and cost-effective services in the Knowledge Centre's building. Integration allows them to develop a comfortable, service-oriented, user-friendly library with multiple functions.

BOGÁTHY-HASZNOS, É.: **We provide not just knowledge... Services of the Knowledge Centre and Library of the South Transdanubian Region**..... 154

The activities of libraries having moved into the Knowledge Centre and Library of the South Transdanubian Region are analysed with a focus on their services. After listing their services before moving in the new library offer of the Knowledge Centre is reviewed according to target groups. Some of the services are meant for all and some of them are special ones for university citizens (students, faculty and researchers). The libraries concerned are going to further extend their services with special regard to providing web-based, online accessible and digitised content.

HAMAR, Zs.: **A special library in the Knowledge Centre. The Benedek Ferenc Law and Economics Library at a new place with new services** 159

The author considers how a special library finds its place within a new organisation with multiple functions, integrating several types of libraries. The article overviews the preliminaries of moving into a new building, the preparations, presents the library's main and supplementary collection areas as well as its tasks within the Knowledge Centre. It lists the services and rich special collections, and mentions the European Documentation Centre whose services can be used not only by the students of law and economics but by all visitors.

MARKÓ, T.: **RFID in the Knowledge Centre** 163

The article describes the principles behind radio frequency identification (RFID) and the details of its application at the

Knowledge Centre, Pécs. The characteristics of stickers (tags) used in books and the application of this new technology with the Corvina integrated library system are investigated from the user's point. The structural change of the underlying database is demonstrated, as well as the effects of the RFID technique on the main library processes from the inventory of books through loans and return to theft protection. Automating loan and return are described as new possibilities. The use of reader cards equipped with RFID chips is also analysed in detail both for traditional purposes (loan and return), and for new ones, such as registering entries and paying printing and photocopying fees. In addition to a detailed technical description the article shares relevant experience and makes recommendations.

SZABOLCSI-OROSZ, H.: **New public library initiatives in the Knowledge Centre, Pécs** 170

The objectives of the Csorba Győző County and City Library as part of the Knowledge Centre and Library of the Southern Transdanubian Region had to be reformulated for two reasons; on the one hand because of the merger of the county and the city libraries, and because of the new possibilities offered by the new library building for providing services to meet the growing needs – in co-operation with the university library – for information, leisure time activities and the internet. Thanks to the modern environment the number of cultural, community and library events has grown considerably in the last months of 2010, to which the local civil society also contributed. The new library-professional and cultural situation has brought new tasks. The article presents two areas, the children's library and the mobile library project in detail.

BALÁZS, M.: **The Knowledge Centre and Library of the South Transdanubian Region, Pécs – as seen by the architect**..... 177

While preparing the architectural plans the author as a designer of the Knowledge Centre, Pécs had an opportunity to arrange his previous considerations about libraries into a systematic concept. Although earlier he had a definite idea about libraries and was emotionally involved with the given district of the city, he could not for a long time identify points of connection to the city as a whole, either in intellectual or physical sense. He found that in addition to the library's inclusive, arranging and systematising role, some features of secondary importance had to be re-evaluated: today the library is a meeting point, a community place, a scene of the city's public life. The emblematic inner space of the new building, called Beehive, has become a symbol of the new building with its magnificent size and wonderful ceramics covering. The building wishes to be a place of acquiring solid knowledge and a house of creative imagination.

Fischerné Dárdai Ágnes

Szolgáltatásintegráció a Tudásközpontban

Egy koncepció születésének állomásai

A Tudásközpont projekt megálmodói egy olyan közösségformáló találkozási helyet, információs, szolgáltató és kutatási központot képzeltek el, ahol a közművelődési, oktatási, kulturális és tudományos tevékenységek egymásra épülve és egymást erősítve segítik Pécs városának, Baranya megyének és a dél-dunántúli régióknak társadalmi-gazdasági modernizációs folyamatát. A tanulmány a kezdetektől kronológiai rendben ismerteti a legfőbb történéseket, a projektben részt vevő felek főbb döntéseit, illetve azt, hogy a tervezési, kivitelezési folyamatban milyen szakmai szerepet játszottak a könyvtárak. A szerző bemutatja, hogy a kezdeti „együtműködésre ítélt” állapotból hogyan jutottak el a könyvtárosok józan, okos kompromisszumokkal a mára már összehangoltan működő közös könyvtári szolgáltatások felé. Bemutatja, hogy a szolgáltatásintegráció megvalósulásával mindkét könyvtár korábban egyedi sajátosságai, lehetőségei összeadódtak, és hogy hogyan képes ez az új kulturális intézmény a lakosság legszélesebb rétegeit modern könyvtári környezetben kiszolgálni.

Új könyvtár Európa Kulturális Fővárosában, Pécsen

Az Európa Kulturális Fővárosa 2010 keretében Pécs városa öt kulcsprojekt megvalósítására kapott lehetőséget:

- Nagy kiállítótér.
- Közterek és parkok felújítása.
- Zsolnay kulturális negyed.
- Koncert- és konferencia-központ.
- *Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont (a továbbiakban: Tudásközpont).*

A Tudásközpont megvalósításának legfontosabb célkitűzései:

- a városban elkülönülten működő könyvtárak hálózatának egységes fejlesztése, ésszerűsítése és harmonizálása;
- az élethosszig tartó tanulás, a tudás, a közösségformálás kultúrájának terjesztése;
- a korszerű, az olvasói, felhasználói igényeknek hosszútávon is megfelelő, a lakosság széles rétegeit vonzó, integrált információs és tudásorientált könyvtári szolgáltatások kialakítása;
- a városban folyó hazai és nemzetközi kutatási programok bővítése, a kutatók számának növekedése, inspiráló kutatási környezet kialakítása;
- az egyetemi oktatási infrastruktúra korszerűsítése, bővítése;
- egységes és hatékony hallgatói szolgáltatások kialakítása, működtetése;

- a város, a megye és az egyetem összefogása, és az intézményeik közötti tudásmegosztás lehetőségének megteremtése.

Mindezen feltételek teljesülésével a pályázat benyújtói azon reményüket fejezték ki, hogy a Tudásközpont Pécs város kulturális és közösségi központjává, szimbólumává fog válni, ahol az emberek a könyvtári szolgáltatások igénybevételén túl szívesen találkoznak, tanulnak, kiállításokat tekintenek meg, bekapcsolódnak a világháló rendszerébe, valamint közösségi programokat szerveznek.

A projekt megvalósításának helyszíne a *Pécsi Tudományegyetem (PTE)* sportpályája volt, amely terület a város életébe mindez idáig nem, vagy csak igen korlátozott módon tudott bekapcsolódni. E terület a történelmi belváros keleti határánál helyezkedik el, a centrumtól gyalogos távolságra, így a Tudásközpont mellett felépült koncert- és konferencia-központtal, valamint az ugyancsak a közelében található Zsolnay kulturális negyeddal együtt a belváros keleti irányú kiterjesztéséhez járul hozzá. Mind a három projekt megvalósítása meghatározó módon fogja segíteni a városrész fejlesztését és felemelését.

A Tudásközpont projektet a *Baranya Megyei Önkormányzat (BMÖ)*, a *Pécsi Tudományegyetem és Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata* együttesen valósította meg konzorciumi megállapodás

keretében, melynek vezetője a Baranya Megyei Önkormányzat. A beruházással létrejött vagyon a projektet megvalósító partnerek tulajdonába került (65%-ban a BMÖ, 35%-ban a PTE tulajdonába). A projekt bonyolítását a kifejezetten az e célra alapított *Pécs2010 Menedzsment Központ Kht.* végezte.

A fejlesztés eredményeként 13 ezer m² alapterületű épület jött létre a hozzá kapcsolódó úttal, egy 7500 m² parkolóval, 250 férőhelyes parkoló hellyel, parkosított környezettel. Az új épületbe négy könyvtár költözött be:

- a *Csorba Győző Megyei-Városi Könyvtár* (amely 2010. január 1-jétől a jogelőd megyei és városi könyvtárak integrálásával jött létre),
- a *Pécsi Tudományegyetem Központi Könyvtára*,
- a *Pécsi Tudományegyetem Benedek Ferenc Jogtudományi és Közgazdaságtudományi Szakkönyvtára*,
- mindezekon kívül az ún. „tudásközponti funkciót” a PTE által igénybe vett egyetemi nagyelődök, a hallgatói információs központ, és az egyetemi kutatóközpontok hozzák létre.

Az ún. „tudásközpont-funkció” elsősorban a Pécsi Tudományegyetemen folyó kutatások bázisaként fog szolgálni, amely lehetőséget nyújt a városhoz köthető kutatási projektek számának, és az elnyert kutatási támogatások értékének növelésére, az egyetemen folyó kutatási témák interdiszciplináris összekapcsolására, az egyes tudományterületek közötti intenzív együttműködés kialakítására és a nemzetközi kutatási projektekbe történő bekapcsolásra. A Tudásközpont adminisztratív, információs és számítástechnikai háttérrel és helyszínt fog adni az egyetemi kutatásokhoz, a könyvtári háttér pedig az információszerzést és a tudásmenedzselést segíti.

A Tudásközpontban kialakított nagyelődök és egyéb közösségi terek az egyetemi oktatási időn túlmenően lehetőséget és helyet kínálnak felnőttképzési programok, ismeretterjesztő előadások, tudományos rendezvények, szakmai programok megtartására, amelyek a város és a régió lakosságát is bekapcsolják az intézmény működésébe. Tervezzük, hogy a Pécsi Tudományegyetemen már évek óta nagy sikerrel folyó „Nyitott egyetem” előadások esténként és hétvégén az érdeklődők számára egyfajta „Mindentudás Egyeteme”-ként fognak működni. A könyvtári és tudásközponti funkciók a szabadidő kellemes eltöltését ajánló egyéb közösségi terekkel (kávézó, étterem, ruhatár, parkoló) egészülnek ki.

A kezdetek

A Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont létrehozásának terve 2005-ben, Pécs város *Európa Kulturális Fővárosa (EKF)* cím elnyeréséért benyújtott pályázatában került megfogalmazásra, akkor még „Információközpont” elnevezéssel. A sikeres pályázatot követően a pécsi önkormányzat 2006 decemberében írta ki az új épület tervpályázatát. A tervezői tervpályázat 2007 áprilisában zárult le, a nyertes pályaművet a budapesti *Török és Balázs Építész Iroda* nyerte el *Balázs Mihály* Kossuth-díjas építész vezetésével.

Az EKF keretében megvalósuló regionális könyvtár és tudásközpont projektben kezdetben a *Csorba Győző Baranya Megyei Könyvtár* és a *Pécsi Városi Könyvtár* vett részt, a Pécsi Tudományegyetem nem. A későbbiekben a projekt első kedvezményezettjeinek (város, megye) felkérésére vállalt szerepet a Pécsi Tudományegyetem, melynek következtében a tervezett új épület funkciói jelentősen megváltoztak, és kibővült a korábban jórészt a megyei és városi könyvtár integrációjára épülő program. Az egyetemmel folytatott kezdeti tárgyalásokon (2006. november) először csak az *Állam- és Jogtudományi Kar*, valamint a *Közgazdaságtudományi Kar Szakkönyvtárának* a Tudásközpontba bekerülésével számoltak a felek, tekintettel arra, hogy a két kar épületének közvetlen szomszédságában jelölték ki a leendő épület helyszínét, így kézenfekvőnek tűnt a két kar összevont könyvtárát elhelyezni az új épületben. Később azonban a rektori vezetés részéről felmerült az *Egyetem Központi Könyvtárának* a projektbe való bevonása is. Ezt az elképzelést az előkészítő tárgyalások során a felek (rektori vezetés, dékánok, könyvtár főigazgatója) több alkalommal is megtárgyalták.

A történeti hűség okán meg kell említeni, hogy e sorok írója kezdetben a Központi Könyvtár „bevitelle” ellen érvelt. Ellenérveink alátámasztására mindenekelőtt azon aggályunk szerepelt, hogy vajon össze lehet-e majd egyeztetni a két eltérő típusú (közkönyvtári és felsőoktatási) könyvtár működését. Nem volt világos még ekkor, hogy konkrétan mit is értenek fenntartóink az „integrált könyvtári szolgáltatások” alatt. Feltettük az előző években modernizált, és akkorra már olajozottan működő egyetemi könyvtári hálózatunkat is. Feltűnt attól, hogy a több évtizedes gazdag szakmai múlttal rendelkező Központi Könyvtár veszíthet súlyából az új könyvtári szimbiózisban, hogy nem tudjuk majd érvényesíteni a tudományos könyvtári feladatainkat, hogy olvasóink nem fognak minket követni

a megszokott, a belvárosi helyszíntől távolabbra tervezett új könyvtárba. Ezért akkoriban egyetértünk azokkal a bíráló megjegyzésekkel, amelyek felhívták a figyelmet arra, hogy Pécs belvárosa könyvtári ellátás nélkül fog maradni, ha mindhárom (a belvárosban működő) könyvtár kiürül. Az egyeztetések során végül egyértelművé vált, hogy a Tudásközpontba nemcsak a két kari könyvtár, hanem a Központi Könyvtár is be fog költözni. Sikerült ugyanakkor megállapodni abban is, hogy a Tudásközpontba költöző Központi Könyvtár megőrzi az egyetemi könyvtári hálózatban addig betöltött integráló szerepét, hogy a Tudásközpont projekt szakmai vezetésében az Egyetemi Könyvtár állományának, szolgáltatási kapacitásának arányában fog szerepet kapni, és végül, hogy speciális tudományos felsőoktatási szakkönyvtári szempontjaink érvényesülni fognak az új projektben.

Mérföldkövek a Tudásközpont történetében

2006 októberében került sor az első egyeztetésre a Városi, a Megyei és az Egyetemi Könyvtár között. Ugyanebben a hónapban kapcsolódtak be az előkészítő munkába a *PTE Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar Könyvtártudományi Intézetének* munkatársai *Prof. Dr. Agárdi Péter* vezetésével, akik egyrészt együttműködtek Pécs város kulturális stratégiájának kidolgozásában, másrészt a beköltöző könyvtárakat érintő könyvtári helyzetelemzést készítették, amely tanulmány alapját képezte később a tanácsadó szervezet megvalósíthatósági tanulmányának is.

2006 novemberében kötötte meg a Pécsi Tudományegyetem Pécs városával és a Baranya Megyei Önkormányzattal azt a keretszerződést, amelynek értelmében a PTE kinyilvánította részvételi szándékát nemcsak a Tudásközpontban, hanem a Zsolnay-negyed programban is, azzal, hogy a konkrétumokról később tárgyalnak.

2007 tavaszán elkezdődött a három könyvtár együttműködése, bár a végső döntést *Gábrriel Róbert* rektor és *Hargitai János* a *Baranya Megyei Közgyűlés* elnöke 2007 októberében hozta meg a PTE Egyetemi Könyvtár bevonásáról, pontosabban arról, hogy a PTE Központi Könyvtára és az ÁJK-KTK Szakkönyvtára fog részt venni a projektben.

2007 őszén fogalmazták meg a projektpartnerek azt a szándékot, hogy a könyvtári integráció szakmai megtervezésére és lebonyolítására az érintett

felek létrehoznak egy könyvtárszakmai irányító testületet a három érintett könyvtár (megyei, városi, egyetemi) igazgatóinak részvételével.

2007 májusában készült el a Tudásközpont számára a PTE Egyetemi Könyvtár Informatikai Osztálya által kidolgozott első informatikai koncepcióvázlat. Ugyanebben a hónapban az érintett könyvtárak elkezdték tevékenységük összehasonlítását (vonalkódok, raktári jelzetek, leltári számok). Júniusban a Tudásközpontba kerülő funkciók kimunkálására, az integráció tartalmának, és lehetséges verzióinak, ütemezésének megfogalmazására került sor a projekt partnereinek részvételével.

2007-ben a szeptemberi hónap azzal telt el, hogy a könyvtárak adatot szolgáltatottak a tanácsadó cég megvalósíthatósági tanulmányához. Ebben formálódtak azok a lehetséges alternatívák, amelyek közül végül is a megvalósíthatósági tanulmányban négy kristályosodott ki. Ugyancsak ebben a hónapban történt konkrét egyeztetés az e-Corvina Kft.-vel, egyrészt az informatikai koncepció pontosításáról, másrészt a Városi Könyvtár adatállományának a Corvina integrált rendszerbe való konverálásáról.

2007 októberében a PTE hivatalosan is megerősítette döntését, hogy nemcsak a Jogi és Közgazdaságtudományi Szakkönyvtár, hanem a Központi Könyvtár is „bemegy” a Tudásközpontba. A PTE rektori vezetése ez után megbízta az Egyetemi Könyvtár főigazgatóját, hogy dolgozza ki a PTE szerepvállalásának és helyigényének koncepcióját, valamint konkretizálja a kutatóközpontok, az egyetemi előadótermek és a hallgatói információs központ funkcióit. Ugyanebben a hónapban fontos egyetemi döntés volt annak kimondása, hogy habár a Központi Könyvtár az új épületbe költözik, továbbra is irányítója marad a PTE egyetemi könyvtári kari hálózatának, továbbá hogy a *Klímó Könyvtár*, valamint az *Egyetemtörténeti Múzeum* a régi (Szepey u. 3. sz. alatti) épületben marad. E megállapodás tartalmazta az első alapadatokat is, azt ugyanis, hogy a PTE kb. 700 ezer dokumentumot vinne be a Tudásközpontba (550 ezret a Központi Könyvtár, és kb. 150 ezret a kari könyvtár). Az egyéb, nem könyvtári egyetemi terek térigénye is itt formálódott (2x200 fős nagyelőadó terem, hallgatói információs központ és hat kutatóközpont).

2007. november 10-én a tanácsadó cég több hónapos munka után bemutatta a részt vevő partnerek számára a Dél-dunántúli Regionális Könyvtár

és Tudásközpont megvalósíthatósági tanulmányát, amelyben a könyvtárak integrációjának négy alternatíváját vázolták fel.

2008. január és június között számos egyeztetést tartottak az alapító könyvtárak, melyeken az elkészült vázlattervek alapján a majdani működés igényeinek megfelelően tovább pontosították a terveket az építészekkel együttműködve.

2008 februárjában a megvalósíthatósági tanulmány ajánlásai szerint a projektpartnerek konzorciumi szerződést kötöttek. A konzorciumi szerződést ünnepélyes keretek között a Baranya Megyei Önkormányzat mint projektgazda, Pécs Megyei Jogú Város, a Pécsi Tudományegyetem, valamint a *Pécs2010 Menedzsment Központ Kht.* mint a projektet bonyolító szervezet írta alá. A konzorciumi megállapodás rögzítette az új intézménybe beépített funkciókat, a projekt megvalósításához szükséges saját hozzájárulásukat is. A konzorcium heti rendszerességgel ülésezett, ahol a könyvtárak is képviseltették magukat.

2008. március 7.: A konzorciumi megállapodás 3.7. pontja rendelkezett a Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont-hoz kapcsolódó *Könyvtárszakmai Irányító Testület (KIT)* felállításáról, melynek tagjaivá a felek a Csorba Győző Megyei Könyvtár és a Városi Könyvtár igazgatóit (*Kalányos Katalin* és *Keresztúri József*), valamint az Egyetemi Könyvtár főigazgatóját (*Dr. Fischerné dr. Dárdai Ágnes*) nevezték meg. A KIT vezetésével a konzorcium az Egyetemi Könyvtár főigazgatóját bízta meg. A KIT legfontosabb feladata az integráció részletes programjának kidolgozása volt, melynek végleges határidejét az európai uniós pályázat benyújtásának időpontjára tűzték ki.

2008. március 19-re elkészültek az épület végleges vázlattervei, valamint a területen lévő épületek bontási tervei is. Március-áprilisban kezdődött meg az egyeztetés a tervezőkkel és ekkor készültek el az első helyiséglisták is.

2008 májusában a KIT rendkívül fontos döntést hozott 12 szakmai munkacsoport létrehozásáról és működtetéséről, amely döntés széles szakmai alapokra helyezte az együttműködő könyvtárak tevékenységét. Ugyanebben a hónapban született döntés az RFID-rendszer bevezetéséről.

2008. június és szeptember között a már elkészült első helyiséglisták alapján a KIT a Tudásközpontba bekerülő eszközök listájának elkészítését kapta

feladatul, amely eszközlístákat az első provizórikus tervrajzok alapján a munkacsoportok készítették el, majd a KIT összegezte és legitímálta.

2008 októberében elkezdődtek a könyvtári előkészületi munkálatok az állomány összevonásának, illetve költöztetésének megszervezésére. Mindhárom könyvtár döntést hozott állományának ellenőrzéséről; anyagi lehetőségeiknek megfelelően felgyorsították a retrospektív feldolgozást, elkezdődött a katalógusok összevonása, rendezése, valamint a dokumentumok kiválasztása a Tudásközpont szabadpolcaira és a raktárba. Ugyanebben a hónapban kezdődött el a konkrét egyeztetés az e-Corvina Kft.-vel a könyvtárak adatállományának összevonásáról. Döntöttek a könyvtárak arról is, hogy saját hálózatukat hogyan működtetik a beköltözés után.

2008 novemberében zajlott az uniós pályázat véglegesítése, majd 2008. december 19-én került sor a támogatási szerződés aláírására, mely a projekt összköltségét 6 milliárd 577 millió forintban határozta meg, és amely az *Európai Regionális Fejlesztési Alapból*, a *Magyar Köztársaság* társfinanszírozásával, az *Új Magyarország Fejlesztési Terv Dél-dunántúli Operatív Program* előirányzatából 4 milliárd 624 millió forint egyszeri, vissza nem térítendő támogatásban részesült. A nyílt közbeszerzési eljárásban beérkezett ajánlatok közül a Baranya Megyei Önkormányzat a *Gropius Építőipari és Kereskedelmi Zrt.* ajánlatát hirdette ki nyertesnek. A vállalkozó azt ígérte, hogy 329 nap alatt (2010. június 23-ra) felépíti az épületet.

2009 márciusa és májusa között a szakmai koncepciók közül az informatikai koncepció készült el először, melyet konzorciumi döntés fogadott el. Arról is döntöttek, hogy a leendő ház informatikai működtetését a PTE Egyetemi Könyvtár Informatikai Osztálya fogja végezni, és hogy a ház informatikailag a PTE akadémiai gerinchálózatához csatlakozik. Ugyanebben a hónapban a KIT, együttműködve a Pécs2010 pályázatot bonyolító nonprofit szervezettel, az uniós pályázati feltételekhez igazodva, döntött a heti nyitvatartási időről (84 óra). A nyitvatartási időhöz igazodó személyi kataszter elkészítése volt a munkacsoportok következő feladata, amely három (egy minimális, egy átlagos és egy optimális személyi létszámot figyelembe vevő) változatban készült el. Nemcsak a személyzeti kataszterről, hanem a közös szolgáltatások részletes kimunkálásáról is ekkor folytak az egyeztetési tárgyalások.

A tanácsadó cég által javasolt, majd a konzorcium által elfogadott teljes szolgáltatásintegráció koncepciójának részletezésével teltek el 2009 második félévének hónapjai. Mivel nem sikerült közös álláspontot kialakítani, ezért mind a Megyei Könyvtár, mind pedig az Egyetemi Könyvtár külön koncepciót készített a szolgáltatásintegrációról, majd ezeket a KIT elnöke egy közös dokumentumban ötvözte, feltüntetve a koncepciók közös és egymástól eltérő elemeit, javaslatot téve a kompromisszumra.

2009 novemberében az Egyetemi Könyvtár munkatársai Szegedre látogattak, ahol egyrészt bemutatták, majd megvitatták a PTE Egyetemi Könyvtár szolgáltatásintegráció koncepcióját, másrészt tájékoztak, és információkat szereztek az új *Szegedi Egyetemi Könyvtár* üzemeltetésével kapcsolatban. A szegedi konzultáció fontos mérföldkő volt a Tudásközpont előkészületi munkájában mind könyvtárszakmai, mind könyvtár-üzemeltetési szempontból.

A szolgáltatásintegráció koncepciójának elhúzóddó és parttalan vitáját, illetve az abból fakadó döntési patthelyzet feloldását felgyorsította a megyei és városi könyvtárak 2009. december 31.-vel megvalósuló integrációja.

2010. január 1-jétől megszületett a Csorba Győző Megyei-Városi Könyvtár, amelynek új vezetése (*dr. Szabolcsiné Orosz Hajnalka* igazgató) január 12-én a KIT-ülésem elfogadta a szolgáltatásintegráció közös koncepcióját. A KIT létszáma a korábbi háromról kettőre csökkent (a Megyei-Városi Könyvtár igazgatója, az Egyetemi Könyvtár főigazgatója). A KIT átalakult *Igazgató Tanács*sá, melynek tagjai a két igazgatón kívül a helyetteseik, az osztályvezetők, illetve az elfogadott szolgáltatásintegráció koncepciójának megfelelően az új szakmai posztok birtokosai, a két szolgáltatási koordinátor lettek. Az Igazgató Tanács működését 2010 januárja óta a kölcsönös kompromisszumok mentén a szoros együttműködés jellemzi.

2010 februárja és júliusa között konkretizáltuk a szolgáltatásintegráció tartalmát. Elkezdődött a közös működés, a közös szabályzatok előkészítése, együttműködtünk a kivitelezésben, és előkészültünk a költözésre.

2010 tavaszán újabb delegáció indult Szegedre (az egyetem, a megye, és a két könyvtár képviselőivel) a *Tanulmányi és Információs Központ* üzemeltetési kérdéseinek tanulmányozására.

2010 nyara már a költözés jegyében telt el. A költöztetés folyamata mind térben, mind időben összehangoltan, közös logisztikai terv alapján indult augusztus 21-én. *Maurer Péter* és csapata szakszerűen, gyorsan, négy helyszínről, közel 1 millió dokumentum átszállítását, valamint a három könyvtár irodáinak átköltöztetését szeptember 8-ára, a ház megnyitójára befejezte.

2010. szeptember 8-án volt a Tudásközpont házavatató ünnepe, amelyet a PTE tanévnyitó ünnepségével együtt tartottak meg. A házban ugyan még sok minden hiányzott, de a polcokon a könyvek már szakrendben sorakoztak, így a könyvtárnak már valóban könyvtárformája volt. Hiányoztak azonban a számítógépek, néhány szerver, amelyek miatt a megnyitást október végére voltunk kénytelenek eltolni, várva az eszközök megérkezését, majd beüzemelését.

A 2010. szeptember 8-tól október 22-ig tartó időszakban teszteltük a házat, a könyvtárunkat, és elkezdődött egy új szereplővel, az üzemeltető szervezettel való együttműködésünk. Október első hetére megérkeztek a számítógépek, majd megkezdődött a közel 400 számítógép üzembe helyezése.

Szeptember 20-án, elsősorban a *Jogi és Közgazdaságtudományi Kar Hallgatói Önkormányzatainak* nyomására idő előtt és részlegesen meg kellett nyitnunk a III. emeleten felállított kari könyvtárat, mivel e két kar hallgatói sehol máshol a városban nem tudtak hozzájutni a tanulmányaikhoz szükséges dokumentumokhoz. Ez a kényszerű intézkedés végül is nem vált kárunkra, sőt kifejezetten hasznos volt, hiszen egyetlen szinten, egy kisebb körülhatárolható gyűjteményben és egy szűkebb látogatói körben tesztelhetjük mind az informatikai rendszert, mind pedig a beiratkozás és a kölcsönzés új alapokra helyezett rendszerét.

2010. okt. 12. Az Európa Kulturális Főváros program 25 éves évfordulója és a Pécs2010 Európa Kulturális Főváros év alkalmából a Pécsi Tudományegyetem *Jubileumi Rektorkonferenciát* szervezett, amelyre európai egyetemek rektorai kaptak meghívást *Bódis József* rektortól. A konferencia egyben Magyarország EU elnökségének első előkészítő rendezvénye is volt, ebből az alkalomból a rendezvény díszvendége volt *José Manuel Barroso*, az Európai Bizottság elnöke, és *Orbán Viktor* miniszterelnök.

2010. október 21-én a megnyitó ünnepség részeként kinyitottuk kapuinkat, „háztűznéző” keretében bemutattuk az épületet és a könyvtárat az érdeklődőknek. Október 22-én, pénteken lezajlott az intézmény hivatalos megnyitója.

2010. október 25-től mindennap (hétköznap, és hétvégén is) heti 84 órában nyitva állunk a könyvtár látogatók számára.

2010 októbere és novembere addig soha nem látott tömegeket hozott a Tudásközpontba. Turistabuszok érkeztek az ország minden pontjáról. A csoportok elsősorban a médiában gyakran mutatott *Kaptárt* tekintették meg, de több ezren voltak kíváncsiak a könyvtári terekre is. Azóta szervezett könyvtártúrákon mutatjuk be a lakosságnak, egyetemi polgároknak, általános és középiskolásoknak az új pécsi intézményt.

2010 decemberétől megkezdődött a PTE kutatóközpontjainak beköltözése a házba, illetve a program szerinti működése a Tudásközpontban.

Könyvtárszakmai Irányító Testület (KIT): együttműködés a tervezési–kivitelezési fázisban

KIT: e hárombetűs mozaikszót szinte mindenki ismerte (helyi politikusok, egyetemi vezetők, tervezők, műszakiak, kivitelezők, könyvtárosok, a média képviselői) a tervezés és kivitelezés folyamatában, a testületet magát pedig akceptálták. Különösen ez utóbbi volt igen értékes számunkra, hiszen abban a bonyolult, többszereplős erőterben, amelyben ez a projekt elindult, majd kiteljesedett, rendkívül fontos volt egy olyan testületnek az életre hívása, amelyben a könyvtárszakmai kérdések eldőlték, illetve amelynek határozatait mint kollektív szándékot, akaratot közvetíthettük a projekt partnerei (fenntartó, bonyolító, tervező, kivitelező) felé.

A KIT létrehozásának gondolata már korán (2007 őszén) megfogalmazódott, hiszen mindenki számára egyértelmű volt, hogy a három könyvtárnak (de kettőnek mindenképpen) lehetnek/lesznek eltérő érdekei, ezért a Tudásközpont könyvtári működtetéséhez elengedhetetlen közös koncepció kiforrásához szükség lesz egy olyan fórumra, amelyet a három fenntartó legitimál. Találónan jellemezte valaki a három könyvtár kapcsolatát a következőképpen: „együttműködésre ítélve”. A testületet a három könyvtár igazgatója alkotta, nekik volt szavazati joguk, és nekik kellett konszenzusra jutniuk.

Mindhárom igazgatónak egy-egy szavazati joga volt, függetlenül attól, hogy az adott könyvtár mekkora állománnyal, mekkora személyzettel, milyen szolgáltatási feladatokkal és kapacitással rendelkezett.

A KIT szervezeti és működési szabályzatát *Hargitai János* megyei elnök, *Gábrriel Róbert* rektor, és *Tasnádi Péter* néhai polgármester írták alá 2008. március 7-én. E dokumentum értelmében a testület rendszeresen, legalább hetente ülésezett, és döntéseit egyszerű szótöbbséggel hozta. A testület által hozott határozatok írásos dokumentálásáról, valamint a testület rendszeres működtetéséről a KIT elnökének kellett gondoskodnia, aki a legfontosabb szakmai javaslatok kezdeményezője és az aktuális teendők operatív irányítója volt.

A KIT előkészítette a legfontosabb könyvtárszakmai döntéseket: közös állománybeszerzési koncepció kidolgozása, a Tudásközpont 2010–2013 közötti könyvtárszakmai stratégiájának elkészítése, a Tudásközpont honlapjára (www.tudaskozpont-pecs.hu) vonatkozó szakmai koncepció előterjesztése. A KIT lehetőséget kapott arra, hogy bármely, a Tudásközpontot érintő kérdésben kezdeményezési joggal éljen a konzorcium felé. A testület mindhárom tagjának kötelessége volt a testület működését segíteni, a közösen meghozott döntéseket a saját intézményükben maradéktalanul végrehajtani. Ez utóbbinak különös súlya volt, mivel 2009. december 31-ig mindhárom intézmény jogilag önállóan működött, mégis olyan döntéseket kellett közösen meghoznunk, illetve saját intézményünkben végrehajtani (állományharmonizáció, retrospektív konverzió, munkakörök átcsoportosítása, átnevezése, besorolások egységesítése stb.) amelyek az új épületben való majdani közös működésünket készítették elő. A KIT-határozatokat saját intézményünkben is iktattuk, illetve a közösen, a KIT által hozott határozatokat, kéréseket is e KIT-dokumentáción keresztül juttattuk el a projekt partnereihez.

A KIT a Tudásközpont előkészítési, tervezési fázisában rendkívül fontos szerepet játszott. A KIT volt a fóruma a Pécs2010 Menedzsment Központtal, a tervezőkkel és a külső szakértőkkel való kapcsolat-tartásnak is. A konzorciumi üléseken a kifejezetten szakmai kérdésekről a KIT-nek volt joga és lehetősége könyvtárszakmai véleményt mondani. A projekt résztvevői ezzel igen nagy szabadságot, de legalább ekkora felelősséget adtak a szakmai testület számára. Szerencsére nem fordult elő, hogy a konzorcium megkérdőjelezte volna a KIT szakmai

véleményét, adatait, az általa összeállított listák, kimutatások szakmai hitelességét. A konzorciumnak egyébként az volt a fő vezérelve, hogy minden szakmai kérdés a szakmai testületben, tehát a KIT-en belül dőljön el, és csak akkor forduljanak a könyvtárigazgatók együtt, vagy külön-külön a konzorcium, vagy a saját fenntartójuk felé, ha sehogy sem sikerül egyezsége jutniuk valamely kérdésben. Egyetlen esetet kivéve – ez a szolgáltatásintegráció közös koncepciójának elfogadása volt, amelyről később lesz szó – nem került arra sor, hogy megoldatlan szakmai probléma eldöntését a konzorcium elé vittük volna. Ez persze azt is jelentette, hogy a könyvtárak között felmerült eltérő vélemények, érdekellentétek rendre napirenden voltak, sokat vitáztunk, egy-egy kérdést hosszan tárgyaltunk.

Bár a KIT bő hároméves tevékenysége alatt végül is teljesítette legfontosabb feladatát – a felkészülést a közös szolgáltatásra –, nem lehet elhallgatni, hogy a könyvtár megnyitójáig vezető úton nagyon sok akadályt kellett leküzdenünk. Utólag visszatekintve belátható, hogy az ellentétes érdekeket hordozó intézmények közötti konfliktuskezelésben már sikerrel alkalmazott mediátor segítségére bizonyára lerövidíthette volna a sokszor értelmetlen és parttalan vitákat. Habár tettünk kísérletet arra, hogy külső szakmai – mediátori – segítséget kérjünk még az együttműködés elején, de be kellett látnunk, hogy nemcsak a Tudásközpont tartalmi kérdéseinek kitalálásában, hanem az együttműködés módszereinek a kidolgozásában sem szívesen adnak külső szervezetek, intézmények segítséget, tehát az utat saját magunknak kell kitaposnunk. Az is világosan látszik ma már – a beköltözés utáni hónapok „együttélésének” tapasztalatait elemezve –, hogy a kezdeti problémák gyökerét két tényező együttes megléte adta. Egyrészt tévhit, előítéletek, negatív feltételezések éltek a könyvtárosok között egymással szemben, egymás munkájáról, szakmai teljesítményéről. Másrészt elmaradt a megváltozott helyzetnek – az egyetem mint új partner – egyértelmű kommunikálása, azaz hogy ugyan a projekt kezdetén valóban csak a megyei és a városi könyvtár számára építendő új könyvtárról volt szó, de a fenntartók később úgy döntöttek, hogy az Egyetemi Könyvtár is részese lesz ennek a projektnek, annak minden következményével együtt. Az Egyetemi Könyvtár munkatársai nehezen élték meg, hogy „betolakodóknak” minősítették őket, korábbi szakmai eredményeik nem találtak elismerésre, bár belátták, hogy fordított esetben valószínűleg ugyanez történt volna velük is. A Megyei és Városi Könyvtár munkatársai is joggal

érezhették csálódottnak magukat, hogy a kezdeti projektet – amely csak a megyei és a városi könyvtár integrációjával számolt – ki kellett bővíteni és befogadni a „kéretlen” partnert, akik ráadásul vehemensen és igen határozottan érvényesítették a közművelődési könyvtáraktól eltérő, markáns felsőoktatási tudományos könyvtári szempontjaikat.

Ez a fentebb említett helyzet nagy energiavesztéssel járt minden fél részéről, ráadásul egyre nyilvánvalóbbá vált 2008 tavaszára, hogy a megye, a város és az egyetem által aláírt konzorciumi szerződés visszavonhatatlanná tette az Egyetemi Könyvtár részvételét a Tudásközpont projektben. A 2008 elejétől egyre feszültebbé váló helyzetet a KIT elnökének bejelentése oldotta fel valamelyest 2008 májusában, amikor is részletes javaslatot terjesztett elő 12 szakmai munkacsoport megszervezésére, gyakorlatilag a KIT tevékenységének kibővítésére. Nagyvonalú gesztusnak minősítették később a megyei és a városi könyvtár igazgatói is, hogy a javaslat a munkacsoportokban részt vevő könyvtárosok számát nem az állomány nagyság, vagy a dolgozói létszám, vagy egyéb más könyvtárszakmai mutató alapján jelölte ki, hanem egységesen 2-2-2 főt delegálhatott a munkacsoportokba az egyetemi, a megyei, és a városi könyvtár is. Így a megyei-városi könyvtárosok 2/3, míg az egyetemi könyvtárosok 1/3 arányban vettek részt a munkacsoportokban. Miközben ez a gesztus elégedettséggel töltötte el a megyei és városi könyvtárosokat, az Egyetemi Könyvtáron viszont olyan konfliktust jelentett, amelyet házon belül kellett megoldani, hiszen nehezen lehetett a Jogi és Közgazdaságtudományi Szakkönyvtár igazgatójával elfogadtatni, hogy könyvtára annak ellenére nem delegálhat önállóan munkatársat a munkacsoportokba – legfeljebb az Egyetemi Könyvtár részeként –, hogy állománya már akkor nagyobb volt, mint a Városi Könyvtárnak a Tudásközpontba költözéi egységéé.

A munkacsoportok életre hívását, valamint a delegált tagok egyenlően arányosított képviselőinek felajánlását utólag visszatekintve helyes lépésnek lehet tekinteni egyrészt azért, mert a korábban a három igazgatóra – indokolatlanul – leszűkített döntés-előkészítő tevékenység kitérte, a munkatársak bevonásából fakadó minden előny látványosan megjelent, másrészt ezzel összefüggésben lecsillapodtak az indulatok, kezdetét vette egy nyugodt, kiegyensúlyozott szakmai együttműködés. A szükségszerűen felmerülő érdekellentétek ettől kezdve egy tágabb szakmai csoportban, intézményi érdekektől és merev vezetői beidegző-

désektől megszabadulva könnyebben áthidalhatók voltak, a könyvtárosok nyugodtan, szakmai tudásuknak, lelkiismeretüknek megfelelően dolgoztak, megismerték egymás gyakorlatát, és elindult a szolgáltatásintegráció könyvtárszakmai alapelveinek kidolgozása.

A munkacsoportok a legfontosabb könyvtári funkciók mentén szerveződtek meg (gyűjteményszervezés, feldolgozás, informatika, igazgatás, raktár, olvasószolgálat, honlap stb.). A KIT elnöke által javasolt szempontrendszer alapján kidolgozták saját szakterületük szakmai anyagát (célok, eszközök, módszerek, folyamatábra). E szakmai koncepciók a résztvevők közötti konszenzus eredményei, tehát elfogadott produktumok voltak, és a majdani közös munka „legkisebb közös többszörösét” jelentették. A KIT tagjai megállapodtak abban, hogy mely munkacsoportoknak mely könyvtár adja majd a vezetőjét (pl. informatika, gyűjteményépítés, feldolgozás, raktár: Egyetemi Könyvtár; gyermekrészleg: Városi Könyvtár; olvasószolgálat, kötetzet, zenei részleg, helytörténet – Megyei Könyvtár). A munkacsoportok hetente, kéthetente üléseztek, a köztük lévő kommunikációt levelezési fórumok segítették. Minden hónapban beszámoltak munkájukról a KIT-nek, megkapták a következő időszakra a feladatot. A KIT ezzel a munkacsoporti képvisellel fokozatosan a háromtagú (igazgatói) testületből kibővített szakmai fórummá alakult, bár a döntéseket formálisan továbbra is a három igazgató hozta meg. A kibővített KIT-üléseken ettől kezdve érdemi szakmai munka folyt, és a testület alkalmas lett arra, hogy az időközben érkező – a tervezéssel, majd kivitelezéssel kapcsolatos – feladatokat pontosan és maradéktalanul végrehajtsa. A munkacsoportokban folyó tevékenység lassan kitermelte azokat a vezető egyéniségeket is, akik ma a Tudásközpontban a közös szolgáltatásban kulcsszerepet játszanak: *Fehérváry Klára, Katona Anikó, Márkus István* (Megyei Könyvtár), *Szabolcsiné Orosz Hajnalka, Cseresznyés Anikó, Pap Áron, Maneszkó Krisztina* (Városi Könyvtár), *Szellőné Fábrián Mária, Markó Tamás, Hamar Zsuzsa, Bogáthyne Hasznos Éva, Fekete Ágnes, Némethné König Judit, Nagyné Simon Csilla, Bolics Zsolt* (Egyetemi Könyvtár).

Integráció – de hogyan?

A könyvtárak integrációjának kérdése már a kezdetektől, 2006-tól a Tudásközpont projekt egyik meghatározó fontosságú eleme volt. Hiszen a pályázatot benyújtók is azzal érveltek, hogy a kü-

lönböző helyeken működő (akkoriban még csak a megyei és a városi) könyvtárak új épületbe költöztetésének egyik motivációja nemcsak a modernebb, korszerűbb építészeti infrastruktúra volt, hanem a könyvtárak integrációjával kapcsolatos várható előny is. Emiatt az integráció kérdésének körbejárása különösen fontos volt minden résztvevőnek.

Az integrációval kapcsolatos könyvtárszakmai kérdések és alapelvek megfogalmazásában nagy segítséget nyújtott *Fehér Miklósnak* az integrációval kapcsolatban kifejtett írása. [1] Tanulmányában az integráció kérdését a fenntartók, a felhasználók, valamint az érintett intézmények szempontjából járta körbe. Ami a fenntartói szempontot illeti, az integrációban érintett könyvtárak vezetőjeként természetesen egyetértettünk abban, hogy annak egyik legfőbb célja a költséghatékonyabb működés lehet. Elfogadtuk, hogy ez alatt a szervezeti (humán erőforrás), az üzemeltetési hatékonyságot és a dokumentumvagyon kezelésével kapcsolatos hatékonyságot értjük. Egyetértettünk *Fehér Miklósnak* azzal a kijelentésével is, amely az optimális integráció három alaptételére hívta fel a figyelmet, úgymint:

- integrálni, kizárólag az előnyök érvényesülése esetén érdemes;
- ezeknek az előnyöknek mindhárom érintett szereplő, azaz a fenntartók, a felhasználók és az intézmények esetében is meg kell jelenniük;
- az egyik érintett szereplőnél megjelenő előny nem okozhat a másik érintett szereplőnek hátrányt, ami azt is jelenti, hogy amilyen mértékben hátrányt okoz, olyan mértékben előnynek sem tekinthető.

A Tudásközpontot érintő kétkörös integráció (Megyei-Városi Könyvtár szervezeti integrációja, valamint a Megyei-Városi Könyvtár és az Egyetemi Könyvtár szolgáltatásintegrációja) kapcsán már most látható, hogy e három alaptételből vitán felül áll az első kettő. Egyetértettünk harmadik alaptételével is, bár azt nem sejtettük, hogy ennek realizálódása fogja a legtöbb konfliktust okozni. Ami az integrálandó területeket illeti, mindenekelőtt a Megyei és a Városi Könyvtár szervezeti integrálásáról volt szó. Ennek határidejét a fenntartók először 2008. év végére tűzték ki, majd különböző okok miatt ez az integráció csak 2009. december 31-ére valósult meg. A két intézmény integrálódása végül gond és zökkenők nélkül, a két intézmény fenntartói által létrehozott társulás formájában jött létre. Az új igazgató, Dr. Szabolcsiné Orosz Hajnalka személye garantálta a nyugodt átmenetet, hisz ő

ugyan a Városi Könyvtár egyik gyermekkönyvtárából érkezett, de több évig dolgozott a Megyei Könyvtárban is, így nem volt számára ismeretlen sem a megyei intézmény, sem pedig annak munkatársai.

A tanácsadók javaslatai

A Tudásközpontban megvalósuló szolgáltatásintegrációval kapcsolatban a tanácsadó cég többféle lehetséges alternatívát vizsgált meg (Megvalósíthatósági tanulmány, 2007. november 10.). Az egyes lehetőségek a részt vevő könyvtárak különböző szintű integrációjának fokában különböznek egymástól, melyeket a tanácsadó cég társadalmi hasznosságuk, gazdasági életképességük, az intézményi és működési kockázatuk, valamint a pénzügyi fenntarthatóságuk szempontjából értékelte. A javasolt alternatívák a következők voltak:

A) alternatíva: az integrált Megyei-Városi Könyvtár és az Egyetemi Könyvtár (Központi Könyvtár Benedek Ferenc Könyvtár) *önálló intézményi működésük mellett teljes szolgáltatásintegrációt* valósít meg. A könyvtár az olvasó számára egyetlen egységes könyvtárként jelenik meg. Ez a megoldás a felhasználó érdekét tartja szem előtt. A két könyvtár állománya a teljes épület olvasói tereiben vegyesen, egységes logikai rend szerint kerül telepítésre. A szolgáltatásintegráció működtetéséhez a két intézmény együttműködési megállapodást köt. A speciálisan a csak az egyik könyvtárhoz tartozó feladatok (például gyermekkönyvtár, helyismeret, különgyűjtemények, jogi és közgazdasági szakkönyvtár) nem kerülnek integrált működési keretek közé, ezek a feladat jellegéből adódóan csak az egyik intézményhez tartoznak.

B) alternatíva: az integrált Megyei-Városi Könyvtár és az Egyetemi Könyvtár *önálló intézményi működésük mellett egy épületben, de külön-külön terekbe költözik*. A beköltözés előtt azonban a két könyvtár gyűjtőkörű harmonizációt és ennek megfelelő állománycserét hajt végre. Az állománycserével a könyvtárak állományukat harmonizálják, a felesleges állományt selejtezik, és ezzel a teljes állomány kisebb szolgáltatói térbe helyezhető. A könyvtárak finanszírozása egymástól jól elkülöníthető rendszerben működik, az intézményfenntartók egyértelműen látják, hogy az adott szolgáltatás és funkció működtetése a fenntartónak mennyibe kerül.

C) alternatíva: az integrált Megyei-Városi Könyvtár és az Egyetemi Könyvtár *önálló intézményi*

működésük mellett egy épületben, de külön-külön terekbe költözik, és a könyvtárak egymástól elkülönülten működnek. Ebben az alternatívában az integrációnak csak az első lépcsője valósul meg, az állományuk harmonizációja nem következik be, ezért ennek az alternatívának a megvalósítása a korábbi változatokhoz képest nagyobb könyvtárterületet igényel.

D) alternatíva: az integrált Megyei-Városi Könyvtár és az ÁJK-KTK Szakkönyvtár *önálló intézményi működésük mellett egy épületbe, de külön-külön terekbe költöznek, és elkülönülve működnek*. A PTE Központi Könyvtára pedig *nem költözik, hanem a jelenlegi épületben marad*. Az integrált Megyei-Városi Könyvtár, valamint az ÁJK-KTK kari könyvtár tevékenységi jellege, szolgáltatási funkciója jelentős mértékben különbözik, így ezek integrációja érdemben nem megvalósítható.

A tanácsadó cég a négy alternatíva közötti választást egy több szempontú értékelési rendszer alapján végezte el, amelyben valamennyi szempontot egyenlő súllyal vettek figyelembe. Az adott szempontból legkedvezőbb alternatíva kapta a legtöbb pontot. Az értékelés szempontjai a következők voltak: a beköltöző könyvtárak száma, a könyvtárak integrációjának foka, depozitóriumi igény, az együttműködés foka, várható éves működési költség 2010-ben.

A tanácsadó cég a pontozás alapján megállapította, hogy a gazdasági életképesség, a pénzügyi fenntarthatóság és a társadalmi hasznosság tekintetében *egyértelműen az A) alternatíva, azaz a teljes szolgáltatásintegráció a legkedvezőbb*, ugyanakkor ennek a megvalósítása jelenti a legnagyobb kockázatot is a fenntartóknak. A kockázatok elsősorban a könyvtárak eltérő szervezeti kultúrájából, hagyományaiból és működési sajátosságaiból, a különböző vezetői stílusokból és a fenntartók eltérő elvárásaiból adódnak. A tanácsadó cég azonban úgy látta, hogy ezek a kockázatok nyitott, konstruktív és együttműködő fenntartói, vezetői, munkatársi hozzáállással, illetve megfelelő előkészítéssel és kommunikációval kezelhetők. Ezért megállapította, hogy a teljes szolgáltatásintegráció csak a projektben részt vevő partnerek folyamatos és konstruktív együttműködésével valósítható meg. Azt javasolta, hogy a Megyei-Városi Könyvtár és az Egyetemi Könyvtár *önálló működésük mellett kössön együttműködési megállapodást, szolgáltatásaikat, a működtetést, a tervezett fejlesztéseket, a meglévő állományokat és az üzemeltetést a lehető legteljesebb mértékben hangol-*

ják össze. Külön hangsúlyozták a könyvtári informatika fejlesztését, mert megítélésük szerint a könyvtári szolgáltatásokat olyan elérési csatornákon (internet, mobilhálózat) lehet a régióban található minél nagyobb számú szolgáltatási ponton keresztül a felhasználókhöz eljuttatni, amely lehetővé teszi a szolgáltatás-igénybevétel átfutási idejének csökkentését, a szolgáltatási színvonal és a költséghatékonyság növelését. Az általa javasolt egyes számú alternatíva tartalmazta a korábbi építészeti tervpályázatban nem szereplő PTE Központi Könyvtárát, ezért annak elhelyezésével számolva szükség volt az építészeti terv átalakítására.

A szolgáltatásintegráció koncepciójának létrejötte

A konzorcium 2008. február 13-án a tanácsadó cég által javasolt A) verziót fogadta el, ami azt jelentette a könyvtáraknak, hogy a közös szolgáltatás koncepcióját, azaz a „szolgáltatásintegrációt” ennek megfelelően kezdtük el kidolgozni.

A szolgáltatásintegráció előkészítése során kezdetben egyetértés volt abban, hogy ez nem azt fogja jelenteni a pécsi könyvtárak esetében, hogy minden részterületet a teljesség igényével integrálunk. Lesznek olyan területek, feladatok, tevékenységek, amelyeket az egyes könyvtárak – ahogy korábban – továbbra is önállóan, saját hatáskörben végeznek, és lesznek olyanok, amelyeket koordináltan egyeztetnek, továbbá lesznek olyanok, amelyeket a szó valódi értelmében összevontan, tehát integráltan fognak működtetni.

A szolgáltatásintegráció koncepciójának vitája több hónapon keresztül, éles érdekellentétek közepette zajlott. Mind a Megyei Könyvtár, mind pedig az Egyetemi Könyvtár külön koncepciót készített megoldására, majd ezek szövegét a KIT elnöke egy közös dokumentumba ötvözta, feltüntetve a koncepciók közös és egymástól eltérő elemeit, illetve javaslatot tett a kompromisszumra. Többoldalas, részletes, a könyvtári integráció legapróbb részleteit szem előtt tartó táblázatok születtek, amelyeknek első két oszlopában a megyei, illetve az egyetemi könyvtár állításai szerepeltek az egyes részkérdésekről, a harmadik oszlop a kompromisszumos javaslatot tartalmazta, a negyedik pedig azt, hogy végül miben állapodtunk meg. Bár lassan (hónapokig) tartottak az egyeztetések, de mégiscsak haladtunk előre, és igazából már csak egyetlen (jogi természetű) kérdés maradt megoldatlan: a tanácsadó cég által javasolt közös irányí-

tásból fakadó munkáltatói jogokat a könyvtárak hogyan kezeljék. E kérdés rendezésére megszületett az első (munkajogásztól) származó szakvélemény a jogilag önállóan működő, de közös szolgáltatást folytató könyvtári tevékenységről, amikor meglepetésre a Megyei Könyvtár a korábbi verziójuktól eltérő újabb koncepciót terjesztett be a kibővített KIT elé 2009. október 8-án „A Megyei-Városi Könyvtár új szolgáltatás szervezési koncepciója” címmel. A javaslat első mondata egyértelművé tette a Megyei Könyvtár új koncepciójának lényegét: „Kiindulási alapunk a ... megvalósíthatósági tanulmány B verziójának módosított változata”. E szerint a megyei és az egyetemi könyvtár az épületben egymástól elkülönülten, önállóan működik, de a párhuzamosságok kiszűrésével egymást kölcsönösen kiegészítő állománnyal rendelkezik.

Nyilvánvalóvá vált, hogy a Megyei Könyvtár új koncepciója – mivel ellentmondott a konzorciumi szerződésbe foglalt fenntartói szándékoknak, valamint az időközben elkészült tervrajzoknak – nem alkalmas arra, hogy annak alapján bármiféle megegyezés szülessen. Világossá vált, hogy a konfliktus feloldása a KIT-en belül nem sikerülhet, és túlmutat a KIT döntési kompetenciáján. Gyakorlatilag patthelyzet alakult ki, és nem szolgálta a mielőbbi megegyezést a Megyei Könyvtár vezetése által indított aláírásgyűjtési akció az olvasóik körében. A kérdőív azt kérdezte a látogatóktól, hogy „külön közkönyvtári lakossági szolgáltatásokat, vagy megyei-egyetemi szolgáltatásokat egybeintegrálva” szeretnének-e. Végül a KIT elnöke a konzorciumhoz fordult 2009. november 30-án. A problémát, illetve a két verzió közötti különbség lényegét összefoglalta egy rövid táblázatban, és kérte a fenntartók döntését, mivel a szolgáltatásintegráció tárgyában nem sikerült közös könyvtárszakmai megegyezésre jutni. A konzorcium végül nem tűzte napirendre a kérdést, mert sürgetőbb feladat adódott: már az előkészítés fázisában volt a megyei és a városi könyvtár összevonása, amely végül 2010. január 1-én megtörtént.

Az integrált megyei-városi könyvtár új vezetése a 2010. január 12-i KIT-ülésein néhány módosító javaslatot terjesztett be az Egyetemi Könyvtár által készített koncepcióhoz, amelyet a kibővített KIT befogadott, és e módosított javaslatokkal egyhangúan elfogadott. A január 12-én elfogadott szöveg újabb módosítását később a Pécs2010 kérésére megtettük, így került be a szövegbe a – pályázatban is szereplő – heti 84 órás nyitva tartás. Ez a dokumentum a jelenlegi, a Tudásközpontban mű-

köddő könyvtárak szakmai együttműködésének alapja.

Szolgáltatásintegráció a Tudásközpontban (a koncepció rövid kivonata)

Preambulum

„A cél egy olyan integrált szolgáltatási rendszerű könyvtár és tudásközpont kialakítása, amelyben a megyei és az egyetemi könyvtár ... a jelenlegi jogszabályi feltételeknek megfelelően önálló szervezeti, intézményi egységként jelenik meg, de a nyújtható szolgáltatások körét, a működtetést, a fejlesztést, a meglévő állományokat és az üzemeltetést a lehető legteljesebb mértékben összehangolják.”

(Megvalósíthatósági tanulmány IV.6.1 pont)

A megyei-városi és az egyetemi könyvtárak Tudásközpontba költözésével mindhárom, korábban külön működő könyvtár nyerni fog:

- A városi könyvtár gyermekrésze színvonalas, modern technikával felszerelt környezetben működhet.
- A megyei könyvtár szolgáltatási köre kitágul azaz, hogy meglévő gazdag állománya más tudományterületek dokumentumaival bővül, illetve látogatói a legkorszerűbb információ-tartalmakhoz (e-könyvek, e-folyóiratok, adatbázisok) juthatnak hozzá.
- Az egyetemi könyvtár szolgáltatásai is bővülnek, hiszen olvasói gazdag szépirodalmi, ismeretterjesztő, helytörténeti, zenei, művészeti irodalomhoz juthatnak hozzá.

A szolgáltatásintegráció megvalósulásával mindkét könyvtár korábban meglévő egyedi sajátosságai, lehetőségei összeadódnak. Olyan kulturális intézmény jön létre, amely a lakosság legszélesebb rétegeit képes modern könyvtári környezetben kiszolgálni.

Alapelvek

1. Törvényeknek megfelelő működés

Mind a megyei-városi, mind az egyetemi könyvtár a rá vonatkozó *törvényeknek* (1997. évi CXL tv., a 2005. évi felsőoktatási törvény) *megfelelően, önállóságát megőrizve*, de a Tudásközpont könyvtári szolgáltatásait közösen szervezve látja el feladatait. Mindkét könyvtár könyvtári hálózatot működtet

(a megyei-városi könyvtár a települési könyvtárak, valamint a Pécs városi könyvtári hálózatát, az egyetemi könyvtár pedig a PTE kari, intézeti, tan-
széki és klinikai könyvtári hálózatát).

2. Az olvasó számára egységes könyvtárként jelenik meg

Az építésetileg egy könyvtárnak tervezett épületben az olvasó azonos szolgáltatási elvek alapján veheti igénybe az egységes szisztéma és logikai rend alapján elhelyezett dokumentumokat, függetlenül attól, hogy a keresett dokumentum mely könyvtár tulajdona. Az egységes olvasójegy mindkét könyvtár, illetve azok hálózatának (városi, megyei, egyetemi hálózat) használatára jogosít.

3. Állományintegráció, egységes állománytelepítés

A beköltöző könyvtárak nem külön fizikai terekbe, hanem a teljes teret közösen használva költöznek be az épületbe. A könyvtárak tulajdonjogilag megőrzik eddigi és a jövőben gyarapított állományukat, melyek telepítése azonban szintenként közösen, egységes szakrendben történik. Mindkét könyvtár minden szintre elhelyezi a könyveit, folyóiratait megállapodás szerinti arányban. Cél: a két könyvtár állományából származó ugyanazon példányok egy helyen, egymás mellett sorakozzanak, függetlenül attól, hogy melyik könyvtár tulajdoni pecsétje van bennük. Az olvasó számára egységes logikai rendben jelenik meg a gyűjtemény.

Minden szintnek állandó könyvtárszakmai felelőse van:

1. és 4. emelet: a megyei-városi könyvtár jelöli ki,
2. és 3. emelet: az egyetemi könyvtár jelöli ki.

4. Könyvtárszakmai tevékenységek önállóan, és együttműködéssel

A könyvtárszakmai tevékenységek (könyvtárosi háttérmunka, könyvtári szolgáltatások) szervezéséről a két fenntartó együttműködési megállapodást köt.

4.1. Önállóan

Mindkét könyvtár önállóan látja el a törvényben, illetve a fenntartó által előírt kötelezettségeit saját hatáskörben.

Megegyi-Városi Könyvtár:

- Zenei gyűjtemény,

- Helyismereti gyűjtemény,
- MédiaDigiTár,
- Gyerekkönyvtár,
- Csorba Győző Emlékszoba működtetése,
- Megyei könyvtári hálózat ellátása,
- Városi könyvtári hálózat ellátása,
- Megyei letéti rendszer működtetése,
- Kisebbségi/nemzetiségi könyvtári ellátás,
- Kistérségi könyvtári ellátás,
- Mozgókönyvtári ellátás, könyvtárbusz,
- Szakfelügyelet,
- Pályázatok,
- Gazdasági, személyzeti ügyintézés.

Egyetemi Könyvtár:

- Klimó Könyvtár (Szepesy utca),
- Történeti Gyűjtemények Osztálya (Szepesy utca),
- Egyetemtörténeti Gyűjtemény (Szepesy utca),
- Egyetemi Archívum (Szepesy utca),
- Restauráló műhely (Szepesy utca),
- Adatbázisok menedzselése.

PTEDigiTár működtetése (e-könyvek, e-folyóiratok, e-hangtár, e-médiatár):

- PTE doktori disszertációk és tézisek gyűjtése,
- Oktatói bibliográfia működtetése (tudománymetria),
- Kari könyvtárak szakmai irányítása.

Egyetemi képzésben való részvétel (BA, MA, PhD felhasználóképzés, kutatómódszertan):

- Gazdasági, személyzeti ügyintézés,
- Pályázatok.

4.2. Koordináltan

Koordinált gyűjteményépítés

A két könyvtár közös Gyűjtőköri Kódexet készít. A Gyűjtőköri Kódexben rögzített gyűjtőköri elhatárolás alapján mindkét könyvtár csak azokat a dokumentumokat vásárolja a jövőben, amelyek beszerzését (szakmai profiljának, a fenntartó által jóváhagyott pénzügyi teherbíró képességének megfelelően) a Kódexben vállalta. Forráshiány miatt nem sérülhet a Tudásközpont koherens gyűjteménye. A dokumentumok tulajdonjoga a beszerző könyvtáré. A gyűjteményépítésről a két könyvtár egy-egy gyűjteményépítési koordinátora által szervezett beszerzési értekezlet dönt.

Koordinált feldolgozás

Mindkét könyvtár saját gyűjteményszervezési osztályt működtet, mivel mindkét könyvtár hálózati

központként működik (megyei, városi, egyetemi kari hálózat). A két osztály napi munkáját összehangoltan, szoros munkakapcsolatban végzi a közös CORVINA integrált rendszer segítségével. Minden könyvtár csak a saját, illetve a hálózatába tartozó könyvtárak részére beszerzett dokumentumokat dolgozza fel. A koordinált feldolgozás érdekében a két feldolgozó osztály közös adatbázist épít, közös tárgyszórendszert használ, az érvényben lévő könyvtárszakmai szabványok alapján.

Koordinált képzés

Mindkét könyvtár részt vesz a könyvtárosok szakmai képzésében. A Megyei-Városi Könyvtár a könyvtáros asszisztens-, és segédkönyvtárosképzést irányítja. A PTE Egyetemi Könyvtár az egyetemi (BA, MA) informatikus-könyvtáros képzés gyakorló könyvtára.

Koordinált statisztikai adatszolgáltatás

Mindkét könyvtár adatot szolgáltat az országos könyvtári statisztika számára. Az adatokat az egységes CORVINA integrált könyvtári rendszer statisztikai moduljából nyerjük. Azokat az adatokat, amelyek a CORVINA-ból nem nyerhetők ki, a két könyvtár azonos mintavételi elvek és gyakorlat alapján szolgáltatja.

4.3. Integráltan

Informatika

A könyvtárak egyetlen integrált könyvtári rendszert használnak (CORVINA). A két könyvtárat a szervezeten belül az Egyetemi Könyvtárhoz tartozó közös informatikai osztály szolgálja ki, amelybe a Megyei-Városi Könyvtár delegálja informatikusait. A delegált munkatársak a delegáló könyvtár létszámába tartoznak, munkájuk irányítását az informatikai osztály vezetője végzi. A delegált munkatársak feletti jogkör egy részét (munkaidő beosztása, munkarend meghatározása, szabadság kiadása) mindkét munkáltatói jogkör gyakorlója átadja az informatikai osztály vezetőjének. A tudásközpont informatikai rendszere a Pécsi Tudományegyetem üvegszálhálózata csatlakozik.

Honlap

A Tudásközpontnak egyetlen, portáltípusú honlapja lesz. Ezen a portálon minden fizikailag beköltöző egység lehetőséget kap az egyéni feladatait támogató megjelenésre, továbbá a portál a könyvtár-

használók számára kialakított közösségi oldalként fog működni, új generációs alkalmazások széles körű felhasználásával.

Rendezvények

A Tudásközpontban megvalósuló programok, kiállítások stb. szervezése közös feladat. A két könyvtár által benyújtott – meghatározott elszámolású pályázatok – cél szerinti lebonyolítása továbbra is az intézmények önálló feladata.

Nyilvános könyvtári szolgáltatások (olvasószolgálat)

A szolgáltatásokat a két könyvtár közösen nyújtja. A két könyvtár munkatársai térben és időben közösen, osztott munkarendben látják el a szolgálatot a fenntartók által meghatározott nyitvatartási időben.

Az integrált szolgáltatás működéséért felelős munkatársak:

Szolgáltatási koordinátorok:

A két könyvtár által kinevezett egy-egy szolgáltatási koordinátor felelős a dolgozók munkájának összehangolásáért, az azonos elveken nyugvó szolgáltatások biztosításáért. Egységes használati szabályzat állapítja meg az olvasók, felhasználók jogait és kötelezettségeit, messzemenően szem előtt tartva a hatályos törvényi szabályozás olvasóbarát alkalmazását. A szolgáltatási koordinátor szakmai munkakör. Mindkét könyvtárnak saját szolgáltatási koordinátora van, akik folyamatosan egyeztetnek, és közösen felelősek a szolgáltatás szervezéséért.

Szintvezetők:

Az egyes szintek könyvtárszakmai irányításáért a szintvezetők felelősek. A szintvezetői poszt állandó munkakör, 6 fő osztályvezetői, illetve kari igazgatói rangú munkatárs látja el (a zenei könyvtár, a gyermekkönyvtár, a helyismeret, a Benedek Ferenc Jogtudományi és Közgazdaságtudományi Kar vezetője, a Központi Könyvtár osztályvezetője, a Megyei-Városi Könyvtár osztályvezetője). A 0. szint vezetését félévenkénti rotációban az I. és a II. szint szintvezetője látja el. A raktár vezetője nem szintvezető, tevékenységének irányítását félévenkénti rotációban az I. és a II. szint szintvezetője látja el.

Műszakvezetők:

A napi munka működéséért a műszakvezetők felelnek (naponta 2 fő), akik a 2 szolgáltatási koordi-

nátor által közösen elfogadott felsőfokú szakmai végzettséggel rendelkező személyek. Nem állandó munkakör, személye műszakonként változik, az adott műszakban felelős a teljes könyvtár működéséért, s egyben rendelkeznie kell munkairányítási jogosultsággal is. Műszakvezető lehet: valamennyi szintvezető, főigazgató-helyettesek, igazgatóhelyettesek, szolgáltatási koordinátorok, osztályvezetők, különgyűjtemény-vezetők.

Könyvtárosok:

Munkájukat a két könyvtár által egyeztetett, közösen elfogadott munkaköri leírások alapján végzik. A munkafolyamatok operacionalizáltak, a munkaleírások standardizáltak, melyeket a két könyvtár által elfogadott szakmai dokumentumok rögzítenek.

A Megyei-Városi Könyvtár igazgatója, valamint az Egyetemi Könyvtár főigazgatója (fenntartói megállapodás alapján) a munkavállalók fölötti jogkör egy részét (munkaidő beosztás, munkarend-meghatározás, szabadságkiadás) delegálja a szolgáltatási koordinátoroknak, a műszakvezetőknek, az informatikai osztályvezetőnek, a köteteket vezetőjének.

Nyitva tartás

Heti 84 óra, hétfőtől vasárnapig 8-20. Törzsidőben (10-18 óráig): teljes szolgáltatás. Törzsidőn kívül, és szombat, vasárnap: csökkentett szolgáltatás, kevesebb személyzettel.

Gyermekkönyvtár: heti 56 óra.

Helyismeret: heti 72 óra.

Raktár

A két könyvtár a már meglévő, szabadpolcra nem kerülő anyagát egy térben, elkülönülő raktárszekciókban, a saját jelzetei alapján helyezi el. Mivel az új beszerzések java része szabadpolcra kerül, a raktárba kerülő kisebb mennyiségű beszerzett dokumentum a korábbi raktározási rendnek megfelelően történik. A két könyvtár állománya a raktárban a jövőben sem keveredik össze, az állományok kezelése (apasztás, ellenőrzés) áttekinthető, egyszerű.

A raktári személyzet közösen szolgáltat, a raktár vezetőjét az Egyetemi Könyvtár adja a Megyei-Városi Könyvtár vezetőjével egyetértésben. A raktárosok az olvasószolgálatl együttműködve, a szolgáltatási koordinátorok irányításával dolgoznak.

Kötészet

A kötészet működtetése közösen történik. A kötészet két műszakban dolgozik, vezetőjét a Megyei-Városi Könyvtár adja, az Egyetemi Könyvtár vezetőjének egyetértésével. Az Egyetemi Könyvtár az Egyetemtörténeti Gyűjtemény működtetése miatt restaurátorműhelyt működtet (Szepesy utca).

A szolgáltatásintegráció gyakorlati megvalósítása

Az összeköltözés első lépése az volt, hogy áttekinítettük az állományt, a jelzetrendszereket, a raktározás szisztémáját, és kimondtuk, hogy az összes beköltöző könyvtár valamennyi dokumentumra kiterjedő tételes állományellenőrzést hajtson végre. A Fehér Miklós tanulmányában leírt mondatot, hogy ti. az állományellenőrzés „a szolgáltatás fenntartása mellett teljesítendő hatalmas feladat”, megtapasztaltuk a magunk bőrén is. Valóban óriási volt a feladat, rákényszerültünk arra, amit valószínűleg minden könyvtár ebben az esetben megtett volna, hogy meg kellett hoznunk a döntést könyvtáraink bezárásáról. A Megyei-Városi Könyvtár ezt 2010. május 3-án tette meg, az Egyetemi Könyvtár pedig – tekintettel a szorgalmi időszakra – 2010. július első napjaiban.

A gyűjtemények integrálása

Az állomány számbavétele persze sok mindenre lehetőséget adott, hiszen egyrészt már itt kezdtek formálódni azok az elképzelések, hogy az állománynak mely részeit helyezzük raktárba, mely részeit szabadpolcra, és a szabadpolcos tereken belül mely gyűjteménytestek kerülnek az egyes szintekre. A következő feladat az új jelzetrendszer kialakítása volt, mivel ez tette lehetővé, hogy az integrált gyűjtemény egyes darabjairól megállapítható legyen tárolásának pontos helye, kölcsönözhetősége. A raktári jelzetek kiosztása, meghatározása a legmagasabb szintű könyvtárosi feladatok egyike volt, amit nagy szakértelmű és a könyvtárakban több évtizede dolgozó, saját könyvtárunk állományát kitűnően ismerő kollegák végeztek.

Döntenünk kellett a gyűjtemény tulajdonviszonyainak rendezéséről is. Ha a gyűjtemény integrálásának totális elvét vallottuk volna, akkor valódi, teljes gyűjteményintegrációt csak akkor tudtunk volna megvalósítani, ha a gyűjteményi daraboknak azonos tulajdonosa van. Tekintettel azonban arra, hogy fenntartóink a két jogilag önálló intézmény fenntartása mellett tették le voksukat, ezzel azt is

kimondták, hogy a könyvtárak tulajdonában eddig volt gyűjtemények megtartják tulajdonjogukat, illetve az ez után beszerzésre kerülő dokumentumok is annak a könyvtárnak a tulajdonába kerülnek, amelyik könyvtár büdzséjéből történt a vásárlás. Nem mondott le tehát egyik tulajdonos sem teljes körűen gyűjteményéről, azaz nem valósítottuk meg a valódi gyűjteményintegrációt, viszont a jelzetelemmel, és a dokumentumok összeolvasztásával egy olyan állapotot értünk el, amelyben az olvasó nem látja egy könyv kikölcsönzésekor, a szabadpolcra levételekor, hogy tulajdonképpen melyik könyvtárnak a tulajdonában lévő dokumentumot használja (hacsak nem nézi meg a pecsétet).

A tárolás, raktározás

A szolgáltatásintegráció kidolgozásának következő fontos elvi döntése a tárolás, azaz a raktározás kérdése volt. Dönteni kellett arról, hogy a különböző helyekről, olvasótermekből, raktárakból, szabadpolcokról, zárt terekből, külső tároló raktárból és a négyféle épületből származó dokumentumokat hogyan, milyen egységes tárolási elv szerint helyezzük el. Kezdetben (2007 ősze) a felek közötti megállapodás arról szólt, hogy az Egyetemi Könyvtár csak abban az esetben látja megvalósíthatónak a Tudásközpontba költözést, ha raktári állományát nem külső raktárban kénytelen elhelyezni, hanem összes raktári és szabadpolcon lévő állománya a Tudásközpontba kerül. Ebből az elvből kiindulva jelezte az Egyetemi Könyvtár a konzorciumi tagok felé, hogy a tervezett, kb. 1000 m²-es raktárnak kb. a 60%-ára tart igényt, hogy e feltételt teljesíteni tudja.

A beköltözéskor végül az Egyetemi Könyvtár ezt a százalékgigényét nem tudta érvényre juttatni, mert időközben kiderült, hogy az integrált Megyei-Városi Könyvtár korábban megadott számadatai változtak, több dokumentum elhelyezésével kellett számolniuk, így nagyobb raktári térigényt jelentettek be. Jelenleg a rendelkezésre álló raktári területet a két könyvtár közel fele-fele arányban használja, ami azzal a következménnyel járt, hogy az Egyetemi Könyvtárnak a tömörraktárban tárolt anyagát ideiglenesen jelleggel (kb. 120 ezer dokumentumot) a régi épületben kellett hagynia. Tekintettel arra, hogy a kiürített épület újrahásznosítása folyamatban van, az itt tárolt dokumentumok végső elhelyezéséről feltétlenül gondoskodnunk kell, ezért az elkövetkezendő időszak feladata, hogy együttműködve a Megyei-Városi Könyvtárral, erre a problémára közös és megnyugtató megoldást találjunk.

Szerzeményezés, gyarapítási politika integrálása

Mivel a két jogilag önálló könyvtár külön állománygyarapítási kerettel rendelkezve költözött be a Tudásközpontba, a kezdetektől külön intézményi gyarapításban gondolkodtunk, habár a gyűjteményépítési munkacsoportban korábban született egy javaslat, az ún. „közös pénztárca” funkcióra, amelynek az volt a lényege, hogy mindkét könyvtár teremtsen egy olyan közös pénzügyi alapot, amelyből az állomány további gyarapítása egységes elvek alapján, hiánymentesen, a gyűjtőköri kódexnek megfelelően megvalósítható. A szolgáltatásintegráció koncepciója végül is nem ebbe az irányba indult el, mert nagyon erőteljes érdek szólt amellett, hogy mindkét könyvtár megtartsa pénzügyi függetlenségét, ezért azt a megoldást választottuk, hogy a gyűjteményépítési munkacsoport létrehozta a gyűjtőköri kódexet, amelyben lefektették a közös gyűjteményépítés alapelveit, illetve gyakorlatának konkrét lépéseit. Természetesen tisztában vagyunk azzal, hogy komolyan fennáll annak a veszélye, hogy ha bármelyik félnek elfogy az állománygyarapításra fordítható forrása, akkor felmerül a kérdés: a gyűjtőköri kódexben vállalt tudományterületek beszerzendő dokumentumait ki és miből fogja finanszírozni?

Jelenleg azon az állásponton vagyunk, hogy a fenti veszélyt csak abban az esetben lehet minimalizálni, ha az eddig külön működő beszerzési csoportok tevékenységét összekapcsoljuk egy közös „gyűjteményértekezleten”, ahol a beszerzők minden egyes dokumentumról (bárki is vásárolja meg, bármelyik könyvtárba is kerül) együtt döntenek. Az Egyetemi Könyvtár jól bevált gyakorlatát (melyet a kari könyvtári hálózat beszerzés-politikájában alkalmazunk már négy éve) kívánjuk a Tudásközpontban működő könyvtárakra is kiterjeszteni. Közös gyűjteményértekezletet szervezünk, szerződött szállítóink bemutató példányai alapján, az összes érintett könyvtár (Tudásközpontban lévő könyvtárak, a PTE kari könyvtárai) részvételével. Idővel e gyűjteményharmonizációt tervezzük kiterjeszteni a város más könyvtáaira is.

A feldolgozás integrálása

Az előkészítő munkák során szóba került az integrált feldolgozó osztály létrehozása is, abból a megfontolásból, hogy a szolgáltatásintegrációban elfogadott (és mind a tanácsadók által javasolt, mind pedig a fenntartók által kívánatosnak tartott) integrált gyűjteményelhelyezés, valamint közös

szolgáltatás feltételezné az állomány közös beszerzését és feldolgozását is. Mivel azonban a szolgáltatásintegráció koncepciója igen éles viták és érdekellentétek között született meg, okosabbnak tűnt átmenetileg elfogadni, hogy a két könyvtárnak külön feldolgozó osztálya maradjon. Mindazonáltal törekedünk arra, hogy a feldolgozást koordináljuk, és egységes gyakorlatot alkalmazzunk (CORVINA ACQ modul, tartalmi feltárás stb.). A kollegáknak (mind az egyetemi, mind a megyei-városi könyvtárosok között) közös felkészítő tanfolyamokat szerveztünk, különösen azokban a modulokban, amelyeket nem ismertek (ACQ, SER, raktári modul).

A cédulakatalógusok integrálása nem került szóba. Az Egyetemi Könyvtár egyetlen (3 éven át tartó munkával átszerkesztett, egységes rendbe sorolt) betűrendes katalógust hozott be a Tudásközpontba, azt is abból a megfontolásból, hogy a PTE informatikus-könyvtáros képzés gyakorló könyvtáraként az oktató tanszéki és könyvtáros-kollégák be tudják mutatni a cédulakatalógust. Az Egyetemi Könyvtár állományának elektronikus feldolgozottsága kb. 70%-os. A Megyei-Városi Könyvtár valamennyi katalógusát behozta a házba, mivel állományának kb. csak 30%-a látható az OPAC-ban.

Az elektronikus katalógusok integrálása megtörtént. 2009 elején a Városi Könyvtár a Szirén rendszerről konvertálta állományát a CORVINA-ba. 2010 elején pedig a Megyei-Városi Könyvtár állományainak összevonására került sor, majd 2010 őszén megtörtént a Tudásközpontba költöző könyvtárak, valamint a PTE könyvtári adatbázisának összevonása. Az összevonás utáni adatállapot azonban nem problémamentes, sok a duplumrekord, a kollégák adatvesztést is jeleztek.

A szolgáltatások integrálása

A szolgáltatásokat a két könyvtár közösen nyújtja az elfogadott szolgáltatásintegráció koncepciója alapján. A munkatársak térben és időben közösen, osztott munkarendben látják el a szolgálatot. A két könyvtár munkáját a KIT utódja, a hetenként ülésező Igazgató Tanács irányítja. A könyvtárak közötti egyeztetést, a közös szolgálatbeosztást a szolgáltatási koordinátorok látják el. Szervezik a szakmai munkát, egyeztetnek, szakmai döntéseket készítenek elő. Az egyes szintek szakmai irányítását a szintvezetők végzik. A napi munka operatív irányítása a műszakvezetők feladata. A házüzemeltető kft. gondoskodik a működési feltételekről. A dolgozók a saját könyvtáruk létszámába tartoz-

nak, és a munkáltatói jogot is saját könyvtárak vezetője gyakorolja felettük. A könyvtárosok a posztokon közösen teljesítik a szolgálatot, konfliktus esetén a saját könyvtárak vezetőihez fordulnak.

A honlapok integrálása

Az integráció a Tudásközpontba költöző könyvtárak honlapjait is érintette. Mivel a honlap egy intézmény működésének leginkább látható megnyilvánulása, amelyben egy intézmény szervezeti kultúrája, vezetési stílusa, szolgáltatási filozófiája nyilvánul meg, célszerűnek tűnt, hogy az új – mindhárom könyvtárat, továbbá a Tudásközpontba bekerülő egyéb intézményeket és szervezeteket megjelenítő – honlapot ne saját erőből készítsük el, hanem inkább egy külső, független céget bízunk meg. Az új honlap két ütemben készült el, mindvégig a honlap-munkacsoport hatékony együttműködésével, és kontrolljával. Ez járult hozzá ahhoz, hogy az összes (a házban lévő) résztvevő szándékai, érdekei érvényesülni tudtak, igaz azon az áron (mint ahogy más szakmai kérdés esetében is), hogy az egyeztetés lassan, sokáig tartott. Az elkészült honlap portáltípusú, ahol teret kapnak „web.2 szolgáltatások” is. A könyvtárlátogató olvasó közönséget a főoldalon léptetjük be a „Kaptár Könyvklubba”, ahol saját kedvenc könyveiket válogathatják össze, ajánlókat is és kritikákat írhatnak hozzájuk, listákat állíthatnak össze és válogathatnak azokból a könyvekből, amelyeket a hasonló ízlésű olvasók készítettek. E közösségépítő oldalnak nagy jelentőséget tulajdonítunk, mert azt reméljük, hogy ezáltal népszerűsíthetjük az olvasást, és vitafórumokat indíthatunk el. A portált kiegészítjük egy olyan 3 dimenziós térképpel, amelynek segítségével az épületet teljes egészében és szintenként is ábrázoljuk. A térképhez csatlakozó körpanorámás felvételek a virtuális barangolás élményét adják az épületben.

Szubjektív utószó ... hogy megérte-e?

Nem szokás a szubjektív gondolatokról külön beszélni, de nem lenne teljes a kép, ha nem említeném meg, hogy mi, az események szereplői és alakítói, hogyan éltük meg az elmúlt négy évet. Az előző fejtegetésből a külső szemlélőben talán az a vélemény formálódhat, hogy túl sok ellentét, túl sok konfliktus feszítette a feleket, joggal merül fel tehát a kérdés, hogy vajon megérte-e?

Objektivitásra törekvő krónikásként igyekeztem korrekten, tárgyyszerűen tudósítani az elmúlt évek

eseményeiről, összefüggéseiről. Szeretnék viszont szólni az eseményeket átélő, azokat alakító emberekéről, a könyvtárosokról, az ő tiszteletre méltó teljesítményükről is. Nem tudok szabadulni a gondolattól, hogy azért kell ezt leírnom, mert majd valamikor a történelmi múlt körébe fog tartozni, és talán leendő könyvtárszakos hallgatók szakdolgozati témaválasztásának tárgyává fog válni az, hogy milyen szakmai teljesítményt nyújtottak a pécsi könyvtárosok, miközben részeseivé váltak egy európai uniós projektnek, az Európa Kulturális Fővárosa évének. Néhány szubjektív érzést, gondolatot emelnék ki, amelyet talán az összes könyvtáros, aki részt vett ebben a programban, magának érezhet.

Mindenek előtt a büszkeségünket kell megemlíteni. Büszke vagyok (büszkéek lehetünk) arra, hogy szakmai szempontból helyt álltunk. Bár kétségeink mindig voltak, vannak, és valószínűleg lesznek is, hogy vajon jól gondoltuk-e, jól tettük-e, jól számoltunk-e, jól terveztünk-e. Mindenesetre jó érzés, hogy e projekt számtalan – és nagyon sokféle szakterületről érkező – szakemberei előtt bebizonyítottuk, hogy a könyvtáros szakma értékes, hasznos, elismerésre méltó professzió. Büszkeséggel tölt el bennünket, hogy szakmai véleményünket elfogadták, és mind a mai napig kikérik a ház működésével kapcsolatban. Sikeres helytállásunk összességében növelte a városban, a megyében, és talán az országban is a mi presztízsünket, de általában a könyvtárosok szakmai presztízsét is. Intézményünk vonzó mind a város és a megye polgárai, mind egyetemi hallgatóink, oktatóink körében, sőt az álláskereső, a rendezvényszervezők, és a társintézmények körében is. Biztosak vagyunk abban, hogy Pécssett komoly érték született, melynek teremtésében mi is részt vehettünk.

Másodszor elégedettségünket kell megemlíteni. Bár a házat nem mi álmodtuk meg, hanem Balázs Mihály, de nagyszerű élmény volt vele együtt álmodni, hiszen ő mindvégig igényelte a mi visszajelzésünket. Sokat kérdezett, és sokat konzultált velünk, és a kéréseink zöme meghallgatásra talált. A beköltözés utáni első napokban gyakran panaszkodtunk, nem találtuk a helyünket, sok minden nem működött, ezért több volt a morgás, mint a lelkes, megelégedett hang. Az ide látogatók őszinte lelkesedése, ámulata azonban – különösen a Kaptár lenyűgöző építménye, a Nagy Márta által megálmodott csodálatos kerámiaboltív látványa, a Kaptár körül futó olvasó asztalok látványa, a tetőkerti szint különleges tereinek élménye – tudatosí-

totta bennünk, hogy van okunk és jogunk a megelégedésre. Hiszen nagyszerű építészeti alkotás született, amelyben egy különleges, izgalmas könyvtári szimbiózis van születőben, és *hogya e könyvtári modellt mi teremtettük meg, és az intézmény jövőbeni sikerének kulcsa a mi kezünkben van.* Átéljük tehát a jóleső megelégedés érzését, hiszen létrehoztunk, megalkottunk valamit, ami a miénk. A megelégedettség érzését nem tudják elrontani azok a – gyakran nem objektív és nem korrekt – média hírek, amelyek csak a hiányosságokról, az épület problémáiról szólnak.

Harmadszor, nem hallgathatjuk el, hogy nagyon sokat dolgoztunk éveken keresztül az új könyvtárért. Ismeretlen, konfliktusokkal terhelt terepen jártunk, számtalan szereplővel egyeztettünk, értekezünk, sokféle érdek keresztüzében képviseltük a magunk igazát, szempontjait. 2008 eleje óta gyakorlatilag egy új könyvtárat működtettünk úgy, hogy közben a régié is fennálltak. Még a régi bútorok között és eszközökkel dolgoztunk, de már hosszú listákon számba vettük a leendő működésünket szolgáló új eszközöket, mobiliákat. Még külön informatikai rendszeren működtünk, de már tudtuk, hogy hogyan lesz a három könyvtár adatállománya „összeborítva”. A könyvtárosok nagyon kemény fizikai és szellemi munkát végeztek precízen, szakszerűen, és szerencsére baleset nélkül. Tiszteletre méltó az a szakmai alázat, kitartás és kötelességtudat, amellyel mindhárom könyvtár munkatársi gárdája tudásának a legjavát adta. Külön meg kell említenem a többi könyvtári egységeinkben dolgozó kollégáinkat, akiket közvetlenül nem érintett a Tudásközpontba költözés, de az ő munkájuk sok területen tehermentesített minket.

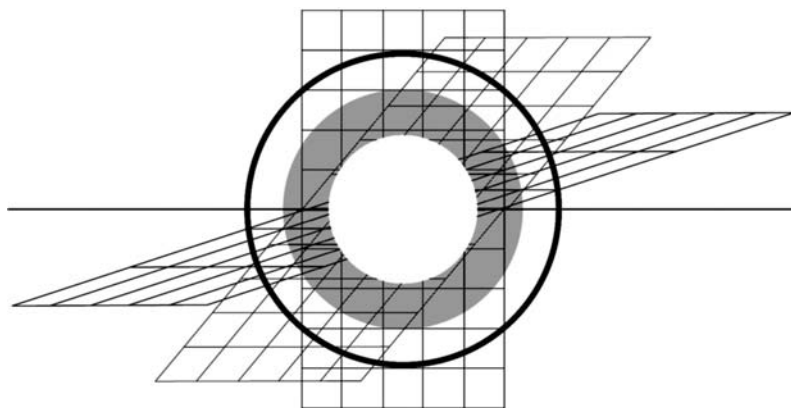
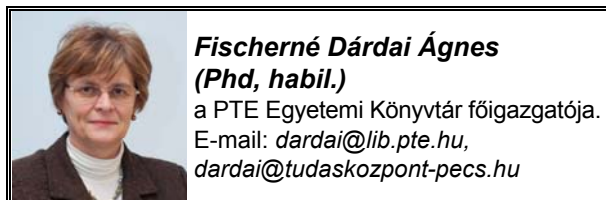
A 2011-es év Európa Kulturális Fővárosában az úgynevezett „levezető év” lesz. A projektek befejeződtek, az épületek állnak, beköltöztünk. A levezető év azonban nem azt jelenti, hogy most már lazíthatunk, hiszen újabb és újabb problémák jelentkeznek, amelyeket meg kell oldanunk. Teljesítenünk kell a pályázatban előírt követelményeket is. A legfontosabb célunk, hogy a pécsi Tudásközpont könyvtári szolgáltatásainak integrációja olajozottan működjön, és hogy az eltérő funkciójú könyvtárak együttműködése ne kudarc, hanem példamutató siker legyen. Ez a legfontosabb feladat most Pécsen...

Irodalom

- [1] FEHÉR Miklós: Hogyan tovább? Önállóan vagy összefogva? = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 15. köt. 5. sz. 2006. p. 11–21.
<http://www.ki.oszk.hu/3k/valcikkek0605/feher.html>

A tanulmány forrásául az Európa Kulturális Fővárosa „Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont” projekt kapcsán keletkezett (jelenleg nem publikus) iratok szolgáltak (pályázat, megvalósíthatósági tanulmány, vezetői összefoglalók, konzorciumi jegyzőkönyvek, KIT-jegyzőkönyvek és határozatok, levelezések). A dokumentumok a Pécsi Egyetemi Könyvtár, valamint a PTE Rektori Hivatal irattárában található.

Beérkezett: 2011. II. 17-én.

Szellőné Fábrián Mária

Gyűjteményépítés együttműködéssel

Gyűjteményelhelyezés és gyűjteményépítés a pécsi Tudásközpontban

2007–2008 izgalmas időszaként fog bevonulni a Tudásközpontban érintett könyvtárak történetébe. A szakmai munka kezdete, az első egyeztetések időszaka, a kétségekkel, gyötrődésekkel és konfliktusokkal teli mindennapok legfőbb kérdése az volt, hogyan tudjuk mi ezt a precedens nélküli könyvtári modellt megtervezni, milyen irányba induljunk, hogy a ma „pécsi modellnek” nevezett integráció felhasználóbarát, működőképes legyen, használva a legkorszerűbb könyvtár-technológiát.

Előzmények

Fenntartóink döntése értelmében közkönyvtár és felsőoktatási szakkönyvtár költözött a Tudásközpontba együtt, ráadásul a Megyei-Városi Könyvtár és a PTE Központi Könyvtár állományában sok volt a párhuzamosság mind a könyvek, mind a folyóiratok tekintetében, hiszen mindkét könyvtár általános gyűjtőkörű könyvtárként definiálta magát, a megyei könyvtár bizonyos szakterületeken tudományos könyvtári címet is kapott a 80-as évek végén. Természetesen első lépésként tanulmányoztuk a szakirodalmat itthon és külföldön, számba vettük az állományintegrációval kapcsolatos hazai gyakorlatot is, számos könyvtárat látogattunk meg, hogy érdeklődjünk állományuk jellemzőiről. Napi kapcsolatban voltunk az Európa Kulturális Fővárosa (EKF) projekt tanácsadó cégével, amelynek egyik feladata az volt, hogy a fenntartók számára bemutassák az integráció (benne az állományintegráció) lehetséges alternatíváit. Már ismert volt a tanácsadó cég A-B-C-D javaslata a könyvtárak integrációjáról, amikor tudomásunkra jutott, hogy a tanácsadó cég nagyban támaszkodott a Fehér Miklós által elkészített szakértői anyagra¹ a könyvtári állományintegráció lehetséges megoldásairól. Nagy megnyugvást jelentett számunkra utólag, hogy az állományintegrációval kapcsolatos elképzelésünk, az időközben meghozott szakmai döntéseink összhangban voltak az ő szakértői anyagával.

A könyvtárak közötti együttműködés irányait tehát több dokumentum is körvonalazta, legérzékenyebben a projekt megvalósulását segítő tanácsadó cég „megvalósíthatósági tanulmánya”, amelyből idézünk: „A hagyományos és a könyvtárak tevékenységébe napjainkra már beépülő újabb funkciók tel-

jesítése mellett a tervezett könyvtárnak olyan feladatokat is szánunk, amelyeknek megvalósítására – jóllehet mára fontos általános követelménnyé váltak – a hazai könyvtárak többsége nem alkalmas. A XXI. század könyvtára, amelyet a lakossági igények kiszolgálására akarnak létrehozni, helyet ad, programot biztosít a lakosság azon rétege számára is, amely nem rendszeres olvasó, sőt esetenként a marginalizálódás veszélyével küszködik. Tekintettel kell lennünk arra, hogy a projekt megvalósítása a város kulturálisan szegény részében történik, ahol kevés lehetőség van a művelődésre, szórakozásra, a szabadidő hasznos eltöltésére, ugyanakkor három egyetemi kar – művészeti, jogtudományi és közgazdaságtudományi - közé ékelődve fontos színtere az egyetemen folyó oktató és kutatómunkának is. Ennek megfelelően igen fontosnak tartjuk, hogy a könyvtár e célkitűzéseknek is megfeleljen, és képes legyen az „egész napos szabadidőközpont” feladatait ellátni, továbbá akár – természetesen korlátok és biztonsági keretek között – egyfajta „melegedő-olvasgató” funkciót is betöltsön, miközben az egyetemi hallgatók széles táborának sokoldalú kulturális igényeit is ki kell elégítenie.”² Az idézett szöveg összefoglalta a tervezett könyvtár legfontosabb funkcióit, figyelemmel a közkönyvtári és felsőoktatási szakkönyvtár feladataira. Az együttműködés során a tanulmányban megfogalmazott fő célkitűzéseket összhangba hoztuk a meglévő hatályos dokumentumainkkal, így a könyvtári szolgáltatások célkitűzéseinek meghatározásánál tekintettel voltunk a PTE-n folyó kutatás, oktatás, gyógyítás igényeire mint a PTE Egyetemi Könyvtár alapfeladataiból adódó elvárásokra, valamint arra a tényre is, hogy a kezdetektől egyértelmű volt, hogy az épületben gyermekkönyvtár is helyet kap.

Ugyancsak az előzményekhez tartozott, hogy tekintettel kellett lennünk bizonyos szakmai tényekre és hagyományokra mindhárom integrálódó intézmény részéről. A Pécsi Tudományegyetem Könyvtára integrált könyvtári hálózatként működik: egy központi könyvtár, nyolc kari könyvtár, ebből kettőt két-két kar közösen működtet –, valamint öt intézeti szakkönyvtár alkotja a hálózatot. A könyvtári hálózat közös pénzügyi, munkáltatói igazgatás alatt áll, ahogy közös a pályázati tevékenysége is. A könyvtárnak összehangolt, normatív alapú állománygyarapítási finanszírozása van, melyet minden évben az egyetem szenátusa fogad el. Az integrált könyvtári hálózat állománygyarapítása összehangoltan történt a tagkönyvtárak gyűjtőkörének figyelembe vételével.

A Csorba Győző Megyei-Városi Könyvtár jogelődje, a Pécs Városi Könyvtár, valamint a Csorba Győző Megyei Könyvtár. A 2010-ben integrálódott Csorba Győző Megyei-Városi Könyvtár Baranya megye és Pécs város területén ellátja a közkönyvtári szolgáltatásokat. Szervezi, koordinálja a megyében működő települési könyvtárak munkáját, képzést, továbbképzést nyújt a könyvtárosoknak, részt vesz a nemzetiségi lakosság könyvtári ellátásában. Egyes szakterületeken – zene- és képzőművészet, irodalomtudomány, néprajz – szakkönyvtári feladatokat is betölt. Állományának gazdagsága, szolgáltatásainak színvonala alapján 1988-ban az intézmény tudományos könyvtári besorolást is kapott. A Pécs Városi Könyvtár nagy múlttal és kiterjedt fiókhálózattal rendelkező könyvtár, amelynek egyik gyermekkönyvtári részlege került be a Tudásközpontba, többi fiókja – racionalizálás után – továbbra is a város lakosságát szolgálja.

A Tudásközpontba költözés előkészületi munkái, különös tekintettel a gyűjteményépítésre

Az integrált működésre történő felkészülést sok, számunkra korábban ismeretlen feladatot kellett elvégeznünk: kidolgozni az együttműködés munkamódszerét, elfogadni egymás eddigi gyakorlatát, ezekből a jó gyakorlatot átvenni, és felkészülni egy eddig ismeretlen könyvtár-technológiára, az RFID használatára.

A felkészülési években megismerkedtünk egymás könyvtáraival, a munkatársakkal. Tanulmányoztuk a beszerzés gyakorlatát, felmértük az állományok erősségeit, jellegzetességeit. Létrehoztunk 13

munkacsoportot a három könyvtár munkatársaiból, akiknek feladata a szakterületüknek megfelelően az integrált könyvtárban folyó szakmai munka megtervezése volt. Gyűjteményépítési, feldolgozó, olvasószolgálati, tájékoztató, informatikai munkacsoport készítette elő a gyűjtemények egyesítését, az egységes jelzettelési rendszert, az adatbázisok összevonását. Az előkészületeket nagymértékben megkönnyítette, hogy a megyei és az egyetemi könyvtár a CORVINA integrált rendszert használta korábban is, a városi könyvtár pedig ugyanerre tért át. Ahhoz, hogy a gyűjteményintegráció koncepcióját lépésről-lépésre megvalósítsuk, és valós adatokat tudjunk szolgáltatni az időközben a tervezési, majd kivitelezési fázisba került projekthez, fontos döntési csomópontokat kellett exponálnunk, majd a megvitatott szakmai elképzelésekről felelős döntést hozni. Az előkészítő munka a szakmai munkacsoportokban, majd a döntés a *Könyvtárszakmai Irányító Testületben (KIT)* történt. Bár a döntés-előkészítő munkában az Egyetemi Könyvtár munkatársai játszottak kezdeményező szerepet, a koncepcionális kérdések konszenzussal születtek meg a megyei és a városi könyvtár munkatársaival együttműködve.

A gyűjteményintegráció feltételei

Tekintsük át, milyen szakmai feladatokat igényelt az integráció előkészítése!

- A teljes szolgáltatásintegráció koncepciójának kidolgozása, amelyben rögzítettük, hogy állományainkat integráltan, egységes logikai rendben helyezjük el.
- Állományellenőrzés mindegyik költöző könyvtárban, a főléspéldányok kivonása az állományból.
- A könyvtárak állomány nagyságának meghatározása. Az egyes gyűjteményegységek nagyságának, darabszámának meghatározása (belsőépítészeti elrendezéshez, költöztetéshez).
- Az Egyetemi Könyvtár régi állományának leválogatása, a Történeti Gyűjtemények Osztályához rendelése.
- A Városi Könyvtár fiókhálózati gyűjteményeinek átszervezése.
- Az egységes állományelhelyezés koncepciójának kidolgozása. Az állományelhelyezés céljának megfogalmazása: a három könyvtár azonos példányai egy helyre kerüljenek.
- Döntés a raktárban maradó és a szabadpolcra kerülő állománytestek arányairól.
- Döntés az Egyetemi Könyvtár és a Megyei-Városi Könyvtár állományelhelyezésének arányairól a raktári térben és a szabadpolcos térben.

- A gyűjtőköri harmonizáció megoldása, a párhuzamosságok megszüntetése.
- A „Gyűjtőköri Kódex” elfogadása.
- Döntés a közös jelzettelés bevezetéséről, az egyes szintek megkülönböztetése négyféle színnel (1. emelet: fehér, 2. emelet: kék, 3. emelet: zöld, 4. emelet: sárga).
- A szabadpolcra kerülő állomány átjelzettelése, az új színcsíkokkal való felragasztása, valamennyi dokumentum felszerelése RFID-címkével, a rekordban a dokumentum adataihoz való hozzárendelése.
- Döntés a beköltözés utáni egységes beszerzési gyakorlat bevezetéséről. Ennek fontos előkészületi állomása volt a CORVINA integrált rendszer beszerzési (ACQ) és SER (folyóirat) modul Megyei-Városi Könyvtár általi megismerése és bevezetése.
- A retrospektív konverzió felgyorsítása a szabadpolcra kerülő állomány számának jelentős növekedése miatt, valamint döntés mindkét könyvtártól, hogy csak az OPAC-ban szereplő állomány kerülhet szabadpolcra.
- Az új ETO, valamint egységesített tárgyszórendszer bevezetése.
- A raktári modul megismerése, kipróbálása, tesztelése.

Az állomány elhelyezése

A könyvtárak összehangolt gyűjtőköre a tudományok teljességét különböző mélységben öleli fel. A szabadpolcon található kötetek szintenként tematikailag csoportosítottak, a kölcsönözhető és a referenzanyag egy helyen található. A helyben használható dokumentumok piros csíkkal vannak megkülönböztetve.

A Tudásközpontban az alábbi gyűjteménytesteket alakítottuk ki:

- 1. emelet: szépirodalom, irodalomtudomány, nyelvtudomány, hírlapolvasó, helytörténeti gyűjtemény és nemzetiségi gyűjtemény (az Egyetemi Könyvtár és a Csorba Győző Megyei Könyvtár állománya).
- 2. emelet: Tudományos Gyűjtemény, tudományos olvasóterem (általános művek, filozófia, etika, esztétika, vallás, szociográfia, szociológia, szociális gondoskodás, pedagógia, néprajz, természettudományok, alkalmazott tudományok, művészetek, sport, földrajz, életrajz, művelődéstörténet, hadtörténet, történelem) (az Egyetemi Könyvtár és a Csorba Győző Megyei Könyvtár állománya).

- 3. emelet: jogtudomány, közgazdaságtudomány, statisztika, politika, közgazdaság, jog, közigazgatás, vállalat-gazdaságtan, marketing (a PTE Benedek Ferenc és Jogtudományi és Közgazdaságtudományi Szakkönyvtár és a PTE Központi Könyvtár állománya). Kari akkreditációs követelmények miatt szükséges a továbbiakban is a kari könyvtár megjelenítése, állományának szak tudományi elkülönítése.
- 4. emelet: gyermekkönyvtár, zenei gyűjtemény (a Pécsi Városi Könyvtár egyik gyermekrészlegének állománya, a Csorba Győző Megyei Könyvtár zenei állománya, a PTE Központi Könyvtár zenei állománya).

Gyűjtőköri Kódex – Gyűjteményépítés együttműködéssel

A könyvtárak gyűjteményi átfedéseinek – mind a könyvek, mind a folyóiratok esetében – a minimumra csökkentésében mérföldkönek számított a „Gyűjtőköri Kódex” elkészítése, amelynek alapján, már 2010 második félévében a folyóiratok rendelését egyeztetettük. A folyóiratcímekeket összeolvasztottuk, kiszűrtük a duplumokat.

Abban az integrálódó könyvtárak egyet értettek, hogy a gyűjteményfejlesztést a különböző könyvtártípusú beköltöző egységeknek *együttműködéssel* kell megvalósítaniuk, kölcsönösen figyelembe véve egymás szempontjait, mintegy osztott garapítást megvalósítva, és saját céljait a többi tagintézménnyel egyetértve kell megfogalmazni. Abban sem volt vita, hogy az egyes könyvtárak a saját hálózatukkal korábban működő egyeztetett gyűjtemény építését továbbra is fenntartják, illetve, hogy a Megyei Könyvtár a térségi szerzeményezést a Tudásközpontban lévő beszerzéstől külön kezeli.

A beköltöző könyvtárak 2009-ben kidolgozták a „Gyűjtőköri Kódex”-et. A kódex összeállításának célja az volt, hogy egységes, mindkét könyvtártípusnak megfelelő gyűjteményépítés, minél maradéktalanabb hozzáférés- és szolgáltatás-központúság valósuljon meg.

A kódex az alábbi, főbb témaköröket tartalmazza:

- A DDRKTK (Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont) funkciórendszere.
- A Gyűjtőköri Kódex célja.
- A gyűjteményépítést meghatározó jogszabályok.
- A Csorba Győző Megyei-Városi Könyvtár és funkciói.
- A PTE Egyetemi Könyvtár és funkciói.

- A DDRKTK egységei és a gyűjtemények szerkezete, különgyűjteményei.
- A fő és mellék gyűjtőkörök meghatározása.
- Az állománygyarapítás gyakorlata.
- A gyűjtemény gondozása, apasztás.

A kódex rögzíti a Tudásközpontban működő könyvtárak gyűjteményépítési politikáját, amellyel mind az önállóan, mind pedig a közösen működtetett könyvtári feladatokat a jogilag önálló könyvtárak saját büdzséjükből ellátják. A Tudásközpontban az országos szakirodalmi ellátási rendszerben elfoglalt szerepe, valamint a több könyvtártípusból adódó feladatai miatt a jogelőd intézmények esetén a folyamatosságot fenn kell tartani: egyrészt közkönyvtárként, másrészt felsőoktatási könyvtárként.

Állományszervezési stratégia

A könyvtár állományszervezési stratégiáját alapvetően három tényező határozza meg:

- a könyvtár gyűjteményének meglévő adottságai;
- a könyvtár információszolgáltatásával kapcsolatos igények;
- a könyvtáraknak az országos dokumentumellátó rendszerben betöltött szerepe, szolgáltatási kötelezettsége.

Megállapítást nyert, hogy a könyvtár széles, különböző igényeket támasztó felhasználói körének (egyetemi, megyei és városi felhasználók) könyvtárhasználati szokásait, konkrét beszerzési igényeit (honlapon, szóban, írásban történő megkeresések során) egyaránt figyelembe kell venni az állománygyarapítási döntéseknél.

A beszerzési politika kialakításánál figyelembe vettük a két könyvtár korábban megfogalmazott gyűjtőkörét, kiegészítve az újonnan megfogalmazott gyűjtési célokkal.

Az egységesen megfogalmazott gyűjtési politika végrehajtásaként beszerzett papíralapú, illetve elektronikus könyveket és folyóiratokat és egyéb információhordozókat a felhasználók (Dél-dunántúli régió, Baranya megye, Pécs MJV lakossága, illetve a Pécsi Tudományegyetem polgárai) a Tudásközpont könyvtárhasználati szabályzatában megfogalmazott feltételekkel használhatják. Az új intézmény arra törekszik, hogy a hagyományos könyvtári kínálatban, a tartalomszolgáltatásban, az információhoz való hozzájutásban a legkorszerűbbet, a lehető legjobb minőségben legyen képes a

használók legszélesebb körének rendelkezésére bocsátani.

A DDRKTK gyűjtőköri leírásában található különféle specifikációkból következik, hogy a gyarapítási döntéseket komplex szempontrendszer érvényesítésével hozzuk meg.

Állomány-összetételi és -gyarapítási, valamint állományforgalmi és -használati statisztikák folyamatos regisztrálásával és elemzésével kívánjuk támogatni a beszerzési döntés-előkészítő tevékenység objektivitását és hatékonyságát.

A gyűjtemény építésénél mindegyik félnek egyéni szempontok érvényesítésével is foglalkoznia kell a következőket figyelembe véve:

- a hálózatából, funkciójából, törvényi kötelezettségéből adódó feladatok további ellátása;
- nem ürülhetnek ki a hálózati, kari könyvtárak – a szolgáltatás, a gyűjtemény stb. szempontjából;
- a gyűjtés mélységét a Tudásközpontban lévő könyvtárak, illetve azok hálózatai között meglévő funkcionális munkamegosztás jelöli ki.

Gyűjteményépítés a saját hálózat szempontjából

A PTE Egyetemi Könyvtára rendszerében működő kari könyvtárak (szakkönyvtárak) funkciója és gyűjtési profilja körülhatárolt. Ezek a könyvtárak saját szakterületük irodalmát tartalmi teljességgel, a határterületek dokumentumait enciklopédikus teljességgel, illetve referenz szinten gyűjtik. A Gyűjtőköri Kódex mellett érvényben marad a 2004-ben elfogadott PTE könyvtári hálózatára érvényes Gyűjtőköri Szabályzat az egyetemi könyvtári hálózatot illetően.

A Megyei-Városi Könyvtár a továbbiakban is városi hálózatot működtet, gyermekkönyvtárakat tart fenn, és a városi könyvtár nagyságrendű *Várkonyi Nándor Könyvtár* is hozzájuk tartozik. Az eddigi kiemelt szakterületek gyűjtésének tovább kell folytatódnia az irodalom- és nyelvtudomány, a szép irodalom, a művészetek, a zene területén.

Az állománygyarapítás finanszírozása

A beszerzés során figyelembe kell venni, hogy kezdetben a különböző könyvtárak más anyagi forrásokból gazdálkodnak, köszönhetően a más-más fenntartónak és működtetőnek.

A beszerzési keret elköltéséről a könyvtárak képviselőiből álló beszerzési koordinációs bizottság dönt. A közös beszerzési gyakorlattal valósítható meg a szolgáltatásintegrációból adódó gyűjteményépítési feladat, mind a könyvek, mind a folyóiratok esetében.

A tulajdonjog a tényleges költés alapján kerül nyilvántartásba. Ügyelni kell arra, hogy ne fordulhasson elő az a helyzet, hogy valamely terület nem gyarapodik, mert elfogyott az adott könyvtár kerete.

A beköltözés utáni két és fél hónapban a beszerzés gyakorlatát még mindkét könyvtár a korábbi módon valósította meg (azaz a rendelkezésére álló költségvetési keretet költötte el, valamelyest figyelembe véve a Gyűjtőköri Kódexben megfogalmazott kooperáció szempontjait). 2010 decemberében azonban már a 2011-es költségvetési keretet a harmonizált állománygyarapításhoz, a Gyűjtőköri Kódex elveihez igazodva határoztuk meg mind a finanszírozás összegét, mind pedig a beszerzés gyakorlatát illetően.

A beszerzés lehetséges (tervezett) gyakorlata

A Tudásközpont 2011-től induló összehangolt beszerzési gyakorlata során a PTE egyetemi könyvtári hálózatában már évek óta sikerrel alkalmazott gyakorlatra támaszkodunk. A PTE Egyetemi Könyvtár egységei 2007 januárjától a könyvdokumentumok döntő részéhez a rendszeres időközönként tartott könyvbemutatók során jutnak. A szállító partnerek megállapodás szerint egy példányban beszállítják az adott idő alatt hozzájuk frissen bekerülő könyveket, s azokat a Központi Könyvtárban egy koordinációs bizottság a megfelelő előkészítést követően válogatja: megrendeli, vagy elutasítja. Az igényeket a szolgáltatási igazgató revideálja, majd a Központi Könyvtár beszerzői összesítik, s visszaküldik őket a szállítóknak.

A Csorba Győző Megyei Könyvtár a Könyvtárellátó Nonprofit Kft. által megjelentetett Új Könyvek kiadványa alapján szerzeményez, részben magától a terjesztőtől, részben helyi beszállítótól. Egy-egy ilyen tájékoztató kiadvány végigmegy a szaktájékoztatók kezén, akik javasolják, vagy elutasítják a megvásárlást, illetve döntenek a példányszámról és a művek elhelyezéséről. Miután minden szaktájékoztató véleményezte a jegyzéket, összeülnek megbeszélni a rendelést. Ilyenkor a beszerzőn és a szaktájékoztatókon kívül az Olvasószolgálat is képviselteti magát, és együtt alakítják ki a vég-

eredményt a gyűjtőkör, a kereslet és az anyagi helyzet alapján. A két módszert ötvözve alakítottuk ki a Tudásközpont könyvtárainak beszerzési gyakorlatát. A két könyvtár munkamegosztásban készíti elő a bemutatópéldányok alapján a közös beszerzési értekezletre az előzményeket, a PTE Könyvtára a helyi szállítók, a Megyei-Városi Könyvtár a KELLO anyagát előzményezi.

A Tudásközpontban jelenleg összehangolva ugyan, de két külön gyűjteményépítési osztályt működtetünk párhuzamosan. Mindegyik könyvtár feldolgozó osztálya a saját költségvetési keretéből vásárolt könyveket dolgozza fel. A Megyei-Városi Könyvtár a saját gyűjtőkörébe tartozó könyveket, valamint a megyei-városi hálózat részére vásárolt könyveket dolgozza fel. Az Egyetemi Könyvtár is ehhez hasonlóan a saját beszerzési keretéből vásárolt, valamint a kari hálózat számára vásárolt könyvek feldolgozását végzi el.

Az egy helyen elköltött pénzeink hozadéka a nagyobb árkedvezmény, ami pozitívan hat az állománygyarapításra. A válogatáskor mindkét bemutató sor esetén konszenzusra jutva kell dönteni, közösen elfogadva a gyarapítás tényét.

Céljaink sikeres megvalósításához megfogalmaztuk, hogy melyek azok az alapelvek, amelyek jelenleg a beszerzés gyakorlatát alakítják, mindaddig amíg a jogilag önálló két intézmény állománygyarapítását önállóan végzi:

- Minden könyvtár csak a saját, illetve a hálózatába tartozó könyvtárak részére beszerzett dokumentumokat dolgozza fel.
- Az ACQ modulon belül két külön gyarapítási osztály működik a PTE és a Megyei-Városi Könyvtár részére, amelyek egymástól teljesen független költségkerettel rendelkeznek.
- A két könyvtár feldolgozói függetlenül dolgoznak, de a feldolgozás menetét összehangolják.
- Törekednünk kell a párhuzamosságok kiküszöbölésére (pl. ugyanannak a könyvnek kétszer történő leírása), a szabványok betartására, az egységes könyvtárszakmai gyakorlatra.

Integráció – megtakarítás?

Fenntartóink elvárásai szerint a teljes szolgáltatásintegrációval a könyvtárak fenntartása a jelenlegivel reálértéken megegyező fenntartói támogatásból megvalósítható. A teljes szolgáltatásintegráció nélkül a könyvtárak fenntartása és működtetése hosszútávon a jelenlegi mértéket lényegesen

megaladó finanszírozási kötelezettséget jelentene a fenntartók számára.

A teljes szolgáltatásintegráció csak a projektben részt vevő partnerek folyamatos és konstruktív együttműködésével valósítható meg, ellenkező esetben a rendszer működésképtelenné válik. A teljes szolgáltatásintegráció szerint a Megyei-Városi Könyvtár és az Egyetemi Könyvtár önálló működésük mellett együttműködési megállapodást köt, amelyben teljes körűen szabályozzák az integrált működés feltételeit. A szereplők szolgáltatásait, a működtetést, a tervezett fejlesztéseket, a meglévő állományokat és az üzemeltetést a lehető legteljesebb mértékben összehangolják. A könyvtárak a közös szolgáltatási pontokon túlmenően a közös szolgáltató funkciókat és az integrált könyvtári rendszert közösen üzemeltetik, az integrált szolgáltatáshoz nem kapcsolódó nyilvántartási, gazdasági, adminisztrációs feladatokat pedig önállóan működtetik.

Ezek alapján megtakarítást várhatunk

- a harmonizált gyűjteményépítés területén, a párhuzamosságok lehető legteljesebb kiküszöbölésével minden dokumentumtípus esetén;
- az integrált szolgáltatások működtetésével;
- az integrált könyvtári rendszer közös fenntartásával;

- a gyűjteményszervezési osztályok közeljövőben megvalósuló egyesítésével;
- az egy könyvtár elvének mindkét fél általi betartásával.

A szolgáltatásintegráció megvalósulásával mindkét könyvtár korábban meglévő egyedi sajátosságai, lehetőségei összeadódnak. Reményeink szerint olyan kulturális intézmény jött létre, amely a lakosság legszélesebb rétegeit képes modern könyvtári környezetben kiszolgálni.

Irodalom

- 1 FEHÉR Miklós: A Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont projekthez kapcsolódó észrevételek. Budapest, 2007.10.26. (Kézirat)
- 2 Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont. Megvalósíthatósági tanulmány. Budapest, 2007. november 10. Pécs 2010 Konzorcium

Beérkezett: 2011. II. 17-én.

Szellőné Fábrián Mária

főkönyvtáros, a PTE Egyetemi Könyvtár általános főigazgató-helyettese.

E-mail: szellom@lib.pte.hu,
szellom@tudaskozpont-pecs.hu

Díjazzák a könyvtárakat Pályázat Minősített Könyvtár címre

A *Nemzeti Erőforrás Minisztérium* pályázatot hirdetett a Minősített Könyvtár címre, amelyet a korszerű, felhasználó-központú, minőségszemlélettel bíró könyvtárak és könyvtári tevékenységet folytató szervezetek nyerhetnek el.

A könyvtárak és könyvtári tevékenységet folytató szervezetek pályázatukat május 15-ig nyújthatják be. Ehhez a minisztérium honlapjáról letölthető Könyvtári Közös Értékelési Keretrendszer szerint el kell készíteniük önértékelésüket úgy, hogy az összes elérhető pontszám legalább 75 százalékát (750 pontot) meg kell szerezniük.

A pályázati díj 200 ezer forint. A benyújtott pályázatok alapján a *Könyvtári Minőségügyi Bizottság* két szakértője helyszíni vizsgálatot tart, amelynek alkalmával ellenőrzi, pontozással és szövegesen is értékeli az adott intézményt. A cím odaítéléséről a miniszter dönt, a nyertes intézmény öt évig jogosult a Minősített Könyvtár cím használatára, amelynek birtokában pályázhat a Könyvtári Minőségi Díjra. A pályázati felhívás a *Kormany.hu* kormányzati portálon tekinthető meg.

/Magyar Nemzet Online, 2011. március 23., www.mno.hu

(SzP)

Bogáthyiné Hasznos Éva

Mi sem csak tudást adunk ...

A Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont könyvtári szolgáltatásai

A Pécsi Tudományegyetem „Nem csak tudást adunk” címmel nagy sikerű vetélkedőt szervezett az elmúlt évben azoknak a diákoknak, akikre az egyetem mint leendő hallgatókra számított. Virtuális egyetemistaként amellet, hogy a felvételihez szükséges tudásukról számot adhattak, számos műveltségi kérdésre kellett válaszolniuk, Pécs nevezetességeivel, a diákélet szépségeivel és buktatóival is megismerkedhettek. A játékról dicsérően nyilatkozva a leggyakrabban használt kifejezések az „innovatív” és a „kreatív” voltak. Régi, új és leendő könyvtárlátogatóinkat mi is ebben a szellemben, régi, megújuló és új szolgáltatásainkkal várjuk, abban a reményben, hogy törzsolvasóinkká válnak.

Szakmai programunk

Célunk: magas színvonalú, minőségi, integrált, közművelődési, oktatási és tudományos, kulturális információs szolgáltatásokat nyújtani városunkban, megyénkben, a dél-dunántúli régióban egyaránt, egyúttal meghatározó feladatot vállalva a hazai könyvtári, illetve információs rendszerben. Olyan intézményt szeretnénk kialakítani, amelyben a hagyományos könyvtári kínálat a legkorszerűbb szolgáltatási formákkal ötvöződik, s ezáltal – modern információs központként – kínálja a szellemi és a kulturális értékekhez való széles körű hozzáférést.

Nem tévesztjük szem elől, hogy városunk egyetemi város, jelentős hallgatói, oktatói, kutatói létszámmal. Szolgáltatásainkkal, állományunkkal támogatnunk kell az egyetemen folyó oktató, nevelő, kutató munkát. Közvetítenünk kell a tudományos kutatás nemzetközi eredményeit és támogatjuk a felnőttképzést is. Népszerűsítjük a könyvtárhasználatot az egészségkárosodottak, a fogyatékkal élők körében, a szociális hátrányban élők között pedig a felzárkóztatásuk érdekében. Fontosnak tartjuk, hogy soknemzetiségű megyénkben minden nemzetiségi és etnikai kisebbség az intézményünkben találjon számára szükséges információkat és dokumentumokat.

A fentebb vázolt célok és feladatok jelentős része eddig is megvalósult a beköltöző könyvtárakban, a hatályos törvényi előírásoknak megfelelően. A Tudásközpontban azonban mindezt minőségileg és mennyiségileg magasabb színvonalon, integrál-

tan kell megoldanunk. Az új intézmény építészeti, technikai, technológiai adottságai, fejlett infrastruktúrája, a gyűjtemény mennyiségi és minőségi összetétele lehetőséget ad arra, hogy új szolgáltatásokat is nyújtsunk használóinknak, miközben minden eddigi jól bevált szolgáltatásunkat is megtartjuk, az igényekhez, a lehetőségekhez igazodva, továbbfejlesztve.

Régi szolgáltatásaink mindegyik könyvtárban

Az összeköltöző négy könyvtár (PTE Központi Könyvtár, PTE Benedek Ferenc Jogtudományi és Közgazdaságtudományi Könyvtár, Csorba Győző Megyei Könyvtár, és Pécsi Városi Könyvtár) mindegyikében korábban az alábbi szolgáltatásokat adtuk:

- helyben használat,
- hagyományos és gépi katalógus használata,
- kölcsönzés, előjegyzés, könyvtárközi kölcsönzés
- általános és szaktájékoztató,
- számítógép-használat (internet, egyéb programok),
- gépi adatbázisok használata (önállóan vagy a tájékoztató könyvtáros segítségével),
- bibliográfiák, repertóriumok készítése,
- NAVA szolgáltatás,
- reprográfia (fénymásolás, nyomtatás, szkennelés, CD-írás, küldés e-mailben),
- csoportos könyvtárlátogatások, rendhagyó órák,
- könyvtári gyakorlatok vezetése,
- rendezvényszervezés, kiállítás–rendezés.

Csak a PTE Könyvtárában korábban nyújtott szolgáltatások:

- honlapon keresztül történő hosszabbítás lehetősége és tájékoztatás az olvasói tartozásokról,
- beszerzési javaslatok lehetősége a használatnak (helyben, ill. honlapon keresztül),
- olvasói észrevételek fogadása, megválaszolása (olvasói észrevételek könyvében, e-mailben, postán, honlapunk üzenőfalán),
- tájékoztatás az új könyvekről (karonkénti bontásban az utolsó 30 napban beszerzett könyvek katalógusadataival),
- digitális hírek, elérhetőségek,
- könyvajánló (ajánlók, kritikák, referátumok az internetről katalógusinformációval),
- egyetemi hallgatóknak kutatás-módszertani, könyvtárhasználati órák tartása,
- adatbázis-kezelő ismeretek oktatása,
- publikációs adatbázis építése az egyetemi oktatók tudományos munkáiból,
- részvétel a MATARKA adatbázis-építésében,
- sajtófigyelő a helyi és az országos felsőoktatásról,
- elektronikus médiatár építése, a könyvtárhoz kapcsolódó eseményekről,
- EU-dokumentációs szolgáltatás.

Csak a Csorba Győző Megyei-Városi Könyvtár által korábban nyújtott szolgáltatások:

- házhoz szállítás mozgáskorlátozottaknak,
- vakok, gyengén látók, siketek könyvtári ellátása,
- zenei, helyismereti szaktájékoztatás,
- zenei CD kölcsönzés, helyben hallgatás,
- hírlap- és folyóirat-kölcsönzés,
- e-mail-szolgáltatás és IWIV kapcsolattartás.

A következőkben megújult, illetve újonnan tervezett szolgáltatásainkat mutatjuk be a Tudásközpontban célcsoportok szerint.

Szolgáltatásaink a Tudásközpont minden látogatójának

A Tudásközpont könyvtárhasználóinknak naponta, hétfőtől vasárnapig reggel 8 órától este 8 óráig tart nyitva, bár szolgáltatásaink délután 6 óra után és vasárnap korlátozottak. A heti 84 órás nyitva tartás megoldása nagy kihívást jelent, amely csak szigorú munkaszervezéssel valósítható meg.

Olvasóinknak a legszembetűnőbb és a legörvendetesebb változás az, hogy az épületben a korábbinál jóval több, közel 400 ezer különféle dokumentum szabadon hozzáférhető. Közös állományunk másik fele a raktárban található. Raktári kérés bármely szintről indítható a CORVINA integrált könyvtári rendszer raktári moduljának a segítségével, megjelölve, hogy mikor és melyik szinten kívánják használni a kért dokumentumot. Könyvtárközi kérés ugyancsak bármely szinten leadható, a kapott dokumentum a 2. szinten vehető át.

Minden szabadpolcon elhelyezett vagy raktárból kikért kötet RFID kóddal van ellátva. Ennek köszönhetően megoldottak az állományvédelem szempontjai, sőt lehetőség nyílik az automatikus könyvkölcsönzők igénybe vételére és a könyvtárba való belépés előtt automata könyvvisszavevő állomások működtetésére. Az épület teljes területén működik a WIFI szolgáltatás, ami lehetővé teszi látogatóinknak a saját gépen történő szabad internethasználatot.

A Tudásközpont könyvtárában a szabadpolcos területeken egymás mellett elhelyezve, békés szomszédságban található az ismeretterjesztő kiadványok az egyetemi tananyaggal, a segédkönyvekkel, az idegen nyelvű szakirodalommal. A nem kölcsönözhető könyveket piros színcsík jelöli. Meggyőződésünk, hogy a választék kiszélesítése olvasóink zömének örömeire fog szolgálni. Minden szinten automata könyvkölcsönző működik az információs pult mellett, szükség esetén a könyvtárosok segítséget nyújtanak az önálló kölcsönzésben.

A dokumentumállomány elhelyezésénél nem a szigorúan vett ETO szerinti sorrendet alkalmaztuk. Feltételezve, hogy számos látogatónk „csak valami jó olvasnivalóért” keresi fel a könyvtárat, számukra a legkönnyebben megközelíthető első szinten kb. 40 ezer irodalomtudományi, szépirodalmi művet, és 25 ezer nyelvészeti munkát (nyelvkönyvet, szótárat) helyeztünk el a szabadpolcokon. Itt található az egyre népszerűbb hangos könyvek, szépirodalmi tárgyú CD lemezek, DVD-k is. Ezen a szinten alakítottuk ki az irodalmi, nyelvészeti szakfolyóirat-olvasó (58 féle szakfolyóirat) mellett a hírlap- és újságolvasót is, melyben nyolcféle napilap, 165 féle hetilap, magazin, és általános tematikájú folyóirat áll olvasóink rendelkezésére.

Ezen a szinten a régi körülményekhez képest jóval tágasabb helyen, komfortosabb körülmények között várja a kutatókat a helytörténeti gyűjtemény.

Szomszédságában található a *Csorba Győző* és a *Vas István* emlékszobák, amelyek rendhagyó irodalmi órák, előadások színterei lesznek. A „Beszélgetések a könyvtárban” sorozat első rendezvénye a Vas István emlékszoba felavatása volt.

A második szinten kb. 115 ezer szakkönyv került elhelyezésre. Az épület nyugat felé néző ék alakú „szegletében” a 0-tól 6-os ETO szakig találják látogatóink a könyveket. A szakfolyóirat-olvasóban elhelyezett 166 féle kurrens kiadványon kívül lehetőség volt a legkeresettebb szakfolyóiratok régebbi számából is valamennyit szabadpolcon elhelyezni, közel 120 polcfolyómétert.

A klasszikus értelemben vett, csak a „csendes” helyben használatot, tanulást szolgáló olvasóterem a 2. emeleten van, viszont a szabadpolcos térben több tanulásra, olvasásra alkalmas hely található asztalokkal, székekkel. Ezek az „olvasóteremnek látszó helyeken” a polcokra a kölcsönözhető és a csak helyben használható anyagot vegyesen helyeztük el, ezért a könyveket keresgélő olvasók jövés-menése, valamint a Kaptár körüli tér nyitottsága miatt itt korlátozott a csendes tanulás lehetősége. A Kaptár körüli íves asztalok igen népszerűek, bizonyára a nem szokványos építészeti látvány miatt.

A 2. emeleti nagyolvasó az egyik leglátogatottabb termünk; örömeinkre szolgál, hogy különösen egyetemi hallgatóink élnek a lehetőséggel, és már a nyitástól kezdve késő estig 80-90%-os a helyek kihasználtsága. Ebben a térben helyeztük el a 7-es és a 9-es ETO szakokhoz tartozó könyveket. Kiemelkedő gyűjteménye van a megyei könyvtárnak a művészetek területén, valamint az egyetem központi könyvtárának is, hiszen a művészeti kari könyvtár 1997-es megalakulásáig gyűjtötte a művészetek szakirodalmát, így most különösen gazdag, értékes gyűjteményt kínálhatunk olvasóinknak.

A 3. szinten található a jogtudományi és a közgazdaságtudományi szakkönyvek, kiegészítve a statisztikai jellegű kiadványokkal. Az itt elhelyezett dokumentumok java részét a PTE Benedek Ferenc Jogtudományi és Közgazdaságtudományi Szakkönyvtár állományából válogattuk, ez a szint kari könyvtárként is működik. Az *Európai Unió Dokumentációs Központja* és az *Európai Tanulmányok Központja* is itt kaptak helyet, amelyek természetesen a széles nagyközönség rendelkezésére is állnak. A kutatók igényeit szolgálja a hazai és a nemzetközi pénzügyek irodalmát reprezentáló

Világbanki Gyűjtemény és az 5000 kötetes *Georg Brunner Gyűjtemény*.

A 4. szint részben a zenebarátoké, részben a gyermekeké. A Csorba Győző Megyei Könyvtár 1981 óta gyűjti a zenei anyagot, mára a zeneműtár közel 60 000 dokumentummal várja látogatóit. 10 000 zenei könyv, 22 féle zenei folyóirat, 13 000 kotta, 8000 kórusmű lapkotta, 9000 CD, 3000 hangkazetta, 16 000 mikrobarázdás lemez, 500 zenei videokazetta, 200 zenei DVD alkotja az értékes gyűjteményt.

A Zenei Gyűjtemény munkatársai a város és a megye vonatkozásában a különböző dokumentumok gyűjtésében teljességre törekednek. Egyéb kiadványoknál a klasszikus zene, a magyar népzene és a jazz elsőbbséget élveznek, de természetesen a világzene és a könnyűzene különböző irányzatai is képviselve vannak. A muzeális jellegű *Tiszay Andor Gyűjtemény* sok különlegességet is tartalmaz. Számos zenebarát és kiváló zenész, zeneszerző ajándéka gazdagítja a gyűjteményt. A zeneműtár évfordulókhöz, ünnepnapokhoz kapcsolódó nyitott rendezvényeket, koncerteket szervez, nem csak az olvasóink részére.

A legkisebbeket a gyermekkönyvtár, a *Körbirodalom* fogadja, mintegy 17 000 dokumentummal, színes programokkal. A könyvek mellett számos folyóirat és 12 számítógép áll a látogatók rendelkezésére. Korosztályonként szervezett foglalkozások várják a gyermekeket, szüleiket, tanáraikat. Esetenként meghívott szakemberek válaszolnak az érdeklődők gyermekneveléssel kapcsolatos kérdéseire. Csoportok számára képes, bábos, kézműves foglalkozásokat szerveznek. A gyermekkönyvtár saját honlapja lehetőséget kínál a könyvtárosokkal való kapcsolattartásra, internetes fórum, üzenőfal segíti baráti társaságok kialakulását.

A negyedik szint kiegészítő tere a tetőkert, amely lehetőséget kínál a közös zenélésre, éneklésre, a gyerekeknek körjátékokra.

A PTE Könyvtárához tartozó Történeti Gyűjtemények Osztálya továbbra is a régi helyén, a *Klimo-könyvtár* épületében működik. A jövőben ők szolgáltatják az Egyetemi Könyvtár régi könyvek gyűjteményét, vagyis az 1945 előtt kiadott több mint 100 000 kötetnyi állományát, amelyet helyben szolgáltatnak, de kérésre a Tudásközpontba szállításáról is gondoskodnak.

Szolgáltatásaink a hazai és a külföldi érdeklődőknek

Már a kezdeti tervezési szakaszban megfogalmaztuk, hogy az új intézmény be fog kapcsolódni a kulturális turizmusba. Mindazoknak a hazai és külföldi látogatóknak, akik érdeklődnek az intézményünk iránt, felkínáljuk az épület és a könyvtár bemutatását. A Tudásközpont mint az *Európa Kulturális Fővárosa* program keretében elsőként elkészült kiemelt létesítmény, méltán tarthat számot a hazai és a külföldi látogatók érdeklődésére. A *Balázs Mihály* tervezte elegáns épület önmagában is impozáns, a tervező által Kaptárnak nevezett belső teret a pécsi *Nagy Márta* keramikus gyönyörű burkolata díszíti. A 60 000 db egyenlő szárú háromszög a pécsi *Zsolnay-gyárban* készült. A könyvtárnak is helyet adó épület így a pécsi szakemberek és a helyi művészek tudásának – melyekre joggal lehetünk büszkék –, hírét viszi a nagyvilágban. Könyvtárhasználóink nyugalmát, érdekeit figyelembe véve maximum 20 fős szervezett csoportok látogatását fogadjuk hetente kétszer, naponta négy alkalommal. A munkatársaink által vezetett könyvtártúrára honlapunkon lehet jelentkezni. Érdeklődő magánszemélyeknek ingyenes látogatójegyet (napi olvasójegyet) adunk, mellyel alapszolgáltatásainkat is igénybe vehetik.

Szolgáltatások a város, a megye, a régió lakosainak

Nyílt napok szervezésével tervezzük bemutatni a Tudásközpont tevékenységét, bepillantást nyújtva a szolgáltatásokhoz szükséges ún. „háttérmunkák” világába. Az érdeklődő felnőttekkel, diákokkal megismertetjük a könyvtárosok tevékenységeit, eloszlatandó azt a tévhitet, hogy „a könyvtáros az a személy, aki sokat olvasgathat a munkahelyén”.

Olvasásnépszerűsítés, műveltségi vetélkedők

Családi programokat fogunk szervezni annak érdekében, hogy a „könyvtárbarát” családtagok közös program keretében a többiekkel megismertethessék a Tudásközpont adta lehetőségeket, megszerettessék az olvasást (pl. olvasási és műveltségi versenyekkel szülők-gyerekek, testvérpárok között).

Vetélkedők megszervezését tervezzük a különböző karok hallgatói között, melyek eredményeit magunk is érdeklődéssel várjuk: megerősödnek vagy megdőlnek-e előítéleteink a művelt bölcsészek kontra természettudományi kari hallgatókat illető-

en. A verseny pártatlanságát bizonyító kérdéssorok összeállítása számunkra sem lesz könnyű.

Az író-olvasó találkozót, melyek a közművelődési könyvtárakban eddig is nagyon népszerűek voltak, ki szeretnénk terjeszteni a felsőoktatási tananyagok, szakkönyvek szerzői és az azokat használó diákok körére is. Feltételezésünk szerint ezek mindkét fél hasznára, okulására szolgálnának.

Szolgáltatásaink a pécsi egyetemi oktatóknak, kutatóknak, hallgatóknak

Adatbázis-használat

A hazai felsőoktatás európai szintre való felzárkóztatásának alapkövetelménye a szakirodalom naprakész ismerete. Működésünk során eddig is sokat tettünk a könyvtárunkból elérhető szakirodalmi adatbázisok használatának népszerűsítéséért – változó eredménnyel. Egyetemünk polgárai az egyetemi azonosító kódjuk segítségével akár otthonról is elérhetik már a könyvtár által előfizetett adatbázisokat, a belépést video-help segíti. Azok, akik éltek ezzel a lehetőséggel, elismeréssel nyugtázták, mégsem vált általánossá sem az oktatók, sem a diákok körében. További figyelemfelhívásra, segítségnyújtásra van szükség. Még több adatbázis-használati tréninget fogunk szervezni, melyekre az oktatók figyelmét személyesen is fel fogjuk hívni. Segítséget nyújtunk az egyetem dolgozóinak, oktatóinak a *Magyar Tudományos Művek Tára* adatbázisba történő adatbevitelhez, személyes kapcsolattartással, oktatás szervezésével, video-help készítésével.

Szelektív információ-szétsugárzás

Elégedetlenek vagyunk folyóirat-állományunk, főleg az idegen nyelvű szakanyag használatával is. A központi könyvtárba járó külföldi szakfolyóiratok használatát növelni kívánjuk úgy, hogy a megjelenő friss számok tartalomjegyzékét másolt vagy beszkenelt változatban e-mailben eljuttatjuk a feltételezett használói körhöz. Az e-mail lehetőséget kínálna arra is, hogy a kutató, oktató az őt érdeklő cikket kérhesse, és a könyvtár a szerzői jogok tiszteletben tartása mellett biztosítsa azt a kérő számára (helyben használat, rövid határidejű átkölcsönzés a kari vagy az intézeti könyvtárba, fénymásolat vagy szkennelt változat küldése korlátozott felhasználási móddal).

Az újonnan vásárolt tanulmányköteteinkről évek óta analitikus leírások készülnek, hogy a gépi kata-

lógusban egyrészt kereshető legyen a tartalmuk, másrészt a jövőben, szándékunkban áll személyre szabottan szétsugározni a feltárt információt. A részletező feltárást visszamenőleg is tervezzük, amelynek megvalósításában számítunk az informatikus könyvtáros hallgatók, illetve a PhD hallgatók, kutatók segítségére is.

Szolgáltatásaink valós és virtuális olvasóinknak

Terveink között szerepel a weblapunkon nyújtott szolgáltatások továbbfejlesztése, kibővítése, melyek segítségével virtuálisan „meghosszabbíthatjuk” a nyitva tartási időnket. Olvasóink a távolból már meg tudják hosszabbítani a kikölcsönzött könyveket; a jövőben tervezzük, hogy lehetőségük legyen előjegyzés kérésére, e-mail kapcsolatra is. Tájékoztató szolgálatunknak majd a távolból is fel lehet tenni kérdéseket, segítséget kérni irodalomkutatáshoz, egy-egy adat, évszám kikereséséhez.

Weblapunkon továbbfejlesztjük a könyvajánlót, melyet a könyvtárosokon kívül vállalkozó kedvű, hozzáértő körből kikerülő személyek működtetnének. A közzététel előtt természetesen egy ezzel megbízott személy moderálná az ismertetéseket és a rájuk való reagálásokat.

Könyvtári blogot tervezünk, lehetőséget nyújtva látogatóinknak véleményük kinyilvánítására, cseréjére, a válaszolás jogát és kötelességét a Tudásközpont munkatársainak is fenntartva.

A PTE Központi Könyvtára 2002-ben kezdte meg digitális archívuma építését. Mindaddig azokat a régi kiadású köteteket digitalizáltuk, amelyeket állományvédelmi okokból nem tudtunk minden érdeklődő kezébe adni. A másolatok honlapunkról a „Klimo Theca” címen érhetők el. Eddig sajnos csak a könyvek egy részének készült el a tartalommutatója, a munkát napjainkban is folytatjuk.

Kibővítjük figyelőszolgálatunkat, melynek feladata az interneten a teljes szöveggel elérhető magyar könyvek felkutatása; az URL címeiket a katalógu-

Bogáthyne Hasznos É.: Mi sem csak tudást adunk ...

sunkban feltüntetjük a könyvtári példány leírása mellett.

A TÁMOP pályázat keretében megvásároltuk a CORVINA integrált könyvtári rendszer Digitális *tartalomszolgáltató* modulját, amely lehetővé teszi a kért tételek online kölcsönzését. A kérő javasolhatja, hogy rajta kívül kik férhetnek hozzá a tartalomhoz, például azok a hallgatók, akiknek ez ajánlott szemináriumi tananyag. A modul segítséget ad ahhoz, hogy a szerzői jogokat tiszteletben tartva forgalmazza a digitalizált anyagot. A könyvtár esetenként meghatározhatja a kölcsönzési politikát, azt, hogy mely olvasótípus milyen feltételek mellett használhatja, milyen időtartamban érheti el, hány-szor lehet megnyitni, menthető-e, másolatot készíthet-e róla, nyomtatható-e.

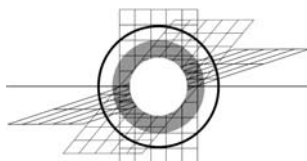
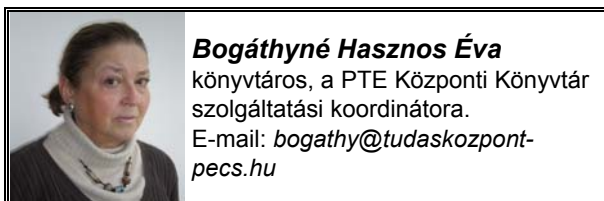
Látogatóink, olvasóink véleményét szolgáltatásainkról mind hagyományos kérdőíves, mind a web adta lehetőségek kihasználásával igyekszünk megismerni, a visszajelzéseket értékelni, a szolgáltatások fejlesztésénél, alakításánál figyelembe venni.

Irodalom

MOLNÁR József: Online kölcsönzés néhány megkötéssel. 2010. szeptember 30. = <http://nonstopuzlet.hu/online-kolcsonzes-nehany-megkotessel-20100930.html>

Olvasószolgálat és tájékoztatás. Konceptió tervezet. Kézirat. Készítették: Bogáthyne Hasznos Éva, Drinóczi Ildikó, Fehérváry Klára, Fekete Ágnes, Hamar Zsuzsa, Karoliny Eszter, Kohlmanné Sinkó Judit, Szokola Lászlóné, Zókáné Bozsik Anna. Pécs, 2009. november 06. Kézirat.

Beérkezett: 2011. II. 17-én.

Hamar Zsuzsa

Egy szakkönyvtár a Tudásközpontban

A Benedek Ferenc Jogtudományi és Közgazdaságtudományi Szakkönyvtár új helyen, új szolgáltatásokkal

Magyarország első többfunkciós, illetve több könyvtártípust magába fogadó nagykönyvtára, a Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont egyik meghatározó könyvtára a Benedek Ferenc Jogtudományi és Közgazdaságtudományi Szakkönyvtár. Ez a könyvtár jeleníti meg működésével a tudományos felsőoktatási szakkönyvtárat a Tudásközpontban.

A költözés előkészületei

A PTE Benedek Ferenc Jogtudományi és Közgazdaságtudományi Szakkönyvtár mint nyilvános állami felsőoktatási szakkönyvtár – az oktatás-kutatás információs infrastruktúrájaként – szakmai tevékenységével az Állam- és Jogtudományi és a Közgazdaságtudományi Karon folyó képzést és kutatómunkát szolgálja, valamint tevékenyen részt vesz az információs kultúra elsajátításában.

A két kar közös könyvtára – a Rákóczi úti épület-együttes rekonstrukciójával – 2003 szeptemberében nyílt meg, egyesítve az addig külön működő két kari könyvtárat. A könyvtár 2007 márciusáig PTE ÁJK-KTK Kari Könyvtár néven működött, majd Benedek Ferenc professzor halála után – a családdal történt egyeztetés eredményeképpen – felvette az ismert római jogász nevét.

A PTE Könyvtárának, Közgazdaságtudományi Karának, valamint Állam- és Jogtudományi Karának vezetői 2007. február 13. napján egyeztető megbeszélést tartottak, amelyen áttekintették az Európa Kulturális Fővárosa program keretében megvalósuló Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont létrehozásának egyes kérdéseit. A felek megállapodtak abban, hogy támogatják azt az elképzelést, miszerint a Tudásközpontba kívánják átköltöztetni a két kar közös könyvtárát, valamint készek a szakkönyvtár működtetésével kapcsolatos költségeket viselni.

2007 nyarától megkezdődtek a legfontosabb – közel két és fél évig tartó – előkészítő munkálatok: állományharmonizáció a beköltöző könyvtárak között, közös informatikai rendszer koncepciójának előkészítése, egyeztetés az építésekkel, az épület tereiben elhelyezendő funkciók átgondolása,

racionalizálása, helyiség és eszközigeny elkészítése, közös jelzetelési rendszer bevezetése, gyűjtőkörök meghatározása, állományellenőrzés, selejtezési munkálatok stb.

A vitáktól sem mentes egyeztetések eredményeképpen 2009 végére kezdett körvonalazódni a leendő Benedek Ferenc Szakkönyvtár gyűjteményének, helyének, elrendezésének végleges képe. Mivel a Tudásközpont projektben részt vevő fenntartók határozott kívánsága volt, hogy a beköltöző könyvtárak egyesítsék állományukat, ezért a könyvtárszakmai egyeztetéseken elfogadtuk az ún. „Gyűjtőköri Kódex”-et, melynek eredményeként szakkönyvtárunk fő gyűjtőköröi maradtak csak meg, a mellék-gyűjtőkörökhöz tartozó állományrészek a Tudásközpont más részlegeihez kerültek, illetve a raktárba deponáltuk őket. Cserébe természetesen a többi beköltöző könyvtár jogi és közgazdasági állományrészei átkerültek a Szakkönyvtárba, gazdagítva, kiegészítve, színesebbé téve a választékot olvasóinknak.

A szakkönyvtár fő gyűjtőköröi

Jog- és államtudományok: alkotmányjog, büntetőjog, büntető eljárásjog, családjog és szociális jog, jogi informatika, jog- és állambölcsélet, jogtörténet, közigazgatási és pénzügyi jog, kereskedelmi jog, kriminológia és büntetés-végrehajtási jog, munkajog és társadalombiztosítási jog, nemzetközi jog, *Európai Unió* joga, polgári jog, polgári eljárásjog, jogszociológia, római jog, környezetvédelmi jog, jogi szaknyelv.

Közgazdaságtudomány: statisztika, demográfia, gazdasági szaknyelvek, mikro- és makroökönómia, gazdaságelmélet, gazdaságtörténet, pénzügytan,

pénzügyi menedzsment, gazdasági informatika, gazdaságmatematika, operációkutatás, statisztika, számvitel, menedzsment, pénzügyi és humánerőforrások gazdaságtana, vállalati pénzügyek, gazdaságelemzés, marketing, üzletpolitika, stratégiai menedzsment, szervezés, ipargazdaság, agrár-, környezet- és regionális gazdaságtan, gazdaság-szociológia, regionalizmus, gazdaságfilozófia, munkagazdaság, munkaszervezés, propaganda, reklám, reklámjog.

Mellék-gyűjtőkörök (amelyek más részlegekhez kerültek)

Történelem, filozófia, logika, etika, vallástudomány, szociológia, igazságügyi orvostan, kultúrtörténet, gazdaságföldrajz, politika, matematika.

A szakkönyvtár helye a Tudásközpontban

A szakkönyvtár a Rákóczi utcai épületegyüttestől, ahol az Állam- és Jogtudományi és a Közgazdaságtudományi Kar működik, kb. 300 méternyire költözött el, ami némileg kedvezőtlenebb az előző helyzethez képest. Mivel azonban a Tudásközpontban két 200 fős előadóterem is létesült a két kar hallgatói számára, így a hallgatóknak nem jelent túlzott megterhelést a könyvtár megközelítése, hisz a nagyelőadások egy része itt van az épületben, tehát az előadások előtt, után, illetve közben hallgatóink sűrűn látogatják a Szakkönyvtárat.

Az augusztusi költözés után szakkönyvtárunk – a Tudásközpont más egységeivel szemben – elsőként, már szeptember 21-én megnyitotta kapuit a hallgatók és az oktatók számára. Kezdetben a régi vonalkódos kölcsönzést alkalmaztuk, majd az informatikai rendszer fokozatos kiépülése után átálltunk az RFID-del történő kölcsönzési technikára.

Szakkönyvtárunk 60 000 kötetnyi szabadpolcos könyvállománya és a 200 féle szakfolyóirat-állomány a 7 szintes épület 3. emeletén kapott helyet, mintegy 1400 m² alapterületen, ami meg egyezik a korábbi helyszínen volt könyvtárunk összes alapterületével. A szabadpolcos térbe nem került dokumentumokat (kb. 40 000 könyv, bekötött folyóirat) a tömörraktárban helyeztük el.

A jogi szakkönyvállományt 55, a közgazdasági állományrészt 61 féle szakjelzettel láttuk el, amelynek nagy része azonos volt a régi jelzetekkel, de azokat az állományrészeket, amelyek több

részterületet is magukba foglaltak kisebb szakterületekre bontottunk. Például:

650 Menedzsment

650.1 Projektmenedzsment

650.2 Szervezetfejlesztés, változásmenedzsment

650.3 Vállalti kultúra, üzleti kommunikáció

650.4 Vezetéstudomány, stratégiai menedzsment

650.5 Szervezeti magatartás

650.6 Szervezetelmélet.

Jelentős változást hozott az a tény is, hogy a volt olvasótermi állományt összeolvasztottuk a volt szabadpolcos kölcsönözhető állományrészszel, mivel a Tudásközpont 3. emeletén építészetileg nagyobb szabadpolcos rész áll rendelkezésre. Továbbá minden könyv kapott egy-egy RFID-azonosítót, amely – a Corvina integrált rendszerrel összekapcsolódva – lehetővé teszi az olvasónak az automatikus kölcsönzést. Az informatikai háttérrel 14 vékonyklienssel felszerelt állóterminál és wifi biztosítja.

A szabadpolcos térben 106 tanulóhely áll hallgatóink rendelkezésére, habár a szakkönyvtárnak nincs elkülönített olvasóterme. Hallgatóink ülőhelyet egyrészt a 3. emeleten a Kaptár körüli térben, másrészt a 2. emeleti tudományos gyűjtemény olvasótermében, az ún. „nagy olvasóban” vehetnek igénybe. Két egyszemélyes, üvegfalal elválasztott kutatófülke, és egy 10 férőhelyes csoportos tanulószoba szolgál újdonságként, melyek rendkívül népszerű tanulóhelyek. A hozzáférést e terekhez – tekintettel a nagy érdeklődésre – hamarosan szabályozni fogjuk.

Szolgáltatásaink

Szakkönyvtárunk a hagyományos szolgáltatások – kölcsönzés, tájékoztatás, könyvtárközi kölcsönzés, fénymásolás, nyomtatás, szkennelés stb. – mellett nagy figyelmet fordít a tartalomszolgáltatásra, szaktájékoztatásra. Felkészült szakemberek – két jogász és egy közgazdász végzettségű szakreferens munkatárs – végzik a beszerzést, a tartalmi feltáró munkát és a szaktájékoztatást. Munkájuk eredményeképpen elkészültek az ún. szakirodalmi útmutatók, melyek célja az egyes szakterületekhez kapcsolódó könyvtári dokumentumok, valamint a könyvtáron keresztül és online módon fellelhető szakmai információk elérésének könnyebbé tétele.

A tematikus útmutatók iránymutatást adnak az adott szakterülethez kapcsolódó legfontosabb információkhoz, mint amilyenek:

- könyvtári szakjelzetek,
- tárgyszavas keresés,
- magyar és idegen nyelvű referenzkönyvek,
- magyar és idegen nyelvű szakfolyóiratok,
- e-folyóiratok,
- adatbázisok,
- honlapok,
- szakmai szervezetek,
- jogi anyagok.

Eddig a következő szakterületekhez készültek el szakirodalmi útmutatók:

- Marketing,
- Idegenforgalom,
- Pénzügy,
- Közgazdaság,
- Az Európai Unió joga,
- Jogszabályok keresése,
- Emberi és állampolgári jogok.

A költözési előkészületek, valamint személyi változások miatt az utóbbi időben a tartalomszolgáltatás területén sajnos a fejlesztések nem a kívánt mértékben haladtak, de lassan – amint visszatér minden a régi kerékvágásba – újra nagyobb hangsúlyt fektethetünk erre a munkára.

Könyvtárunknak gazdag különgyűjteményei vannak, amelyek közül a legjelentősebb az *Európai Dokumentációs Központ* gazdag állománya.

Európai Dokumentációs Központ

1995 óta működik egyetemünk *Állam- és Jogtudományi Karán a Nemzetközi- és Európai Tanács* keretében az Európai Dokumentációs Központ (EDK). 2003 óta szakkönyvtárunkban nyert elhelyezést mintegy 9000 dokumentumával és szakembereivel együtt.

Az Európai Dokumentációs Központ gyűjteménye a következő részekből áll:

- az EU Hivatalos Lapja,
- az EU kiadványai,
- adatbázisok,
- szakkönyvek,
- folyóiratok.

A gyűjtemény magját az Európai Unió Hivatalos Lapja és az *Európai Bizottság* hivatalos dokumentumai alkotják. Az *Official Journal "L"* (*EC Legislation*) és a *"C"* (*Information and Notices*) sorozata

nyomatott formában, az *"S"* (*Supplement*) sorozata pedig CD-ROM formájában állnak a használók rendelkezésére. 2004. május 1. óta a Hivatalos Lap nyomtatott formátumban magyar nyelven hozzáférhető az EDK-ban.

Szintén a gyűjtemény részét képezik az Európai Unió egyéb kiadványai (az Unió Kiadóhivatala által publikált statisztikák, jelentések, ismeretterjesztő füzetek), melyek a dokumentációs központi státusz okán ingyenesen kerülnek az EDK-ba, angol és/vagy magyar nyelven. A dokumentációs központ négy olvasói számítógépén hozzáférhető: az EU hivatalos honlapja és a Jogi Kar által előfizetett adatbázisok is.

Az EDK állománya eddig csak helyben használatos volt, most azonban egy jelentős állományrész már kölcsönözni is lehet.

Világbank Gyűjtemény

A washingtoni székhelyű *Világbank* 1996 óta küldi kiadványait ajándékként a PTE Könyvtárának. A gyűjtemény rendkívül sokféle témát ölel fel, elsősorban azonban nemzetközi gazdasági kapcsolatokkal, gazdasági fejlődéssel, gazdaságszociológiával, fejlődő országokkal, pénzügyvel kapcsolatos könyveket, továbbá különböző jelentéseket, tanulmányokat tartalmaz. Az állomány értékét növeli, hogy könyvtárunkon kívül csak egyetlen magyarországi intézmény, a *Magyar Nemzeti Bank Könyvtára* rendelkezik ilyen letéti gyűjteménnyel.

Az angol nyelvű dokumentumok nagyobb csoportjai: a könyvek, a jelentések és a tanulmányok, valamint a CD-k, amelyek a szakkönyvtár szabadpolcos részén vannak elkülönítve. Minden dokumentum kölcsönözhető.

Georg Brunner hagyaték

Georg Brunner 1936-ban született Budapesten. Az 1956-os forradalom leverése után Németországba menekült, itt fejezte be korábban Magyarországon megkezdett jogi tanulmányait. Hét évig a nemzetközi és a kelet-európai viszonyokat tanulmányozó, kölni székhelyű szövetségi kutatóintézet gyakornoka volt. 1970-ben habilitált a kölni egyetemen: közjog, államjog és a kelet-európai országok jogrendszere tárgykörben. 1971-től a würzburgi egyetem jogi karának kinevezett egyetemi tanára. Tizenhárom évvel később visszatér Kölnbe, és egyúttal visszatér eredeti, fő kutatási területéhez, a kelet-európai országok jogrendszerének vizsgálá-

tához is. 1984-től 2001-ben bekövetkezett nyugdíjazásáig a neves *Kelet-Európa Intézetet* vezette Kölnben.

1998 óta a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának díszdoktora. Georg Brunner professzor 5000 kötetes kézikönyvtárát özvegye, *Ursula Brunner* 2003 szeptemberében a karnak adományozta.

Georg Brunner könyvtára jól tükrözi főbb jogtudományi és politikatudományi vonatkozású kutatási területeit: a könyvek a kelet-európai országok jogrendszereit, a jogbölcselet és az alkotmányjog keretein belül az alkotmányfogalom és a hatalommegosztás tana kérdéseit elemzik. A kutatók hasznos anyagokat találhatnak itt az európai politikai rendszerek, a kelet-európai rendszerváltás, a kisebbségi kérdések, vagy a német-német kapcsolatok vizsgálatához.

A könyvek elsősorban német, angol, magyar nyelvek, de megtalálható itt Európa számos más nyelve is. Brunner professzor könyvtára nemcsak a saját érdeklődési körébe tartozó könyvektől gazdag, hanem számos kollégája, tanítványa – ajánlókba adott, dedikált – műveit is tartalmazza.

Összefoglalva

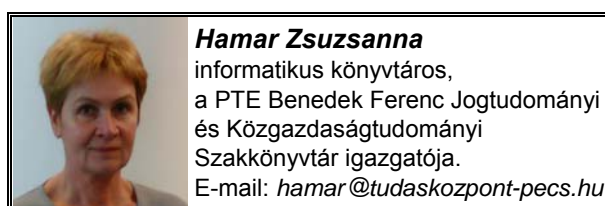
Szakkönyvtárunk a két kar dékáni vezetésével egyetértve kiemelten fontosnak tartja, hogy a hallgatók és az oktatók az egyetemi oktatás és kutatás

követelményeinek megfelelő magas színvonalú könyvtári ellátást kapjanak. Ennek érdekében a könyvtár és a karok közös munkájának eredményeképpen minden első éves hallgató kötelező könyvtárlátogatáson vesz részt a tanévkezdés első napjaiban, ahol tájékoztatást kap a könyvtár működéséről, szolgáltatásairól. Rendszeresen szervezünk hallgatók és oktatók, PhD hallgatók számára adatbázis-kezelési és adatbázis-használati foglalkozásokat, tréningeket.

A dokumentumok beszerzésénél messzemenően figyelembe vesszük oktatóink, hallgatóink javaslatait, kívánságait, kutatási területeiket. A honlapunkon található „Beszerzési javaslat” linkre egyre többen írnak.

A Benedek Ferenc Jogtudományi és Közgazdaságtudományi Szakkönyvtár az új helyzetben is törekszik arra, hogy megtartsa tudományos szolgáltatásainak színvonalát, valamint szoros szakmai kapcsolatát a kar hallgatóival és oktatóival.

Beérkezett: 2011. II. 17-én.

Globális digitális könyvtár létrehozásán dolgozik a Google

A cég a terven a világ számos könyvtárával és kiadójával együttműködve dolgozik – mondta *Simon Morrison*, a Google szerzői jogi és kommunikációs menedzsere a XVIII. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztiválon. Felidézte, hogy a Google, a napjainkra óriáscéggé lett amerikai internetes kereső tizenkét évvel ezelőtt egyszerű keresőmotoroként indult. Fokozatosan felismerték azonban, hogy sokan olyan tartalmakat keresnek, amelyek nem érhetők el online, hanem múzeumokban, könyvtárakban vannak, ezért indították el digitalizációs projektjüket. Simon Morrison kifejtette, hogy a hozzáférés biztosításán kívül ez biztonsági célokat is szolgál, hiszen például egy természeti katasztrófa esetén a tartalom nem vész el. Mint elhangzott, a Google Books 2004-es elindítása óta több mint 15 millió könyvet digitalizáltak, ennek során világszerte 43 könyvtárral – ebből 12 európaival – és mintegy 35 ezer könyvkiadóval működtek együtt. Európában csak szerzői joggal már nem védett könyveket szkennelnek be, az Egyesült Államokban azonban még védett könyvekből is közöltek kivonatokat. Ez ellen perre mentek egyes amerikai kiadók, és bár végül sikerült megegyezni velük, a bíró elutasította az egyezséget. Simon Morrison ugyanakkor hangsúlyozta: ez nem szegte kedvüket, és továbbra is azon dolgoznak, hogy minél több kulturális értéket tegyenek hozzáférhetővé. A Google Books-on a könyvekből kivonatokat olvashatók, mellettük linkek szerepelnek, amelyek kereskedőkhöz irányítják az érdeklődőket, ahol meg is vásárolhatók a kötetek. Simon Morrison a magyar kiadókat is arra biztatta, hogy éljenek vele, hiszen ez erős marketing és értékesítési lehetőséget jelent számukra. Az e-könyveknek különösen nagy szerepük lehet azoknak a könyveknek a hozzáférhetővé tételében, amelyeket még szerzői jog véd, de már nincsenek nyomtatásban.

„A legtöbb nyugati országban a szerző halála után 70 év a szerzői jog időbeli hatálya, a könyvek azonban rendszerint legfeljebb egy-két kiadást élnek meg, azután kikerülnek a forgalomból. Becsléseink szerint a könyvek 75 %-a ebbe a kategóriába tartozik. Az e-könyv segíthet új életet lehelni ezekbe a kötetekbe” – emelte ki Simon Morrison. Arra is kitért, hogy az ún. árva könyveknél – amelyeknél a szerzői jog tulajdonosa nem lelhető fel – a Google olyan megoldásokat keres, amelyek előnyösek a jogtulajdonosnak, ha előkerül. Megjegyezte: sokakban kelt aggodalmat, hogy magáncégek is beszállnak a könyvek, a közgyűjtemények digitalizálásába, ezt ők megértik, de úgy vélik, hogy az együttműködés minden fél számára előnyös megoldáshoz vezet.

/SG.hu Hírlevél, 2011. április 17., <http://www.sg.hu/>

(SzP)

RFID alapú azonosítás a Tudásközpontban

Hogyan működik a könyvek rádiófrekvenciás azonosítása? Hogyan sikerült a Corvina könyvtári rendszerhez illeszteni? Hogyan használható vagyónvédelemre? Mi az az automata könyvkölcsönzés és visszavétel? Hogyan működik az olvasók beléptetése, a nyomtatás és a fénymásolás fizetése RFID-del ellátott olvasójegyekkel? Milyen tapasztalatai vannak e téren a legnagyobb magyarországi RFID-es rendszert használó könyvtárnak? Ezekre a kérdésekre kap választ az alábbi cikkből.¹

Mi az az RFID technológia?

Az RFID név a *Radio Frequency IDentification* (rádiófrekvenciás azonosítás) rövidítése.² Az azonosító adatokat egy mákszemnyi integrált áramkör (chip) tartalmazza, amit általában egy jól felerősíthető címkébe építenek bele. A mi esetünkben ez egy öntapadós matrica, amelyet a könyvekbe ragasztunk. Az azonosító címkék tartalma távolról, optikai rálátás nélkül (pl. egy becsukott könyv belsőjéből) leolvasható, mert az olvasó berendezés és a címkék között az információt rádióhullámok továbbítják. Természetesen az RFID-es rendszernek is vannak fizikai korlátai, például egy zárt fémdobozban lévő címke tartalma nem olvasható ki.

Mi úgynevezett passzív címkéket használunk. Ezekben nincs áramforrás, csak egy chip és egy antenna. A címke tartalmának kiolvasásához az olvasókészülék rádióhullámokat bocsát ki. Ezekből a hullámokból a címkén lévő antenna annyi energiát nyer ki, amennyi elég a címkén lévő chip működésbe hozásához és a chipben tárolt adatok visszasugárzásához.

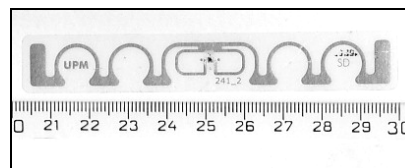
Többféle RFID-es rendszer létezik, amelyek más hullámhosszon működnek, más a hatótávolságuk stb. A *Tudásközpontban* kétfajta rendszert használunk: az egyiket a könyvek, a másikat az olvasójegyek azonosítására.

A könyvek címkéinek kezelése

A címkék bemutatása

A könyvekbe ragasztott címke az 1. ábrán látható. Ezeket a hátsó borító belső oldalára, a gerinc közelébe a gerinccel párhuzamosan (függőlegesen) ragasztjuk. A címkék beragasztásánál ügyelünk

arra, hogy ne minden könyvben ugyanabba a pozícióba kerüljenek, mert ez rontaná a kiolvashatóságot. Felváltva felülre, középre és alulra kerülnek a címkék, így valamelyest csökken annak a valószínűsége, hogy a polcon egymás mellett lévő könyvekben azonos pozícióban legyenek. A címkéket előre kódolva kapjuk. A kód egy jelentés nélküli sorszámon kívül a könyvtár azonosítóját is tartalmazza. Ez lehetővé teszi, hogy a vagyónvédelmi kapu más könyvtárak RFID-es címkéinek észlelésekor ne adjon riasztást. Figyelmeztető tanulság ugyanakkor, hogy az általunk használt címkék kódját technikai segédeszközök nélkül nem lehet kiolvasni. Sokszor hasznos lenne a vonalkódos címkéknél megszokott megoldás, vagyis hogy a kód emberi szemmel olvasható módon is fel van tüntetve. Sőt itt még fontosabb lenne, mint a vonalkódoknál. A vonalkód olvasásánál ugyanis egyértelmű, hogy azt a vonalkódot olvassa a készülék, amelyet átmetsz a piros fénycsík. Ha viszont egy RFID-olvasó hatókörében több RFID-es címke is található, nem lehet biztosan tudni, hogy melyiket olvassa a készülék. Ráadásul a hatókör is bizonytalan, függ a körülményektől, és semmiféle visszajelzés nincs róla a kezelő felé. A jövőbeli felhasználóknak egyértelműen azt javasoljuk, hogy olyan RFID-es címkéket szerezzenek be, amelyen ki nyomtatva is látható a kód. Ideálisnak pedig egyenesen azt tartanánk, ha egyetlen címkén lenne ugyanaz a kód feltüntetve RFID-es chipben, vonalkódként és emberi szemmel olvasható módon. Technikailag lehetséges, „csupán” pénz kérdése.

1. ábra RFID-es címke

A méret érzékeltetése céljából a kép alján egy műanyag vonalzó skálája látható. A címke közepén lévő fekete pont a chip, a több Ω alakból álló vonal az antenna.

A Corvina integrált könyvtári rendszerben tárolt adatok

A könyveknek két, egymástól független azonosítója van az adatbázisban: a vonalkód és az RFID-es kód. (A vonalkódot továbbra is használjuk az új beszerzésű könyvekben is.) Ez a megoldás teszi lehetővé, hogy előre kódolt címkéket használjunk, ami jelentős előny. Ugyanakkor hibalehetőséget is rejt magában. Előfordulhat, hogy egy könyv adatai mellé nem azt az RFID-es kódot rögzítik, ami ténylegesen be van ragasztva a könyvbe. (Volt már ilyen hiba nálunk.) Ezért ezt a rendszert (is) kellő éberséggel lehet csak megbízhatóan használni.

A másik lehetőség az lett volna, hogy az adatbázis továbbra is csak egyetlen kódot tartalmaz. Ekkor meg kellett volna oldani, hogy a könyv vonalkódját írjuk be az RFID-es címkébe is azonosítóként. Ez a művelet nyilvánvalóan lassította volna a címkézés munkafolyamatát és szükségessé tette volna címkeíró berendezés beszerzését is.

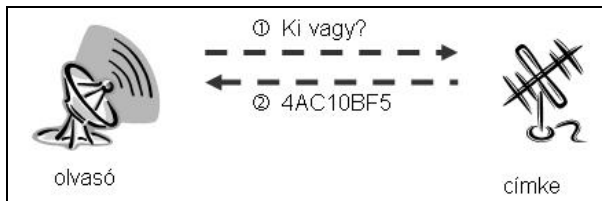
Az állományba vétel

A munkafolyamat csak annyit változott a korábbihoz képest, hogy a példányadatok mellett az RFID-es kódot is rögzíteni kell. A munkafolyamatnak ezt a fázisát végző munkatársaink asztalának lapja alá egy-egy RFID-olvasókészüléket szereltünk, ezekkel olvassák ki a már a könyvekbe ragasztott címkékben tárolt információt (2. ábra). Itt kell megemlíteni azt az előkészítő munkát is, amelynek során a már meglévő könyveinket láttuk el RFID-es címkével és rögzítettük az adatokat a Corvinába. Elég későn jutottunk hozzá a címkéhez és az RFID-olvasókhoz, így minden munkaerőt mozgósítani kellett. A beköltözésig még így sem sikerült a teljes könyvállományt felcímkézni. A szabadpolcra nem került ki RFID-es címke nélküli könyv, a raktárban viszont az egyes dokumentumok kiadása előtt pótolják az esetleg hiányzó címkét.

Kölcsönzés és visszavétel

A munkafolyamat során háromféleképpen is azonosíthatjuk a könyveket:

- beírhatjuk kézzel a vonalkódot,
- beolvashatjuk ugyanezt vonalkódoval,
- beolvashatjuk RFID-olvasóval az RFID-es kódot.

2. ábra A címke tartalmának kiolvasása

A kölcsönző munkahelyeken meghagytuk a vonalkódozókat, de RFID-olvasókat is szereltünk fel. Így a könyvtáros választhat, hogy melyik módszert használja. Az RFID-olvasók a pult lapja alá vannak szerelve, a pult tetején csak egy matrica mutatja a helyét. Ide kell tenni a kölcsönzésre vagy visszavételre szánt könyveket.

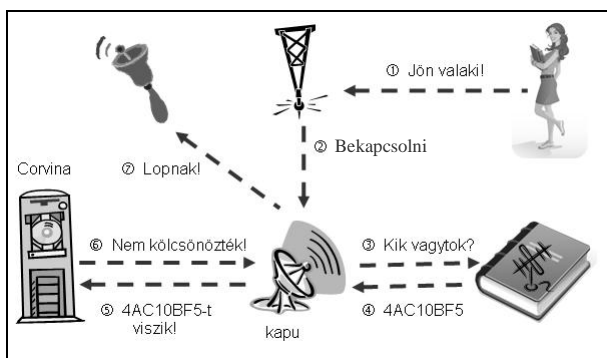
Egyszerre több, egymás tetejére tett könyvet is tud kezelni a rendszer, de a darabszámra pontos korlátot nem lehet mondani. Az olvasó teljesítményének szabályozásával befolyásolható, hogy milyen magas könyvoszlopon lát át a készülék, tehát a teljesítmény növelésével növelhető a kezelhető könyvek száma. Ugyanakkor túl nagy teljesítmény esetén a szomszédos munkahelyen vagy a pult előtt várakozó olvasók kezében lévő könyveket is látja az olvasó (már tapasztaltunk ilyet).

Az egyszerre kezelhető könyvek számát a könyvek vastagsága is befolyásolja. A gyerekkönyvtári részlegnél talákoztunk olyan esettel, hogy három vékony képeskönyvet tettek egyszerre az olvasóra, a rendszer mégsem tudta kezelni őket. A könyvekben lévő címkék túl közel voltak egymáshoz, ez akadályozta a helyes olvasást. Ezeket egyenként feltéve az olvasóra, minden hibátlanul működött.

Visszatérve a fent említett háromféle azonosításhoz: az első két módszer természetesen ugyanazt az eredményt adja, a vonalkódok nyomtatása kiforrott, több évtizedes technika. Elképzelhetetlen, hogy a vonalkódozóval és a szabad szemmel leolvasott kód eltérjen egymástól. A harmadik módszer normál esetben ugyanazt az eredményt szolgáltatja, mint a vonalkód használata. Ha viszont a korábban már említett módon más RFID-es kódot tartalmaz az adatbázis a könyv adatai mellett, mint ami ténylegesen bele van ragasztva (és persze a beragasztott címke kódját meg egy másik könyvnél tartja nyilván), akkor kölcsönzéskor és visszavételkor is arra a bizonyos másik könyvre „gondol” a rendszer.

Vagyonvédelem

A könyvtár bejáratánál forgóvillás kapuk vannak. Ez teszi lehetővé, hogy az egyes kapukon az olvasók csak egyesével és nem túl nagy sebességgel tudnak átjutni. A kifelé vezető kapukba több, eltérő tulajdonságú RFID-olvasót szereltek be. Az egyes típusok más-más körülmények között működnek hatékonyabban, így együtt nagyobb biztonságot eredményeznek (3. ábra). A megbízhatóságot az is növeli, hogy ezek az olvasók nagyobb energiával sugároznak, mint a kölcsönzésnél használt társaik. Emiatt egészségvédelmi okokból nem is szabad őket folyamatosan bekapcsolva tartani. Egy mozgásérzékelő található a kapuk közelében, mozgás esetén ez kapcsolja be a vagyonvédelmi rendszer olvasóit. Bekapcsoláskor az olvasók „körülnéznek”, beolvasják a hatósugarukba eső összes RFID-es kódot, és a kapu megkérdezi a Corvinát, hogy ezeket a könyveket kikölcsönözték-e. Ha van köztük olyan, amely nincs kikölcsönözve, megszólal a csengő.

3. ábra A vagyonvédelmi rendszer működési elve

Egy történet a rendszer érzékenységének bemutatására

A nyitás utáni hetekben egy időben gyakorlatilag minden olvasónál riasztott a kapu, még a befelé jövőknél is. Akkoriban még volt állandó könyvtáros felügyelet a bejáratnál; megnézték a náluk lévő könyveket, de rendben találták őket. Arra gyanakodtunk, hogy esetleg az olvasók ruhájában, cipőjében, pénztárcájában maradt áruvédelmi címkét látja a rendszerünk. Megkértük a szállítót, hogy ellenőrizze alaposan, hogy csak a könyvtárunkhoz tartozó címkékre reagáljon a kapu. Aztán kiderült, hogy a bejáratnál szemközt lévő vitrinekbe akkor raktak ki könyveket a kollégáink, ezeknek a címkéit „látta” a kapu, ha a mozgásérzékelő bárkit észrevett. A vitrinek a kaputól kb. hét méter távolságra

vannak. Azóta a vitrinbe kitett könyveket először kikölcsönözzük, így kerüljük el a téves riasztást.

A rendszer riaszt akkor is, ha a mi könyvtárunkhoz tartozó, de a Corvinában egyáltalán nem szereplő címkét lát. Ez a tulajdonsága nagyon jól kihasználható a folyóiratok, sőt például informatikai eszközök védelmére is.

Itt kell megemlíteni, hogy eddig a hagyományos fémszálat használtuk vagyonvédelmi céllal. Azt tapasztaltuk, hogy jelenlétük a könyvekben nem zavarja az RFID-es rendszer működését, nem kellett őket eltávolítani. Az új könyvekbe viszont már nem ragasztjuk be őket.

Automata kölcsönzés

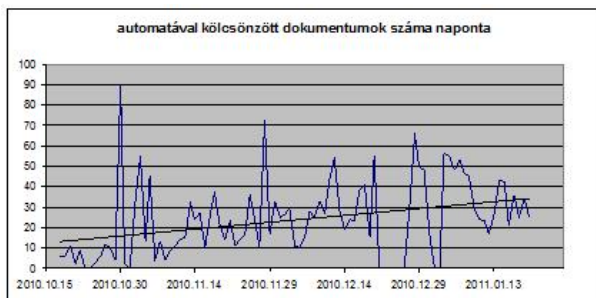
Az épület mindegyik könyvtári szintjén elhelyeztünk egy-egy automata kölcsönző berendezést, ahol az olvasó könyvtáros közreműködése nélkül bonyolíthatja le a kölcsönzést. A berendezésnek van egy „V” alakú vályúja, ebbe kell tenni a könyveket. A „V” alak két ok miatt is előnyös: egyrészt elég pontosan az RFID-olvasó fölé pozícionálja a könyveket, másrészt korlátozza az egy időben behelyezhető könyvek számát (4. ábra).

4. ábra Az automata kölcsönző berendezés

A könyvek címkéinek beolvasása annak hatására történik meg, hogy a használó olvasójegyét ráhelyezi az olvasójegy-olvasóra. A rendszer kiírja egy érintőképernyőre az általa érzékelt könyvek adatait. Az olvasó ellenőrizheti, hogy a lista helyes-e, majd egy parancsgombot megérintve kezdeményezi a kölcsönzést. Ekkor a rendszer kéri az olvasó jelszavának megadását, lebonyolítja a kölcsönzést, majd egy blokkot nyomtat, amelyen az olvasónál lévő könyvek listája szerepel.

Az újdonságok iránt érdeklődő olvasók kezdettől fogva használják a berendezéseket. A használat azonban messze alatta marad a lehetőségeknek és csak lassú emelkedést mutat, de a növekvő népszerűség egyértelmű (l. az 5. ábrára berajzolt trendvonalat). Egy erőteljes népszerűsítő kampány valószínűleg lényegesen több olvasót terelne az automata kölcsönzők felé, mert a hagyományos, könyvtáros által lebonyolított kölcsönzéshez többször várakozni kell. Az olvasókkal rendszeresen találkozó könyvtárosok véleménye szerint működhet egy a népszerűséget fékező mechanizmus is: úgy vették észre, hogy ha egyszer valakinek nem sikerült az automatával való kölcsönzés (pl. mert a könyvet egy másik olvasó már előjegyezte), akkor utána még inkább ragaszkodik a hagyományos kölcsönzési módhoz.

5. ábra Az automatákon kölcsönzött dokumentumok száma naponta

Automata visszavétel

A könyvtár előcsarnokában, könyvtári területen kívül található négy automata könyv-visszavevő állomás (6. ábra). Ezek így akkor is használhatók, ha a könyvtár zárva van. Az olvasó csak egy nyílást lát a falban, ebbe kell egyenként becsúsztatni a könyveket. Az egyes könyvek sikeres visszavételét rövid sípolás és egy kis lámpa felvillanása jelzi.

6. ábra Az automata visszavevő, ahogy az olvasó látja (a kép bal oldalán a beiratkozó pult vége látható)

Az automata visszavevők közvetlenül a beiratkozási pult mellett találhatóak, így az olvasó rögtön szólhat egy könyvtárosnak, ha azt tapasztalja, hogy a bedobott könyvet nem vette vissza a rendszer. A sikeres visszavétel ellenőrzését szolgálja egy, a beiratkozási pultra helyezett olvasójegy-olvasó és blokknyomtató is: ha az olvasó odaérinti az olvasójegyét, kap egy blokkot a nála lévő könyvek listájával.

Az automata visszavevők belső fele egy lejtős csatorna, ennek alján van az RFID-olvasó. A csatorna lejtése olyan mértékű, hogy a könyvek nem túl gyorsan, de végigcsússzanak rajta. Idegen tárgy (papírgalacsin, kulcscsomó, folyadék) bejutását a csatorna alján lévő nyílás és a csatornába épített rugalmas zárólap akadályozza meg (7. ábra).

Az automata visszavevőket egyelőre nem használjuk üzemszerűen, mert az olvasóknál jelenleg kint lévő, még a könyvtárak átköltözése előtt kikölcsönzött könyvek jó részében nincs RFID-es címke.

Tudomásunk szerint mind az automata kölcsönző, mind az automata visszavevő prototípus, nálunk került először beépítésre.

7. ábra Az automata visszavevő belső oldala

Az olvasójegyek kezelése

Az olvasójegyek bemutatása

Az olvasójegy egy bankkártya méretű műanyag lap. Ennek anyagába van beépítve a kívülről egyáltalán nem látható passzív RFID-es chip és az antenna. Ez a rendszer eltér a könyvekben használt címkéktől, külön olvasó szükséges hozzá, az olvasási távolság is lényegesen kisebb. A kártya egyik oldalán előre nyomtatott kép van, a másik, fehér oldalra helyben nyomtatjuk az olvasó és az olvasójegy adatait.

A kártyák RFID-es chipje tartalmaz egy egyedi sorszámot, ez már a gyártás során belekerül, nem módosítható. Ezt használjuk az olvasójegy RFID-es azonosítására. Hasonlóan a könyvekben használt címkékhez, ez a kód sem olvasható ki segéd-eszközök nélkül, de ennek eddig hátrányát nem tapasztaltuk. A kártyaolvasó kis hatótávolsága miatt gyakorlatilag nem fordulhat elő, hogy nem a kívánt kártya számát olvassuk be. Az olvasójegyeknek is két, egymástól független azonosítója van az adatbázisban: az olvasójegy száma (a vonalkód) és az RFID-es kód. A vonalkódot azért használjuk továbbra is, mert egyrészt lehetővé teszi az olvasójegy azonosítását az RFID-es chip vagy antenna esetleges sérülése (pl. a kártya megtörése) esetén is, másrészt – és ez a fontosabb – az olvasójegy így használható a városi és az egyetemi hálózat többi könyvtárában is, ahol nincs RFID-es rendszer.

Kísérleteztünk vele, hogy a kártya RFID-es azonosítóját használjuk vonalkódként is. Nem vált be, nagyon nehézkes volt a rendelkezésünkre álló eszközökkel a kártya nyomtatása. Az ilyen megoldáshoz olyan kártyanyomtatóra lenne szükség, amelyik tartalmaz RFID-olvasót is, hogy a vonalkód kinyomtatása előtt be tudja olvasni a kártya azonosítóját. Emiatt a forgalomban lévő olvasójegy-számaink elég változatos felépítésűek:

- a „kísérletezős” korból vannak RFID-es kódot tartalmazó olvasójegy-számok,
- utána – ha már korábban be volt iratkozva az olvasó – a régi olvasójegy számát nyomtatjuk a kártyára is,
- új beiratkozóknál generált, 13 jegyű sorszám az olvasójegy száma.

Az olvasójegyek előállítása

A kártyára rányomtatjuk a tulajdonos intézmény nevét és címét, az olvasó nevét, valamint az olvasójegy számát vonalkóddal és szabad szemmel olvasható szöveggel is (8. ábra). Kísérleteztünk az olvasó fényképezőgéppel rányomtatásával is, de nem sikerült használható minőségű képet nyomtatnunk. Mind a fényképes, mind a fénykép nélküli nyomtatást támogatja a Corvina.

8. ábra Kártyanyomtató

Három nyomtatóval készítjük az olvasójegyeket. Ez a mennyiség a könyvtár megnyitása utáni napokban egyértelműen kevésnek bizonyult, a beiratkozásnál állandóan sor állt. Számítva a nagy érdeklődésre, már hónapokkal a nyitás előtt megkezdtük az új olvasójegyek kiadását, de ezt a lehetőséget kevesen vették igénybe. A nyitás utáni roham elmúltával bőségesen elegendő a három nyomtató. Az első tíz napon tipikusan 300 fölött volt a naponta kiadott

olvasójegyek száma. A nyitás után másfél hónap-
pal 100 alá csökkent a napi átlag.

Belépés a könyvtár területére

A könyvtár bejáratánál lévő forgóvillás kapukat technikailag felkészítették arra, hogy az olvasójeggyel lehessen őket nyitni. A gondot az jelenti, hogy a beléptető rendszernek saját, a Corvinától független adatbázisa van. Így az új olvasójegyeket vagy rögzíteni kell kézzel mind a Corvinában, mind a beléptető rendszerben, vagy megfelelő programmal át kell küldeni az adatokat a Corvinából a beléptető rendszer adatbázisába. Természetesen ez utóbbi megoldást választottuk, de a beléptető rendszer a saját hibája miatt egy ideig nem tudta fogadni az adatokat. Ebben az időben a biztonsági szolgálat ellenőrizte az olvasójegyek érvényességét. Aztán a rendszer szállítóinak sikerült a programhibát kiküszöbölniük; úgy tűnt, hogy megoldódott a kapuk olvasójeggyel való nyitása. Az öröm azonban nem tartott sokáig: a két rendszer közti kommunikáció instabilnak bizonyult: általában működik, de néha még mindig akadozik. Az okokat ez ideig nem sikerült kideríteni.

Az olvasójegyek és a számítógép-használat

Az olvasók kétféle számítógépet használhatnak. Egy részük csak a katalógusban való keresésre szolgál, ezekre az olvasónak nem kell bejelentkeznie, bárki igénybe veheti őket. A többinél viszont, ahol internetezni és irodai programokat is lehet használni, meg kell adni egy azonosítót és egy jelszót. Az azonosító az olvasójegy száma, a jelszó a Corvina által ismert jelszó.

Napijegyek

Napijegyként ugyanolyan kártyákat használunk, mint a normál olvasójegy, csak az olvasó adatai helyett egy sorszámot nyomtatunk rá. A napijegyek kiadását (kinek, mikor, milyen sorszámú napijegyet adtunk ki) külön nyilvántartásban vezetjük.

A napijegyeket nem tartjuk nyilván a Corvinában, így velük kölcsönözni és számítógépet használni nem lehet. Fénymásolást viszont ugyanúgy lehet velük fizetni, mint a normál olvasójeggyel (l. alább).

A beléptető rendszer ismeri a napijegyeket, de úgy állítottuk be, hogy befelé nyissák a kapukat, kifelé viszont nem. Ezáltal a napijegyet használó olvasó távozáskor rá van kényszerítve, hogy a portás

Markó T.: RFID alapú azonosítás a Tudásközpontban

segítségét kérje a kapu nyitásához, ő viszont ilyenkor visszakéri tőle a napijegyet.

Kölcsönzés és visszavétel

A könyvekhez hasonlóan az olvasójegyet is háromféleképpen lehet azonosítani: a vonalkódjával, a ráírt olvasójegyszámmal és az RFID-es kóddal. A tapasztalatok alapján a könyvtáros kollégák egyértelműen az RFID-es azonosítást részesítik előnyben.

A kölcsönzőpultoknál mindegyik számítógéphez a könyvekhez való RFID-olvasón kívül kártyaolvasó is tartozik (9. ábra). Az olvasójegyet bele lehet tenni a rajta lévő résbe, de elég a tetejére fektetni, úgy is be tudja olvasni. Maga az olvasó kb. akkora, mint egy zsebszámológép. A számítógépre USB-vel csatlakozik.

9. ábra Kártyaolvasó

A nyomtatás fizetése

A nyilvános terekbe nagy multifunkciós gépeket (nyomtató/fénymásoló/szkenner) állítottunk be, ezeket az olvasók önkiszolgáló módon használhatják. A szolgáltatások igénybevételéért fizetniük kell, ezt is az olvasójeggyel bonyolítják le. A fizető rendszer háttérében egy SafeQ nevű program van, amely nyilvántartja az olvasók egyenlegét és engedélyezi a nyomtató használatát. Az olvasó egyenlegét először fel kell tölteni pénzzel. Ehhez két feltöltő automata áll rendelkezésre. Az egyik az előcsarnokban, könyvtári területen kívül, a beiratkozó pult közelében van, a másik pedig bent a könyvtárban. Bankjeggyel és érmével is lehet fizetni, a készülék nem ad vissza. Bankkártyát nem lehet használni. A befizetett összeget nem az olvasójegy tartja nyilván, hanem a háttérben lévő

számítógép. Az olvasójegy szerepe csak az olvasó azonosítása.

A nyomtatók fel vannak szerelve kártyaolvasóval, és csak úgy használhatók, ha az olvasó az olvasójeggyel azonosítja magát és az egyenlegén van pénz. Az elvégzett munka árát a rendszer levonja az olvasó egyenlegéből. Amikor az olvasó számítógépről nyomtat, a rendszer nem közvetlenül a nyomtatóra küldi az anyagot, hanem egy várakozási sorba. Ez egyrészt lehetővé teszi, hogy nincs egy nyomtatóhoz kötve az olvasó, hanem bármelyik, éppen szabad nyomtatót lekérheti az anyagát; másrészt gondoskodik arról, hogy a nyomtatás csak akkor kezdődik meg, amikor az olvasó megjelenik a nyomtatónál.

Mivel a beléptető rendszerhez hasonlóan a fizető rendszer is saját adatbázisból dolgozik, itt is meg kell oldani, hogy az új olvasójegyek automatikusan bekerüljenek ebbe a rendszerbe is. Egyelőre naponta egyszer frissítjük az adatokat, így tipikusan csak a beiratkozás utáni napon lehet használni az olvasójegyet fizetésre. Nem tartozik a fent leírt rendszerbe a Braille-nyomtató és a nagy, A0-ás nyomtató használata, azokat az olvasójegyétől függetlenül adminisztráljuk.

Záró gondolatok

Új technikát és nagy, bonyolult rendszert vettünk használatba, amely sok szállal kapcsolódik a külvilághoz. Az új technikát meg kell ismernünk, a munka során fellépő új szituációk kezelését meg kell tanulnunk. Ez a folyamat még egészen biztosan hónapokig el fog tartani. Pozitívum, hogy az RFID-rendszer bevezetése során a könyvtárosok részéről nem volt a legkisebb ellenállás sem. Vanak kíváncsi és vannak beletörődő kollégák. A beletörődők egyszerűen tudomásul veszik, hogy ez az új munkamódszer, a kíváncsiak viszont kí-

sérleteznek, érdeklődnek, próbálgatják a rendszer korlátait.

A nyitás után két és fél hónappal azt lehet mondani, hogy a könyvtárosok megszerették a rendszert. Meglepő módon gyakorlatilag nem használják a kölcsönző pultnál lévő vonalkódolvasókat. „Nagyon jó ez az RFID, ha rendesen működik” – mondta egyikük a nyitás után kb. két héttel. Ez a „ha rendesen működik” megjegyzés az első napok nehézségeire, bizonytalanságaira utal, amelyeket remélhetőleg a jelenlegi jó tapasztalatok gyorsan elfeledtetnek.

Jegyzetek

- ¹ Az írás elsődleges forrása az RFID megvalósításához rendelkezésre álló anyag, amelyet az RFID vezető világcégének hazai leányvállalata, az *Odin Technológiai Budapest Kft.* készített: *Kiviteli terv a Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont Pécs, Universitas utca (Hrsz: 40712/3) RFID könyvtártechnológia munkálataira.* Budapest, 2010. Az Odin Technologies Budapest honlapja: <http://odinbudapest.hu/>
- ² A rádiófrekvenciás azonosítási technológia és az integrált könyvtári rendszer együttműködéséről és kommunikációjáról a TMT-ben már korábban megjelent egy átfogó tanulmány: HORVÁTH Zoltánné – KÓTAI Katalin – WITTINGHOFF Judit: *Az RFID könyvtári alkalmazása OLIB alapokon a Richter Műszaki Könyvtárban.* 55. köt. 6. sz. 2008. p. 270–283. http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=4917&iss_ue_id=494

Beérkezett: 2011. III. 8-án.

Markó Tamás

a PTE Egyetemi Könyvtár
főigazgatójának informatikai helyettese.

E-mail: marko@lib.pte.hu

Hibaigazítás

Ez évi második számunkban *Voit Pál* cikkének utolsó mondata (p. 65.) hibásan jelent meg, amiért a szerzőtől elnézést kértünk. A mondat helyesen:

„Ezek a gondolatok még 2010-ben keletkeztek, ami a Tigris éve volt. Az év a „szakirodalom” szerint tevékeny év, a változások és a nagy lehetőségek időszaka. A Tigris éve ezek szerint mindannyiunk számára esélyt teremtett, s azoknak, akik készen állnak, hogy a legtöbbet hozzák ki belőle, jelentős fordulatot hozhat. Ebben az évben aktívnak és főleg ébernek kell lenni, hogy egyéni tehetségünket kibontakoztatva megragadhassuk az alkalmat, mert a gondok és nehézségek ellenére ez az év sok lehetőséget tartogat a könyvtárak, irányítók és fenntartók számára is, ha készen állnak a szemléletváltásra. S ez akár a szakmai megbecsülés erősödését is hozhatja. Rajtunk múlt!”

A TMT szerkesztősége

Új közkönyvtári törekvések a pécsi Tudásközpontban

A Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpontban [1] helyet kapott Csorba Győző Megyei-Városi Könyvtár célkitűzéseinek újrafogalmazására egyrészt a két intézmény (a Csorba Győző Megyei Könyvtár és a Pécsi Városi Könyvtár) összevonása [2] miatt volt szükség, másrészt azért, mert az új épületben – a PTE Egyetemi Könyvtárral együttműködve – lehetővé vált a növekvő információs igények, illetve szabadidős tevékenységek kiszolgálása, valamint az internet nyújtotta lehetőségek kihasználása. Ugyanakkor a modern környezetnek köszönhetően a kulturális, közösségi és könyvtári rendezvények (konferenciák, programsorozatok, kiállítások, találkozók stb.) száma 2010. utolsó hónapjaiban jelentősen megnőtt, melyhez hozzájárult az együttműködő helyi civil társadalom szerepvállalása is. Az új könyvtárszakmai és kulturális helyzetben szükség van új feladatok megvalósítására is. Jelen tanulmányban két területet, a Gyermekkönyvtárat és a Könyvtárbusz projektet mutatom be részletesen.

Bevezetés

A különböző társadalmakban az eltérő típusú életközösségek művelődését szolgáló könyvtár olyan intézmény, ahol a felhalmozott tudást megőrzik, feltárják, szolgáltatják, s továbbadják az utókorak is. Ezt a 2005-ben a *Könyvtári Intézet* által közreadott *Az IFLA és az UNESCO fejlesztési irányelvei* című kiadvány így fogalmazta meg: [3] "A közkönyvtár olyan intézmény, amelyet a közösség alapít meg, tart fenn és finanszíroz akár a helyi, regionális vagy országos közigazgatás, akár a közösség más szervezeti formája által. Hozzáfértést biztosít a tudáshoz, információhoz és művészeti alkotásokhoz egy sor forrás és szolgáltatás révén, s egyaránt rendelkezésre áll a közösség minden tagjának, tekintet nélkül fajra, [származásra – a ford.], nemzetiségre, korra, nemre, vallásra, nyelvre, fogyatékosagra, gazdasági helyzetre, munkaviszonyra és képzettségre." A ma közkönyvtára annyiban változott, hogy – a hagyományos: gyűjtés, megőrzés és rendelkezésre bocsátás funkciója mellett – nyílt hálózat(ka)t üzemeltet és számítógépen is hozzáférhető teszi állományait, kulturális értékeit.

Mindez azt is jelenti, hogy *a jelen könyvtára már nemcsak egy épület, polcokon tárolt kiadványokkal, hanem egy világméretű hálózat része*, amelynek kapcsolatrendszere akár földrészekben is átívelhet. Az infokommunikációs technológia fejlődé-

sével és az elektronikus tartalmak térhódításával a könyvtárosoknak hagyományos szerepük és eszköztáruk mellett új lehetőségekkel is számolniuk kell.

A két nagy múltú könyvtári intézmény (a Csorba Győző Megyei Könyvtár, és a Pécsi Városi Könyvtár) 2010-ben történő összevonása után létrejött Csorba Győző Megyei-Városi Könyvtár lehetőségeit is ezeknek az elveknek a mentén célszerű vizsgálni. Általánosságban elmondható, hogy a DDOP-4.1.3/A-2008-0002 azonosító számú projekt megvalósítása után létrejövő *Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont* korszerű épülete minden megyei és városi könyvtári feladat kínálati lehetőségét átalakította 2010. szeptember-októbertől (1. táblázat).

A Tudásközpontba költözés előtti jogelőd könyvtárakat a 70-es, 80-as évek formatervezésére jellemző tárgyakkal (asztalok, székek) voltak berendezve. Csak a megyei könyvtárnál volt fejlesztés 1985-ben, amikor az olvasói tereket látványosan megnövelték három szintre elosztva. Az épületrészek felújítása, a berendezések cseréje, korszerűsítése azonban elmaradt.

A táblázat bemutatja, hogy a Tudásközpontba költözés előtt, illetve után milyen személyi, informatikai és építészeti adottságokkal rendelkezett a megyei-városi könyvtár. A közölt *létszámadatok*

azért változnak csak minimálisan az összehasonlítható oszlopokban, mert a 2010. január elsejei megyei-városi integráció következményeképpen már az év első felében megtörtént az új osztályszerkezet kialakítása, illetve a szakalkalmazottak átcsoportosítása.

A táblázatban jól látszik, hogy jelentősen bővült a korszerű programokkal felszerelt olvasói és dolgozói munkaállomások száma. Ugyancsak jelentősen nőtt a *területek mérete* (a legnagyobb, ötszörös emelkedés a Hálózati Osztályt érintette). Az előző épületben 1821 m² állt a könyvtárhasználók és a könyvtárosok rendelkezésére, az új könyvtár épületében pedig 3564 m²-re, majdnem kétszeresére nőtt az elsősorban megyei-városi feladatokat ellátó terület.

A megyei-városi könyvtár *közösségi tereinek* (20 fős tárgyaló, 130 fős konferenciaterem, kiállítótér, előcsarnok) alapvető funkciója, hogy a teljes életkori skála könyvtárhasználóinak tudjon rendszeresen programokat, rendezvényeket, kulturális és művészeti találkozókat szervezni. A területeket természetesen az Egyetemi Könyvtárral közösen használjuk. Az új épület modern, impozáns és tágas terei, illetve kisebb-nagyobb konferenciák megrendezésére is alkalmas helyiségei négyszeresére növekedtek. Ennek megfelelően az, ún. közösségi rendezvények kínálata is növekedni fog. A 2011-es megyei-városi rendezvényterv is már ezeknek a lehetőségeknek a figyelembevételével készült.

1. táblázat

A Csorba Győző Megyei-Városi Könyvtár feladatai a Tudásközpontba költözés előtt és után¹ [4]

Csorba Győző Megyei-Városi Könyvtár részlege	2010. október 25-e előtt				2010. október 25-e után			
	Lét-szám- adatok	Olvasói munka- állomás (db)	Dolgozói munka- állomás (db)	Terület (m ²)	Lét- szám- adatok	Olvasói munka- állomás (db)	Dolgozói munka- állomás (db)	Terület (m ²)
Helytörténeti Gyűjtemény	5	-	5	127	5	2	11	270
Hálózati Osztály	6	-	5	57	7	-	7	246
Gyermekkönyvtár	4	2	1	190	4	12	3	403
Zenei Gyűjtemény	4,5	1	2	200	4,5	9	6	352
Olvasószolgálat	13,5	13	8	900	13,5	54	9	1738
Gyűjteményszervezés	6,65	-	13	75	8	-	15	139
Könyvkötészet	4	-	1	104	4	-	1	129
Közösségi terek (az Egyetemi Könyvtárral közösen. Az adat nem jelenik meg az összesen sorban)	-	-	-	60	-	-	-	530
Igazgatás, Titkárság, Garázs	8	-	6	168	10	-	8	287
Összesen	51,65	16	41	1821	56	77	60	3564

¹ Az 1. és 4. szinten található szolgáltató helyek alapján; a táblázat nem tartalmazza az előterek, a közlekedők és a mosdók adatait.

Mindezeket összegezve: a közkönyvtárak munkájának – így a Csorba Győző Megyei-Városi Könyvtárának is – minőségi fokmérője, egyrészt a dokumentumellátottság, másrészt a könyvtárhasználói mutatók javulása, amihez szükséges volt az informatikai fejlesztésekre, a korszerű háttérre, valamint a könyvtári szolgáltató helyszínek fejlesztésére és bővítésére.

Kiemelt feladatkörök

A következőkben két sajátosan megyei-városi feladatkört mutatok be. Az egyik a *gyermekkönyvtár*, amely a jogelőd Pécsi Városi Könyvtár intézményeként több mint 35 éves, 4 fiókkönyvtárban folyamatosan működő múltra tekinthetett vissza. A másik azonban teljesen új, országosan is példa nélküli könyvtári modellt, a mozgókönyvtári szolgáltatást megvalósító *Könyvtárbusz Projekt*.

Gyermekkönyvtár – Körbirodalom

Előzmények:

- a jogelőd Csorba Győző Megyei Könyvtárnak nem volt gyermekrészlege;
- a szintén jogelőd Pécsi Városi Könyvtár gyermekkönyvtáraiban (*Csipkefa Gyermekkönyvtár*, *Kilenc Király Gyermekkönyvtár*, *Nyitnikék Gyermekkönyvtár*, *Pinokkió Gyermekkönyvtár*) több mint 35 év óta nem volt jelentős változás (pl. könyvtári bútorzat), és minimális IKT-fejlesztések is csak a Kilenc Király Gyermekkönyvtárban voltak.

A Tudásközpont Gyermekkönyvtára (fantázianeve: *Gyermekkönyvtár – Körbirodalom*) tehát – az előző évek pécsi gyermekkönyvtári állapotához képest – a legnagyobb változás részese lett 2010-ben. Szimbóluma a kör, a körforgás. Ez az épületen belül is állandóan visszatérő építészeti elem az intézmény szellemiségét is tükrözi. A Körbirodalom legfontosabb célja – a legkisebb korosztályoktól kezdve a középiskolásokig –, hogy játszva-tanulva a szabadidő hasznos eltöltésének színtere legyen. Mindez a könyvtárosok és a közreműködő pedagógusok kitartó munkáját igényli, s a fantáziánév szellemében remélhetőleg állandó szellemi körforgással jár.

A Tudásközpont 4. emeletén – több mint 255 m² alapterületen – új lehetőséget és esélyt kapott a gyermekkönyvtárosok eddig is alapvető célkitűzése, a legfiatalabbak (kiemelten 0-14 éves korig) olvasóvá, illetve a könyvek szeretetére és a könyv-

tárhasználatra nevelés. Úgy, ahogy ezt a Portál program – *A Könyvtárügy stratégiája 2008–2013* [6] is megfogalmazza: „3. cél – A könyvtár új módszerekkel és programokkal járuljon hozzá az olvasáskultúra fejlesztéséhez... Új gyűjteményfejlesztési stratégia többletforrásból a megyei és városi könyvtárak számára az olvasáskultúra támogatására... Többéves olvasási akció kidolgozása és meghonosítása a szülők és a *kisgyermekek olvasási kultúrájának fejlesztésére és megerősítésére*: Születéstől az első könyvemig. Korai olvasásfejlesztési programok kidolgozása, olvasásfejlesztő tanácsadó szolgálatok kialakítása, a legkisebbek számára csoportos, családi könyvtári látogatások megszervezése...”

A Gyermekkönyvtárban található közel 17 ezer könyv, a gyermekeknek, szüleiknek és nevelőiknek szánt folyóiratok, a CD-ROM-ok, a 12 számítógép, mind-mind a tartalmas szórakozást és a hasznos ismeretek megszerzését szolgálják. Az állomány bontása megfelel a gyermekek életkori sajátosságainak, és igyekszik zökkenőmentessé tenni a felnőtt könyvtárba való átszoktatást, beilleszkedést. Külön funkcionális terek állnak a különböző korosztályok rendelkezésére (*2. táblázat*), összességében közel 80 m²-en teszik lehetővé a különböző tematikájú foglalkozások kellemes környezetben való ellátását.

A hétvégeken (szombat, vasárnap) családi programok várják az olvasókat. Hasznos időtöltésként kézműves foglalkozások, közös játékok, vetélkedők, aktualitásokhoz köthető könyvajánlások, totók, az Internet Öbölben pedig a világhálón való eligazodást segítő tanácsok színesítik a kínálatot.

Az ide látogató gyerekeknek lehetőségük van a gyermekkönyvtárosokkal való kapcsolattartásra, a Körbirodalomban található játszó-, tanuló-, és olvasóhelyek használatára. Kiemelt hangsúlyt kap a kamasz korosztály megszólítása; a számukra fontos telefonszámok, információk, a figyelmükbe ajánlott könyvek, filmek, események olvashatók a honlap oldalain. Internetes fórumot, üzenő falat használhatnak a fiatalok, s az így kialakult baráti körök személyes találkozókat tarthatnak a könyvtár falain belül, alkalmanként egy-egy, számukra érdekes, ismert személy társaságában is. A Körbirodalom hangulatos kiegészítő tere a tetőkert. Ezen a különleges játszótéren állt karácsonykor a Tudásközpont karácsonyfája, melyre a gyermekkönyvtár kis olvasói készítettek saját tervezésű díszeket.

A leírtak szellemében indítottuk el például – 2010 októberében – a több hónapra szóló „Hétpróbás olvasó” pályázatunkat is, melynek feladatait és eredményeit a Tudásközpont honlapján követhetik a résztvevők, s amelynek eredményhirdetése 2011 májusában lesz. A forgalmi adatok biztatóak, a gyermekkönyvtár bő háromhónapnyi működése során emelkedett a beiratkozott olvasók, a könyvtárhasználók, s a könyvtári csoportos programok száma is. (2010. október 25-e és 2011. január 25-e között 1201 fő 14 év alatti olvasó iratkozott be a Gyermekkönyvtár - Körbirodalomba).

2. táblázat

A Gyermekkönyvtár – Körbirodalom (a 2010. október 25-e és a 2011. január 25-e közötti programok adatai)

Programtípus	Alkalom (db)	Résztvevő (fő)
Könyvtárbemutató	29	672
Csoportos foglalkozás (óvodás, iskolás)	10	221
Kézműves, családi foglalkozás	11	165
Rendezvény (Könyvtári Hét, Erkel évforduló, Örökbecfogadó szülők találkozója, zenés-verses Mikulás)	14	643
Meghívott előadó foglalkozása: Dr. Harmatné Horesnyi Mária – Kerekítő: ölbeli játékok GYES-en levő anyukáknak	5	74
Összesen	69	1175

A Körbirodalom átfogó célja megvalósulni látszik, a gyermekek a saját birodalmuknak érzik a gyermekkönyvtárat, a szülők pedig olyan helynek, ahol gyermekeik ismeretei bővülnek, ahol biztonságban vannak, ahová mindig jó betérni és visszajárni.

Könyvtárbusz Projekt

A pályázat sajtóanyaga szerint „Az országosan is első projekt a Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program keretében valósult meg. A TIOP-1.2.3-08/1-2008-0021 számú – Könyvtárbusz beszerzése a Csorba Győző Megyei-Városi könyvtár részére a kistélepléseken élő hátrányos helyzetű csoportok ellátása érdekében” című pályázat Magyar-

országon is egyedülálló. Az elnyert forrás segítségével 2010. december 11-e óta speciális és a legmodernebb technikai eszközökkel felszerelt könyvtárbusz (valójában kamion) járja Baranya megye útjait.

A könyvtárbusz olyan egyedileg elkészített jármű, amely a hagyományos mozgókönyvtári funkciókon túl internet-használati és elektronikus ügyintézési lehetőséget, európai uniós információs szolgáltatásokat, irodalmi programokat, rendezvényeket, gyermekfoglalkozásokat is visz a látogatóknak. A könyvtárbusz berendezése és eszközparkja a mozgáskorlátozottaknak és a fogyatékkal élőknek is magas színvonalon teszi lehetővé a könyvtári szolgáltatások, valamint az információs tartalmak elérését. A menetrend szerint közlekedő könyvtárbusz 27 kistéleplés közel nyolcezer lakójához viszi el a könyvtári szolgáltatásokat. A könyvtárbusz havonta két alkalommal jut el a célteleplésekre, ahol 1,5-1,5 órát áll. A könyvtárbusszal a mozgókönyvtári szolgáltatások olyan új formája valósult meg Baranya megyében, amely mintaeértékű az ország többi területének számára. A megvalósítási időszaka 2009.09.01.–2010.12.31., a támogatás összege 99 999 167,-Ft volt.

A pályázat stábjának tagjait a Csorba Győző Megyei-Városi Könyvtár adta: *Katona Anikó, Budányi Ágostonné, Márkus István, Rozs Tamás* és jómagam. 2010. március 1. és 2010. december 6. között, a könyvtár munkarendjébe illesztve, sokszor estébe nyúlóan dolgozta át a csapat az eredeti pályázatot, hogy sikeres lehessen a projekt. A megfeszített munkában folyamatosan részt vett: *Mészáros Ágnes, a Szigetvári Kultúr- és Zöld Zóna Egyesület* munkatársa és *Mihalovics Gábor* közbeszerzési tanácsadó. A nyertes készítőik: a *Jász-Plasztik Autócentrum Kft.* és a *Heves Ponyva Kft.* Voltak, *Bakos János* és *Szilágyi Zoltán* vezetésével. Velük tartotta a stáb – szinte napi rendszerességgel – a kapcsolatot a gyártás megkezdésétől a jármű elkészültéig. Példaértékű hozzáállásuk, szakértelmük, partnerségi felelősségtudatuk és állandó konszenzusra törekvésük meghozta gyümölcsét, az ő segítő közreműködésük nélkül biztosan nem érkezhett volna meg a Tudásközpontba a Könyvtárbusz. A nyerges vontató formájú könyvtárkamion IKT-eszközeit az E-Corvina Informatikai Szolgáltató Kft., az ODIN Budapest Kft., illetve a műholdas internet-szolgáltatás szervezését koordináló HungaroDigiTel Kft. szolgáltatta (1., 2. ábra).

Szabolcsiné Orosz H.: Új közkönyvtári törekvések ...

1. ábra A Könyvtárbusz

2. ábra Mozgókönyvtári szolgáltatás

A korszerű könyvtári szolgáltatás ezzel a járművel – 2011-től rendszeresen, havonta kétszer 1,5-1,5 órában – két teljes szolgáltatási kört teljesítve (9 útvonallal 27 települést érintve, l. a 3. ábrát) jut el a

Baranya megyében élő kistelepüléseken élőkhez, a vidéki emberekhez. Számukra már az impozáns kamion látványa is izgalmas és érdekes, hát még, ha beiratkozott olvasói lesznek, s folyamatosan használni fogják a sokféle könyvtári és információs szolgáltatást!

A jármű forgalmi engedélyébe bekerült, hogy speciális és különleges.

Speciális és különleges, mert:

- a könyvtári járművön található dokumentumok azonnali kölcsönzésén és használatán túl – mintegy a Tudásközpont „meghosszabbított karként” – lehetőséget teremt arra, hogy a 27 baranyai kistelepülésen lakók egymilliónyi dokumentumhoz férjenek hozzá a buszon működő laptopokon keresztül, az „anyakönyvtár” katalógusát (a Corvina integrált könyvtári rendszert) használva;
- 30 féle gyermek, ifjúsági és ismeretterjesztő folyóirat legfrissebb számait vehetik kézbe rendszeresen;
- a saját falujukban, kinyílik előttük a világ a böngésző programok segítségével;
- a könyvtárközi kölcsönzés lehetőségeit igénybe véve bárholnan kérhetnek dokumentumokat vagy elektronikus másolatot;
- a máshol tanuló, dolgozó rokonaikkal pár perc alatt beszélgetni tudnak az interneten keresztül vagy igénybe vehetik a közösségi portálok (twitter, facebook, iwiw) lehetőségeit;
- helyben azonnali és széles spektrumú információszolgáltatást használhatnak;
- ügyes-bajos hivatali dolgaikhoz (e-ügyintézés) várakozás nélküli, azonnali segítséget kaphatnak;
- a munkát keresők megtudhatják, hogy a térségben hol, milyen álláslehetőségek vannak.

Komlói kistérség: (5)	Pécsi kistérség: (6)	Siklói kistérség: (7)	Sellyei kistérség: (6)	Szigetvári kistérség: (3)
Mecsekpölöske Vékény Hegyhátmaróc Szárász Tófű	Pécsudvard Ellend Szemely Gyód Regenye Szőkéd	Alsószentmárton Tésenfa Szaporca Kásád Illocska Siklósbodony Cún	Piskó Páprád Lúzsok Kórós Ózdfalu Gilvánfa	Almáskeresztúr Karádfa Nyugot-szenterzsébet

3. ábra A könyvtárbusz szolgáltató helyei Baranya megyében

A technikailag jól felszerelt *könyvtárbusz fontos célja* továbbá az is, hogy az aprófalvakban rendezett *művelődési és közösségi programok központja* legyen a jövőben, hogy a minőségi értékrend és életmód e baranyai kistélepüléseken is természetessé és mindennaposá válhasson.

A 2005-ben közzétett „Könyvtári fejlesztési koncepció a községekben, különösen a kistélepülésen élők számára” című dokumentumban „A könyvtár a jövő” program keretében fogalmazták meg a következőket [7]:

„A Könyvtárbusszal történő *Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer* koncepció megvalósításának várható eredménye lehet:

- a kistélepülésen élők számára is elérhetővé válnak a könyvtári rendszer szolgáltatásai,
- nő a műveltséghez és tudáshoz jutók száma,
- csökken a különbség az információszegények és -gazdagok között,
- közelebb jutunk az Európai Unió fejlett könyvtárüggyel rendelkező országaihoz,
- és jobb otthonra találunk a hazában.”

Itt Pécssett, a Tudásközpontban, a Csorba Győző Megyei-Városi Könyvtár elhivatott könyvtárosainak köszönhetően és az átadott új „tudásterjesztő kamion” korszerű könyvtári szolgáltatásainak köszönhetően mindezek 2010. december 6-án valósággá váltak.

Összegzés

A 2010-ben új helyre, a Tudásközpontba költöztetett Csorba Győző Megyei-Városi Könyvtár nagy hagyománnyal rendelkező közkönyvtárként, immár a kor követelményeinek megfelelő infokommunikációs technológiai háttérrel bocsátja rendelkezésre teljes gyűjteményét és szolgálja ki használóit. A PTE Egyetemi Könyvtárral együtt integrált olvasószolgálati tevékenysége mellett sajátos megyei-városi feladatait is magasabb színvonalon tudja ellátni az új intézményben.

A Tudásközpont olyan *közösségi tér és multikulturális találkozóhely*, ahol nemcsak dokumentumkölcsonzás zajlik, hanem folyamatosan művészeti és irodalmi kiállítások láthatók, és kisebb-nagyobb zenés, tudományos, irodalmi és gyermekrendezvények zajlanak

További feladatok vállalására is szükség lesz, amilyenek például: a *Baranyai Nemzetiségi Ellátó Központ* új alapokon való működésének beindítá-

sa, a *Helytörténeti Gyűjtemény és MédiaDigiTár* állományainak folyamatos digitalizálása, a hálózati mozgókönyvtári szolgáltató helyek informatikai alapjainak kidolgozása – a *Baranya Háló* létrehozása.

Pécssett egy olyan közkönyvtár jött létre a Tudásközpontban, amelynek forgalma látványosan nő, ahol a könyvtárhasználók megtalálják a legfrissebb irodalmat; hangulatos és kellemes légkörben tanulhatnak; szabadidejük eltöltését pedig programok széles választéka segíti. Az interneten keresztül bárki tájékozódhat az intézmény valamennyi szolgáltatásáról, vagy éppen aktuális rendezvényeiről. Céljaink megvalósításához garanciát jelent a megyei-városi intézményben dolgozók szaktudása, elkötelezettsége és fáradhatatlan szorgalma.

Irodalom és jegyzetek

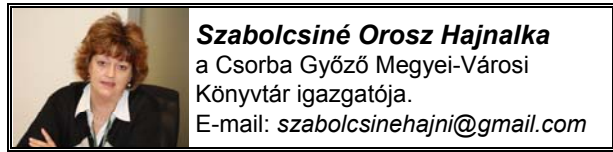
- [1] Az intézmény teljes neve: Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont. A szövegben a továbbiakban: Tudásközpont.
- [2] A Baranya Megyei Önkormányzat (2009. november 6-án) és Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata (2009. november 5-én) társulást hozott létre: Baranya – Pécs Közkönyvtári Társulás (A Baranya Megyei Önkormányzat Közgyűlése a „Társulási Megállapodás”-t a 15/2009. (XI. 6.) Kgy. határozatával, Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzatának Közgyűlése az 514/2009. (11. 05.) sz. határozatával fogadta el.) néven, úgy hogy a Csorba Győző Megyei Könyvtárat megszüntették, s integrálták a szintén megszüntetett Pécsi Városi Könyvtárral. (Mindkét intézmény 2009. december 31-vel szűnt meg.) November 12-én a Társulás Tanácsa 4/2009. (XI.12.) sz. határozatával elfogadta a Csorba Győző Megyei-Városi Könyvtár Alapító Okiratát, melynek jogutódlással történő tényleges működése 2010. január elsején kezdődött el.
- [3] A közkönyvtári szolgálat. Az IFLA és az UNESCO fejlesztési irányelvei. Készítette a Philip Gill által vezetett munkacsoport az IFLA Közkönyvtári Szekciója megbízásából. Ford. Papp István. Budapest, Könyvtári Intézet, 2005. p. 15. [Forrás = <http://archive.ifla.org/VII/s8/news/pg01-hu.pdf> ; Letöltés ideje: 2011-01-24]
- [4] Azért 2010. október 25-ét választottam a mintavétel alap dátumának, mert ezen a napon kezdődött a Tudásközpont teljes, naponta és hétvégén is 12 óráig nyitva tartása.
- [5] A hivatkozott törvény: 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről.

[6] Portál program – A könyvtárügy stratégiája 2008–2013. [Forrás = <http://www.nefmi.gov.hu/kultura/konyvtar/konyvtari-terulet-100622-1> ; Letöltés ideje: 2011-01-26]

[7] Könyvtári fejlesztési koncepció a községekben, különösen a kistelepülésen élők számára „A könyvtár a jövő” program keretében. 4. A KSZR koncepció megvalósításának várható eredménye. Budapest, NKÖM, 2005. február 9., p. 10. [Forrás = http://www.allamreform.hu/letoltheto/oktatas/hazai/Konyvtari_fejl

esztes_i_koncepcio_a_kozsegekben_kulonosen_a.pdf ; Letöltés ideje: 2011-01-27]

Beérkezett: 2011. I. 28-án.

Információkezelő berendezésekké váltak a fénymásolók

A papíralapú és a digitális dokumentumok közti űr nem a papír teljes mellőzésével, hanem a dokumentumok adatainak hatékonyabb használatával, kezelésével és tárolásával hidalható át.

A minden nagyobb irodában megtalálható fénymásolók modern verziói igazából kifinomult információkezelő berendezések. Ezek a többfunkciós berendezések a papíralapú dokumentumokat digitális fájlkká alakíthatják, és ugyanazzal a mozdulattal több célállomásra is továbbíthatják. Egy-egy dokumentumot egyszerűen és biztonságosan meg lehet osztani több irodai alkalmazottal, melytől függetlenül és akár egyidejűleg is. Elég egy fájlnevet és célállomást – ez lehet e-mail cím, hálózati mappa vagy egy dokumentumtár – kiválasztani a berendezés érintőképernyőjén előre beprogramozott lehetőségek közül. A digitalizált, archivált dokumentumokat akár a bennük foglalt vonalkód alapján is lehet tárolni, vagy továbbítani. Az írott információ szükség szerint kinyerhető optikai szövegfelismerővel (OCR). A lapolvasás és az OCR használatával az alkalmazottak gyorskereséseket futtathatnak a cég dokumentumtárában, és nem kell több száz vagy ezer papírlapot végignézniük.

A felhasználók saját munkafolyamataikhoz igazíthatják a többfunkciós nyomtató működését. Bárki, aki ért a szoftverfejlesztéshez, szabványos webes eszközökkel egyszerűen tud olyan alkalmazásokat létrehozni, amelyek testre szabott felhasználói felületet nyújtanak. Ahogyan egy asztali számítógépen is prioritálni lehet a leggyakrabban használt programokat és fájlokat, ugyanúgy az érintőképernyőn is előtérbe lehet helyezni a munkatársak számára legfontosabb eszközöket. Például egy orvosi rendelőben beállíthatják a rendszert, hogy gyorsabban kezelje a betegek kártyáit.

A dokumentumok beolvashatók közvetlenül a vállalati tartalomkezelő rendszerbe (ECM), amely automatikusan továbbítja azt a megfelelő kollégához. Ilyen környezetben a modern dokumentumok is megfelelhetnek az előírásoknak a hozzáférési jogosultságok kezelése, a digitális aláírás révén. Az ellenőrzések is egyszerűbbek, a tartalom egy biztonságos webes adattárban marad, amely napi 24 órában hozzáférhető, és amelyben kulcsszavak segítségével lehet keresni (pl. ügyfelek neve alapján).

Míg a hagyományos dokumentumokat el lehet veszíteni, vagy ellophatják őket, az MFP képes a rendszerben eltárolni minden lemásolt, kinyomtatott, beolvasott vagy elfaxolt dokumentumot. Ezért ezeket az adatokat is védeni kell. Ahogyan a számítógépünkön van víruskereső, ugyanúgy léteznek már alkalmazások az MFP védelmére is.

/SG.hu Hírlevél, 2011. április 12., <http://www.sg.hu/>

(SzP)

Balázs Mihály

Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont – Pécs – Az építész nézőpontjából

Azt hiszem, hogy egy írás címe fontos az olvasónak. Azért említem ezt, mert ez az írás hosszú ideig „Az ötlettől a megvalósulásig, az építész szemével” munkacímmel élt fejemben, ami azonban időközben megváltozott. Zavart az „ötlet” szó, ami nálam leginkább az egyéni szellem szárnyalásához kapcsolódik. Újra meg újra tudatosult bennem az a sokszor átélt és megfogalmazott felismerés, hogy az építészet közösségi műfaj. A ház nem egyetlen ember alkotása, nem egyetlen ötlet, hanem egy tudatosan felépített közös koncepció megvalósítása. Sok idő telik el, amíg az ötlet koncepcióvá nemesedik, ebben (de csak ebben) valóban meghatározó az alkotó építész személye. Bizonytalansággal töltött el az is, hogy nem tudhatom, ötletként mikor, kinek a fejében fogant a könyvtárépítés gondolata. Azt is szeretném kifejezésre juttatni, hogy alkotóként fontos nekem egy ház megszületése, ünnepi a megvalósulás pillanata, de legalább annyira fontosak az azt következő hétköznapi napok. A történet még csak elkezdődött.

Európa Kulturális Fővárosa (EKF) – könyvtárépítés

„2005. október 19-én hatalmas örömmünnepet tartottak Pécsen: megszületett a döntés, hogy Magyarország Pécs városát jelöli 2010-re Európa Kulturális Fővárosának” – így indítja „Köz Tér Köz” című könyvét *Somogyi Krisztina*. Az ötletek begyűjtésén ekkor már rég túl volt a város, itt a tervezés vette kezdetét. Közös elhatározás született a funkcionális programról és a hely kiválasztásáról, majd két évvel később a nemzetközi tervpályázat kiírásáról, amely már alapvetően behatárolta az építészeti lehetőségeket. A tervpályázati felhívás valójában egy nyílt kérdésfeltevés: hogy tudok-e, akarok-e a kérdésre válaszolni, szabad elhatározásom kérdése. Én akartam, mert régóta izgatott a könyv, a könyvtár kérdése. A pécsi könyvtár számomra azért kiemelkedően fontos, mert tervezése során olyan gondolattöredékek rendeződtek bennem egygyé, amelyek már évtizedek óta foglalkoztattak.

Könyv – tudás – könyvtár

Személyes tapasztalataimból kiindulva talán indokolatlanul merész általánosítással tettem fel az első kérdést: mit is jelent a ma emberének a könyv? A könyv attribútum, mely szerzőjét, őrzőjét, olvasóját nevének kimondása nélkül teszi felismerhetővé és beazonosíthatóvá az emberi kultúra

kiterjedt világában. Nem valamiféle felsőbbrendűség jelvénye, inkább csak egyféle módja a történelmi idők során szerzett közös tapasztalat és az azokon alapuló következtetések sűrítésének, hagyományozásának. Ahogy a búzaszem múltként magában hordozza a nap melegét, a föld sóját, jövőként az élet reményességét. A könyv tárgy is, amely önmagában céltalan: értelmét betűinek, rajzainak olvasása jelenti. Mint az építészeti tér, amely személyes jelenlétünk hiányában pusztán üresség.¹ Pár évvel ezelőtt így válaszoltam egy könyvkiállítás kapcsán nekem feltett kérdésre. Ma ezt kissé pontosítanám: a könyv a tudós ember attribútuma. A jelző használatát az új információs technológiák elterjedése miatt érzem indokoltnak. Régebben az írás-olvasás kevesek kiváltsága volt. A középkorban a könyveket jobbára szerzetesek írták-másolták kézzel, az előállítás nehézkes technikája, költségessége miatt igen korlátozott számban. Ezekből az egyedi alkotásokból a nagyobb kolostorkönyvtárakban is csak néhány tucatnyi gyűlt össze, például a *Pannonhalmi Apátság* 1093-ban 72 kódexet mondhatott magáénak, de még a 15. század egyik legjelentősebb európai könyvtára, Mátyás Corvináinak gyűjteménye is alig néhány ezer kódexből állt csupán. A könyvnyomtatás feltalálását követően gyökeresen megváltozott a könyv

¹ Megjelent: *Kakukkiók – gondolat-jel-könyv*. Plusminus-vizuális intelligencia fórum – szerk. Somogyi Krisztina, 2005.

ismeretközlésben betöltött szerepe, kezdetét vette az információ áramlásának új korszaka. A mai új információs technológiák ismeretében sokan megkérdőjelezik a könyv létjogosultságát, én azonban úgy érzem, az információszerzésnek továbbra is valamennyi lehetőségére szükség van. Az új technikák nem kiváltják, hanem kiegészítik a régieket. Ahogy a kultúra történetében a beszéd korszakát követte a kép, majd az olvasás időszaka, úgy jelenik meg napjainkban a forradalmian új elektronikus média. A beszéd, a kép, a nyomtatott könyv ebben a viszonyrendszerben nem sorvad el, ellenkezőleg: még különlegesebbé válik, az internet mellett (amely talán a legbővebb, de korántsem a legtisztább forrás) a már valamiféleképpen rendszerezett ismeretek megértésének esélyét, a személyes jelenlét és az elmélyültség lehetőségét kínálja. Az olvasás sok tekintetben gazdagabb, az érzékszervek majd' összességét igénybevevő művelet. Látom a betűket, érintem a papírt, érzem illatát, hallok a végigpörgetett lapok suhogását. Az olvasottakat belső képpé formálom, ami próbára teszi, edzésben tartja képzelőerőm.

A technológiai újítások következtében a tudományos kutatások eredményei pillanatok alatt megjelennek és széles körben elérhetővé válnak a kommunikációs felületeken, ezért a régi és az új viszonya különösen izgalmas kérdés. Úgy tűnhet, a tegnapi tudása már elavult, a Gutenberg-galaxisnak, a könyvalapú társadalomnak sokak szerint leáldozott. De akkor mi célt szolgál ma egy könyvtár? A könyvtár befogadó, rendező, rendszerező szerepe mellett felértékelődtek korábban mellékesnek tűnő tulajdonságai, találkozási pont, közösségi hely, városi közéleti színtér lett. Furcsa ellentmondás persze, hogy ehhez a könyvtárnak egyszerre kell nyitottnak és zártnak, felszabadultnak és szigorúan ellenőrzöttnek lennie, ami alapvetően formálja és értelmezi az építészeti szempontokat.

Az ismeretek megszerzésének, megőrzésének, továbbadásának kérdései mélyen érintik a kultúra egész történetét, e folyamat hatékonyságának kiemelten fontos kritériuma az információ tudássá alakítása. Mára felerősödtek a tudás – egyén és társadalom életében betöltött – szerepére, az állandóság és változás kettősségére vonatkozó kérdések. A könyvtár az állandó tudás helye, azé a tudásé, amit évszázadok, sőt évezredek óta olyan értéknek gondol az ember, amelyet átörökíteni, újra és újra elsajátítani az egyén és a társadalom szempontjából is alapvető. Az állandóság iránti természetes és erős vonzalom mellett ugyanakkor létezik az up-to-date tudás, tehát az egyre gyors

sabb ütemben változó információ és ahhoz kapcsolódó korszerű tudás iránti érdeklődés is. E két kategória egyidejű jelenléte a változtatásra irányuló törekvés hajtóereje.

Hagyományos értelemben a könyvtár az elmélyülés, a koncentráció, az egyéni, összpontosított tanulás, művelődés helye. Személyes emlékeimben is erősen él híres történelmi könyvtárak – Pannonhalma, Sárospatak, Zirc, vagy akár a híres pécsi Klimó-gyűjtemény – szakrális csendje. Mindemellett a kultúra fogalmának szélesítése, az elitizmussal szembeni tágabb értelmezése a mai közegben számomra mégis alapvető. Ez nem új felismerés, régóta arra törekszem, hogy középületeim a megbízókkal és a használókkal pozitív kapcsolatba kerüljenek. A házon belüli és az azon kívüli közösségek egymáshoz való viszonya az építészet nyelvén a térkapcsolatok gondos kimunkálásával hatékonyan befolyásolható. A találkozási pontok, átjárások azonban nemcsak épület és környezete vonatkozásában érdekesek számomra, hanem általában építészet és város, vagy a könyvtár kapcsán a tudás és annak társadalomba való beilleszkedése tekintetében is. Nem szimbolikus értelemben hangsúlyozom ezt, hanem nagyon is konkrét valóságként élem meg, érdekel, hogy az új könyvtár vajon milyen embereket szólít meg, hív be.

Új könyvtárárpület Pécsen

Pécs gazdag történelmű multikulturális város, ahol a kortárs építészetnek korábban is kiemelt jelentősége volt, de az EKF évében különösen markánsan a kultúra részeként mutatkozott. Kezdetben elkésérített, hogy a könyvtár helyszínéül egy a történelmi városrészről távoli elhanyagolt, beépítetlen területet jelöltek ki, ezzel egyszerre vágva el a közvetlen illeszkedés kényszerét és lehetőségét. Kialakult és élt bennem egy idea a könyvtárról és egy ezzel összhangban nem lévő érzéshalmaz a városrészről, de sokáig nem találtam a városhoz vezető kapcsolódási pontokat sem szellemi, sem fizikai értelemben. Később ez az állapot arra sarkallt, hogy megfogalmazzam a város változásaival kapcsolatos építészeti meglátásaimat. A városról általánosságban azt gondolom, hogy komplex társadalmi jelenség, egy adott népesség anyagi-szellemi világának térben és időben folyamatosan változó léte. A változás ad esélyt talán arra is, hogy az új könyvtár tervezésekor megtaláljam a környezet irányába teendő helyes gesztusokat. De milyen az a világ, amelybe tervezek? A történelem egyes korszakaiban a város mindig a helyi közös

ségek kultúráját közvetítette, ezt mutatja Pécs is. Ezzel szemben ma a sajátosságok háttérbe szorulnak, helyükbe egyre arctalanabb, tünékenyebb, ideiglenesebb, ugyanakkor a média révén egyre hangosabb és toladóbb értékek kerülnek. Ma a kultúra „cikk”, az építészet áru, az új szokások magát a fogyasztást ünneplik. Félő, hogy a várost felemészti, a benne élő embert magával sodorja a mérhetetlenül sok „kulturális” hulladék, hogy elvész az ünnep, egybeolvad az ünnepnek látszó hétköznapokkal, és az öröm helyébe a múlt élvezet kerül. A pécsi valóság sem jobb ennél. Ebben a helyzetben egy épületnek, különösen egy közkönyvtárnak az is feladata, hogy kiemeljen a valóságból, és valódi értékekre mutasson.

A ház terei és a Kaptár

A ház tervezése során a sokféle értelemben megjelenő kettősségek dinamikus szintézisére törekedtem. A földszinti fogadótér és fórum horizontálisan *nyitott*, lelkületében és funkcionális kapcsolataiban együtt él a város öt körülvevő közterületeivel. A felsőbb szintek a bennük folyó tevékenységnek megfelelően inkább *zártak*, befelé fordulóak, a külvilággal a városkép és a táj látványán keresztül tartanak kapcsolatot, ez a kötődés tehát csak a vizualitás szintjén valósul meg. A terek szerkesztése szisztematikus, racionális, flexibilitásukkal a változás, változtatás lehetőségeit hordozzák. A földszint nyitott és a felső szintek zárt, racionális tereit az egész belsőt átfogó, hétköznapi értelemben funkció nélküli, mondhatni irracionális „kaptár” köti össze, melynek függőleges tengelye a terv már említett, eszmei centruma, az állandóság, az absztrakt gondolkodás szimbóluma. Nem pusztán funkció hívta életre, nem a logika, hanem a könyvtárról és a tudásról való elvont gondolkodás eredménye: a tudás szabadságának és fordítva, a szabadság tudásának a metaforája. Az épület belső magjában lévő kaptár olyan biztos pont, ahol a szárnyaló képzelet szabad. A meditáció, a befelé tekintés, a csönd, a szépség, az ideák tere, a katarzisé, amely a lényegét jelentő ideák közelébe repít, és ahol a koncentráció révén a képzelet a megszerzett tudásra alapozva, azt megtermékenyítve új alkotásokhoz vezethet. Ez a tér első pillantásra rejtve marad. Intimitása abból fakad, hogy vállalja, de nem tűzi zászlajára a formálódó gondolatok sebezhetőségét. Inkább védelmet nyújt számukra.

A kétféle térképzés a tudás megszerzésének és használásának különböző minőségeit is megfogalmazza. Hiszen a tudás az információk meg-

szerezésén, azok megértésén és rendszerezésén alapul, hogy aztán az arra kiválasztottak esetében a képzelet erejével továbbléphessen új tudományok és művészi alkotások felé. A pécsi könyvtár épülete ezért egyszerre kíván a biztos, megszerzett tudás és a teremtő képzelet háza lenni. Azé a teremtő képzeleté, amelyről *Pilinszky* így ír: „Művészi teremtés a szó szoros értelmében nincsen. De az engedelmes képzelet érintkezésbe léphet azzal az abszolút szabadsággal, szeretettel, jelenléttel és otthonossággal, amivel Isten a világot választotta. (...) az, amit mi 'teremtő képzeletnek' nevezünk, nem egyéb, mint a képzelet odaadása: passzív teremtés. (Mellette a fantázia a képzelet bocsánatos bűne, örök gyermekbetegsége.) (...). Amikor a lélek elfárad, s vele együtt a képzelet, (...) a világ súlyának mindig teremtő vállalásával szemben fölülkerekedik a világiasság, a testiség, egyszóval az anyagiasság szelleme, inkarnációnknak a nihillel tehermentesített, s a felületig pillanatig biztosított – és súlyosbított – hiú uralma.”² Látok szépséget abban, hogy a *tudásközpont* elképzelésre egy olyan épülettel válaszolok, amelynek központjába nem a konkrét, állandóan változó tudás kerül, hanem a gondolkodás lehetősége, tehát egy olyan üres tér, amely a benne lévő ember gondolataival telítődhet.

A ház jelentést hordoz, és jó, ha annak megértését különböző korok, kultúrák számára anyagaival, formálásával, tereivel segíti. A pécsi könyvtár homlokzatain meghatározó a mai világszínvonalú technológiát képviselő légies, fehér kerámia-bevonatos üveg. A kaptár belső felületét viszont a sajátosan pécsi Zsolnay burkolat borítja, *Nagy Márta* pécsi keramikumművész alkotása. Fontos volt a „helyi tudás”, a helyi történeti sajátosságok beemelése koncepciómba. A kettős, kontrasztos anyaghasználatnak jelentése van. Egy ilyen tudásközpont minden eszközzel, így az építészet nyelvén is kommunikál tágabb-szűkebb környezetével; egyszerre kapcsolódik a globális és a helyi építészeti kultúrához. Ez a kettősség egy kulturális főváros kapcsán alapvető, hiszen a mi kultúránkat kívánjuk megmutatni a világból ideérkezőknek. Ha a ház csak az általunk beszélt helyi nyelvet használja, az idegenek nem értik, ha csupán a nemzetközi építészeti nyelven szólal meg, sajátosságaink elvesznek. Fontos ezért, hogy az építészeti műnek többféle olvasata legyen: egyszerre legyen helyi és nemzetközi, hagyományra utaló és divatos, történelmi kötődésű és mai, de mindenekelőtt önazonos.

² Pilinszky János: A „teremtő képzelet” sorsa korunkban

Több mint könyvtár

A felépült ház reményeim szerint több lesz egyszerű könyvtárnál: külső és belső kulturális-közösségi tereivel egy új találkozási pont is született a városban. Fórum, olyan értelemben, mint az a Pécsset, fragmentumaiban még ma is meglévő antik római kultúrában volt, s amelynek nyitottsága, demokratikus jellege és szabadsága lehetővé tette, sőt inspirálta az információk áramlását, az emberi kapcsolatok bővülését. A találkozások más dimenzióban is értelmezhetők: a felhalmozott, tárolt és rendszerezett ismeretekkel való érintkezés szintjén. A tudásközpont funkcióinak kettőssége határozta meg a térbeli elrendezést, a térrészek egymáshoz való viszonyát. Az épület logikai rendszerében a kintől befelé való haladás során az élmélyülés útját járhatjuk be, az origó, a már említett „kaptár”, amely mint tér egybefogja a különböző tudásszinteket. Lentről felfelé haladva a hétköznapi eszmecsere és interakció helyszínei felől emelkedünk magasabb régiókba: egészen az új távlatokat nyitó, legfelsőbb szintig. Az itt elhelyezett gyermekkönyvtár a tiszta lap, az ösztönös tudás, az előítéletek nélküli érdeklődés és a jövő metaforája, míg a zenetár az absztrakt tudásé, ami egyenesen a lélekhez szól.

A ház olyan, mint az építője. Nem az antropomorf építészet fogalmai szerinti alaki hasonlóságról van

szó, hanem mélyebb, absztrakt megfelelésről, arról, hogy a ház magán viseli korának és alkotójának minden lényegi tulajdonságát. Az elsődleges érzékelésben a forma ugyan meghatározó, de kis keresgéssel mögötte mindig megtalálható létrejöttének kiváltó oka, felfedezhetők milyenségének alakító tényezői. Figyelmemet egyre inkább ezek a tényezők kötik le. Ez az oka annak is, hogy e cikk keretében igyekeztem az engem legmélyebben foglalkoztató kérdéseket érinteni. Legfontosabb számomra az elveszni látszó közösségi aspektus felszínén tartása, valamint az, hogy az építészet újra az élet szolgálatába állhasson. Házat építeni egyedül nem lehet, nem is érdemes. Az új pécsi könyvtár is sok-sok együttműködő ember szellemi-fizikai energiáját összegzi, reményeim szerint ez teheti erőssé és szerethetővé.

Beérkezett: 2011. II. 17-én.

Balázs Mihály

(DLA, Kossuth-díjas),
a BME Építésztechnológiai Kar,
Középülettervezési Tanszék
egyetemi docense.
E-mail: balazs.m@kozep.bme.hu

30 éves a zenei CD

1981. április 15-én *Herbert von Karajan* a *Philips* és a *Sony* cégek képviselőivel közösen mutatta be <http://www.spiegel.de/netzwelt/gadgets/0,1518,757347,00.html> a világ első kereskedelmi forgalomban kapható zenei CD-jét. Sejtette, hogy az ezüst „Az új eszköz” éveken belül meghatározóvá vált a piacon, teljesen a háttérbe szorította a bakelitlemezeket és beharangozta a digitális korszakot, amelyben a zenét minőségvesztés nélkül lehet másolni.

Az első CD-t 1979 márciusában alkotta meg a *Philips*, a holland gyártó hamarosan be is mutatta az első lemezeket a közvéleménynek. A végső szabványok kidolgozása további egy évet vett igénybe, ebben már részt vett a *Sony* is. Az első zenei CD-k az *ABBA* együttes „The Visitors” című albumát és *Richard Strauss* „Alpesi szimfónia”-jának egyik előadását tartalmazták. Utóbbi felvételén a karmester *Herbert von Karajan* volt.

A legenda szerint egyébként a CD azért lett pont 12 centiméter átmérőjű és 74 perc tárolására alkalmas, mert a *Philips* mérnökei azt a feladatot kapták, hogy *Beethoven* 9. szimfóniáját rögzítsék az első próbalemezekre. Állítólag azért választották ki ezt a *Beethoven*-darabot, mert *Norio Ohga* akkori *Sony*-alelnök felesége nagyon szerette. A korongra végül egy 1951-ben eljátszott változat felvétele került fel, amelynél a karmester *Wilhelm Furtwängler* volt. Vannak, akik szerint ez a történet igaz, mások kétségbe vonják a valóságát. Ami viszont tény, hogy a CD robbanásszerűen meghódította a világot. A *Dire Straits* 1985-ben a „Brother in Arms” című albumát több mint egymillió példányban adta el. Ez volt az első alkalom, amikor egy album esetében a CD-eladások megelőzték a bakelitlemez-eladásokat. Nem véletlen, hogy az ezüstös diszkeknek köszönhetően az 1980-as évek a zeneipar számára aranykorszakot jelentettek. Akkora volt az örület, hogy számos korábbi bakelitlemezes kiadványt is újra kiadtak, ezúttal CD-n.

Az 1990-es évek elején megszületett egy formátum, ami a CD halálát vezette fel: az MP3. Eredetileg azért találták ki, hogy megkönnyítsék a rádiósok munkáját, de később már bárki használhatta, hiszen volt egy hatalmas előnye: egy CD tartalma néhány tíz megabájtban elfért. Az utolsó szöveget a koporsóba az online kalózkodás felerősödése jelentette. Azóta nem is igazán a letöltések, hanem a streaming-ajánlatok jelentik a legnagyobb problémát a kiadóknak. A Compact Disc végülis legalább 30 évet megélt, ez egy pár évre tervezett technológia esetében komoly siker. Más kérdés, hogy pár év múlva a CD-k bekerülnek majd a bakelitlemezek mellé a múzeumokba...

/SG.hu Hírlevél, 2011. április 18., <http://www.sg.hu/>

(SzP)

WEB OF KNOWLEDGE –
THE NEXT GENERATION IS COMING
TO LIBRARIES IN APRIL!

We are continuously enhancing *Thomson Reuters Web of Knowledge*SM to keep your library and institution at the cutting edge of research.

Get ahead of what's next –
visit TheNewWok.com/discover

A svéd könyvtárügy – áttekintés

A svéd könyvtári rendszer köztudottan rendkívül jól fejlett. A könyvtári hálózat napjainkban mintegy 290 közkönyvtárat (több mint 2000 szolgáltatási ponttal), 4000 iskolai könyvtárat, 115 orvosi és szabadalmi könyvtárat, egy nemzeti könyvtárat, 39 egyetemi és főiskolai könyvtárat, 40 szakkönyvtárat (kb. 200 tagkönyvtárral), 20 megyei könyvtárat és egy letéti könyvtárat számlál. A könyvtári rendszer, melynek része egy nemzeti hangoskönyv- és Braille-könyvtár is, évente kb. 6 milliárd svéd koronával részesedik az állami költségvetésből.

Könyvtárhasználók

A svéd egy olvasó nemzet, hosszú, erős tradíciója van itt az olvasásnak. A lakosságnak közel 60%-a rendszeres közkönyvtárhasználó. Hasonlóan nagyarányú a felsőoktatási könyvtárak használata is. E kiemelkedően magas könyvtárhasználatnak számos oka lehet: mindenekelőtt maga a jól fejlett, magas minőségű szolgáltatásokat nyújtó könyvtári rendszer; az oktatás és az iskolázottság rendkívül magas szintje; a fejlett könyvkiadás és könyvkereskedelem; a magas életszínvonal, s természetesen az okok között gondolhatunk a híresen hosszú, sötét svéd telekre is.

Néhány évtizeddel ezelőtt a közkönyvtári és szakkönyvtári hálózat még egymástól jól elkülönítetten, zárt rendszerként működött. Szinte minden településen lehetett közkönyvtárat találni, míg a felsőoktatási könyvtárak a kevés számú egyetem mellett, a lakosságtól messze szolgáltattak. Akkoriban sokan hagyták abba tanulmányaikat a 6-7 évig tartó kötelező alapfokú tanulmányok után.

Az iskolázottság fejlődésével, a felsőfokú oktatáshoz való hozzáférés könnyebbé válásával azonban egyre nehezebben lehetett különbséget tenni a közkönyvtárak és a szakkönyvtárak használói között. Ma a fiatalok mintegy 95%-a középiskolában folytatja tanulmányait, 50%-a pedig a felsőoktatási intézményekbe is eljut. Egy 2006-os adat szerint a

20-24 év közötti nők 54,5%-a, illetve a fiatal férfiak 40,5%-a folytatta tanulmányait felsőoktatási intézményben – amelyek ma mintegy 40 (!) svédországi településen elérhetők, s akkor még nem is említettük a távoktatás intézményét. Ennek az oktatási forradalomnak nyilvánvaló következményei vannak a könyvtárügyre is. Ma már szinte nem érdemes megkülönböztetni a közkönyvtári és a szakkönyvtári hálózatot: szolgáltatásaikat valamennyi felhasználói csoport számára kínálják, az egyetemisták éppúgy használják településük közkönyvtárát, mint ahogy az egyetemi könyvtárak nyitva állnak a széles nagyközönség számára is. A könyvtárhasználók nem nézik, melyik könyvtár lenne a számukra „legmegfelelőbb”, melyeknek a célcsoportjába tartoznak ők, egyszerűen oda mennek, amelyik a legközelebb van. A közpénzekből fenntartott könyvtárak pedig – alapvető jogként – mindenki számára elérhetők.

A svéd nemzeti könyvtár használata is hasonló változáson ment keresztül. A Stockholm egyik legszebb részén működő *Nemzeti Könyvtár* legnagyobb számú használói csoportját az alapképzésben részt vevő felsőoktatási hallgatók és a széles közvélemény jelenti.

Nézzünk néhány statisztikai adatot!

- A 290 közkönyvtárat évente mintegy 2,6 millió felhasználó kereste fel, ami éves átlagban 68 millió könyvtárlátogatást és 70 millió kölcsönzést tett ki. A 9 milliós összlakosságra számítva ez állampolgáronként 7,6 db kölcsönzést jelent.
- A közkönyvtári kölcsönzések több mint fele gyerekkönyv.
- A 13 évesnél fiatalabb gyerekek 90%-a könyvtárhasználó.
- A kb. 400 ezer főt számláló felsőoktatási hallgató és a kb. 90 ezer főnyi távoktatásban részt vevő felsőoktatási hallgató könyvtárlátogatásainak száma 63 ezer látogatás/nap.
- Az egyetemisták évente 3,2 millió nyomtatott kötetet kölcsönöznek, és több mint 4 millió e-könyvet

töltenek le. Ez egy egyetemistára vetítve évi 30 kölcsönzést és 32 letöltést jelent.

A felmérések azt mutatják, hogy lassan, de biztosan csökken a kölcsönzések és a könyvtárlátogatók száma, az elektronikus dokumentumok letöltésének száma ugyanakkor folyamatosan növekszik.

A felhasználók könyvtárhasználati szokásait vizsgáló valamennyi szakember egyetért abban, hogy az egyes könyvtártípusok között erősíteni kell az együttműködést. Jó példája ennek két közepes méretű város, Härnösand és Visby, ahol az elmúlt években új könyvtárpételeket adtak át: mindketőnél egy tető alatt jól megfér egymás mellett az egyetemi könyvtár és a közkönyvtár!

A közkönyvtárak fejlődése

A svéd közkönyvtárak fejlődésének alapja a tankötelezettség bevezetése volt (1842). A jogszabály rendelkezett arról is, hogy az egyházközségeknek gondoskodniuk kell az olvasást ösztönző könyvtárak létrehozásáról és fenntartásáról. Ezek az első könyvtárak javarészt az egyházzal, a vallással, a mezőgazdasággal és a háztartással kapcsolatos könyveket tartottak, amelyek morális és gyakorlati életvezetési tanácsokkal látták el a lakosságot. A XIX. sz. végére azonban nyilvánvalóvá vált, hogy ezek az egyházi könyvtárak nem tudnak lépést tartani az új kor kihívásaival.

A modern svéd közkönyvtárak kialakulása *Valfrid Palmgren* nevéhez kötődik: ő volt az, aki a XX. sz. elején hazavitte az amerikai közkönyvtárak ideáját, s azok mintájára működő közkönyvtárak létrehozását ösztönözte. A modell szerint a modern közkönyvtárnak mindenki számára elérhetőnek kell lennie, nyitott polcain a legkülönbözőbb eszméket közvetítő könyveket kell elhelyezni. Palmgren központi támogatást és nemzeti szabványok kialakítását sürgette, és minden könyvtárba gyerekrészletet, valamint szakképzett személyzetet tartott szükségesnek. Az 1950–1980 közötti évek soha nem látott fejlődést hoztak a svéd közkönyvtárak életében: folyamatosan gyarapodó gyűjtemények, a kölcsönzések számának növekedése, új szolgáltatások megjelenése, számos új könyvtárpételek megnyitása volt jellemző. Noha ez a gyors ütemű fejlődés mára jelentősen lassult, a közkönyvtárak még ma is rendkívüli népszerűségnek örvendenek, s nem csak a gyerekek körében.

Az 1996-os *Könyvtári Törvény* rendelkezése értelmében minden települési önkormányzat köteles közkönyvtárat fenntartania. Ma mintegy 2000 tagkönyvtár működik a közkönyvtári rendszerben, összesen mintegy 40 millió kötetes könyvállománnyal és 3 millió audiovizuális dokumentumállománnyal. A rendszer éves gyarapodása 2 millió kötet. A közkönyvtárak több mint 3000 kereskedelmi adatbázishoz tesznek lehetővé hozzáférést, több mint 6000, internet-hozzáférést nyújtó számítógép segítségével. Az 1990-es évekre szinte minden közkönyvtár új épületbe költözhetett.

Iskolai könyvtárak

Az iskolai könyvtárakat érintő vizsgálatok, sajnos, nem számolhatnak be hasonló mérvű fejlődésről. Egy 2008-as felmérés szerint a tanulóknak 67%-a fér hozzá az iskolai könyvtári szolgáltatásokhoz, 18%-a (mintegy 250 ezer diák) nem. E helyzetben az sem segít, hogy az 1960-as évek óta számos közkönyvtár iskolai könyvtárként is funkcionál (ma több mint 500).

Infrastruktúra és hálózat

A közkönyvtári hálózat támogatására 20 megyei könyvtár is működik az országban, ezen kívül négy dokumentumellátó központ, s ezek közül az egyik csak külföldi könyvekkel foglalkozik, egy pedig letéti könyvtár.

A megyei könyvtárak hálózata az 1930–1950 évek közötti időszakban jött létre. Alapfunkciójuk a nemzeti szintű könyvtárközi kölcsönzés dokumentumbázisának biztosítása; a kisebb közkönyvtárak dokumentumellátása; az ehhez szükséges infrastruktúra megoldása; az önkormányzatok ellenőrzése a könyvtárakkal kapcsolatos feladataik ellátásában. Ma a megyei könyvtárak számos együttműködési és fejlesztési programot is kezdeményeznek, irányítanak.

Az 1960-as években jött létre az a három dokumentumellátó központ Malmöben, Stockholmban és Umeåban, amelyek gyűjteményeiket a régiójukban működő könyvtárak ellátásának szolgálatába állították. A rendszer működését teljes egészében az állam támogatja; szolgáltatásaikkal – a megyei könyvtárak mellett – a közkönyvtári hálózat működését támogatják.

A szakkönyvtárak közti együttműködésnek is hosszú hagyománya van Svédországban. Már 1886-ban létrejött a legfontosabb svéd szakkönyvtárak közös katalógusa (AK = Accession-skatalog för svenska forskningsbibliotek), melyben a könyvtárak külföldi beszerzéseikről adtak hírt. A katalógust 1972-ben gépesítették. A LIBRIS (Library Information System) rendszer az 1980-as évektől a svéd dokumentumok bibliográfiai rekordjait is tartalmazza, fejlesztéséért pedig a Nemzeti Könyvtár a felelős. Az adatbázis ma több mint 6 millió rekordot szolgáltat több mint 300 könyvtárnak, 1997 óta ingyenesen elérhetően. Napjainkban teljes szövegű dokumentumok és digitális objektumok is kereshetők benne. A LIBRIS egyik sikertörténete az az automatikus rendelési rendszer, amelyet ma már kb. 1300 könyvtár használ (harmaduk közkönyvtár). (A könyvtári szolgáltatásokat szabályozó jogszabály értelmében minden állami fenntartású könyvtár köteles gyűjteményének darabjait ingyenesen más közkönyvtár részére rendelkezésre bocsátania.)

Tartalmi feltárás

Az elmúlt évek egyik legradikálisabb változása, hogy az eddig használt svéd osztályozási rendszert lecserélik, és 2011–2012 során a legjelentősebb könyvtárak átállnak a Dewey használatára.

Nemzeti politika az irodalom támogatására

A svéd nyelvet mindössze 9 millióan beszélik a világon. Egy ilyen kis nyelvnel elengedhetetlen az állami beavatkozás a nemzeti nyelv, a nemzeti irodalom érdekében. A svéd könyvpiac megmentésére már az 1960-as években állami programok indultak, amelyek eredményeképpen 1975-ben megszületett a svéd könyvkiadás támogatási rendszere. A cél egyrészt az volt, hogy az olvasóknak színvonalas svéd irodalmat nyújtsanak, másrészt pedig, hogy íróikat megfelelő, munkájukat ösztönző támogatásban részesítsék.

A támogatási rendszer évente kb. 800 cím megjelenését segíti (a *Svéd Nemzeti Bibliográfia* szerint évente kb. 15 ezer cím jelenik meg). A támogatott művek válogatását egy független szakértői csoport végzi, szigorúan a minőség szempontja alapján. (A műnek a támogatás igénylése előtt meg kell jelennie.) 1999-ben a rendszert továbbfejlesztették: azóta minden támogatott mű egy-egy példányát el

kell juttatni a 290 közkönyvtárba. E döntés következtében a könyvtárak évente mintegy 800 új (svéd) művel gyarapodnak ingyenesen.

Svédországban igen magas az áfa, 25%, amely a könyveket is terheli. A svéd könyvkiadás, könyvpiac és könyvtári ellátás érdekében sikerült elérni, hogy 2002-ben a könyvek árának áfatartalmát 6%-ra szorították vissza. Ennek következtében szinte azonnal jelentősen csökkent a könyvek ára, és megnövekedett a könyvvásárlások száma.

Egy olyan könyvpiacra, amelyet „mindössze” 9 millió anyanyelvi olvasó tart fenn, nehéz megélniük a szerzőknek; még a legnépszerűbb művek is viszonylag kis példányszámban tudnak megjelenni, és csak néhány könyv kerül fel a nemzetközi bestsellerek listájára. A nemzeti irodalmat támogató politika részeként 1954 óta a könyvtári kölcsönzések után bizonyos díj üti a szerzők markát. A svéd szerzői jogi törvény értelmében egy mű alkotójának (szerző, fordító, illusztrátor) könyve használatakor kompenzációra van joga. A könyvtári kölcsönzések után kifizetett kompenzáció 2009-ben elérte a 121 millió svéd koronát (kb. 120 ezer euró). Az egy alkotóra eső összeg kalkulációjában a kölcsönzések gyakoriságát veszik alapul (ezt az adatot az elektronikus könyvtári rendszerek szolgáltatják). A legmagasabb díjazásban hosszú évekig a gyermekkönyv-szerző *Astrid Lindgren* részesült 1,1 milliós kölcsönzési számmal, de a lista további előkelő helyein is javarészt gyermekkönyvek alkotóit találjuk. (Ami megerősíti azt a korábbi állításunkat, hogy a svéd gyerekek könyvtárhasználók!)

A Királyi Könyvtár – Svédország Nemzeti Könyvtára

A királyi könyvgyűjtemény eredete az 1500-as évekig nyúlik vissza, de könyvtárként csak a XVII. századra állt össze. A mai svéd Nemzeti Könyvtár fő feladatai a következők:

- Valamennyi svéd kiadvány összegyűjtése, megőrzése, és elérhetővé tétele a széles nyilvánosság számára.
- Infrastruktúra teremtése és nyújtása a svéd kutatói közösségnek; e funkciójában koordinálja a svéd szakkönyvtárak munkáját.
- Szakkönyvtári feladatok ellátása a bölcsészeti- és társadalomtudományok területén.

A Nemzeti Könyvtár működteti a már említett svéd közös katalógust, a LIBRIS-t, és építi a svéd nem-

zeti bibliográfiát. A svéd kiadványokat szinte megjelenésük pillanatában feldolgozzák a könyvtár munkatársai, a rekordokat a LIBRIS-en keresztül azonnal ingyenesen elérhetővé teszik más könyvtárak számára.

1979-től a könyvtár minden svéd napilapot mikrofilmre tesz, lényegében a megjelenésük pillanatában. A mikrofilmállomány a könyvtár egyik legfrequentáltabb, legtöbbet használt gyűjteménye, noha a mikrofilmek helyét egyre inkább a digitalizálás váltja fel.

A Királyi Könyvtár gyűjteményei közül említést érdemel még az ún. *Svéd Gyűjtemény*, amely több mint 3 millió könyvet tartalmaz. Éves gyarapodása néhány ezer (!) polcfolyóméter. Az *Audiovizuális Média Osztály* több mint 7 millió órányi felvételt őriz. A *Hang- és Filmfelvételek Svéd Nemzeti Archivuma* 1979 óta biztosítja a felvételek őrzését és hozzáférését. (2009-től része a Nemzeti Könyvtárnak.)

A Nemzeti Könyvtár mindent gyűjt, amit 1661 óta Svédországban kinyomtattak. Emellett jelentős és értékes külföldi állománnyal is büszkélkedhet. Plakátgyűjteménye az egyik legnagyobb a világon: több mint fél millió darabot tartalmaz. Kézirattárában *August Strindberg* irodalmi hagyatékának darabjai is fellelhetők. Az *Astrid Lindgren* gyűjtemény az UNESCO világörökség listáján is szerepel.

A könyvtár muzeális értékű kincsei közül a *Codex Gigas*, az *Ördög Bibliája* érdemel említést. A legenda szerint ezt a kötetet egy éjszaka írta meg egy szerzetes, aki ezzel akart mentesülni bűnei alól. Amikor látta, hogy nem sikerül, amit elhatározott, az ördögöt hívta segítségül... A könyv az 1200-as években született Bohémiában, és 1649-ben hadizsákmányként került a Svéd Királyi Könyvtárba, s lett a gyűjtemény legnagyobb darabja: kb. 75 kg a súlya! A korábban a nagyközönség elől elzárt kötetet 2007-ben digitalizálták, s ma már a könyvtár honlapján is megtekinthető.

Egyetemi könyvtárak

Napjainkban 39 egyetem működik Svédország 30 városában. Ezek mellett 40 speciális gyűjteménnyel rendelkező könyvtár kínálja szolgáltatásait. Az egyetemek és könyvtáraik a svéd felsőoktatási rendszer részeként, a svéd *Oktatási Minisztérium* felügyelete alatt működnek. A két legrégebbi egyetem az uppsalai (1477) és a lundi (1666).

Az *Uppsalai Egyetem Könyvtára* 1620-ban jött létre; ma az ország legnagyobb könyvgyűjteményével rendelkezik. Az adományoknak és a hadizsákmányoknak köszönhetően története során folyamatosan gyarapodott állománya. Leghíresebb gyűjteménye a *Waller Gyűjtemény*, amely a középkortól egészen 1956-ig tartalmaz kéziratokat, köztük *Immanuel Kant*, *Johannes Kepler*, *Sigmund Freud*, *Albert Einstein*, *Isaac Newton*, *Voltaire*, *Napoleon* és *Gandhi* kézíratait. A gyűjteményt, amely 1955-ben került Uppsala-ba, 2000-ben katalogizálni és digitalizálni kezdték, és mára teljes egészében elérhető az interneten. A könyvtár másik jelentős gyűjteménye a *Carl von Linné* gyűjtemény, levelekkel, kéziratokkal, nyomtatott művekkel. Legértékesebb darabja a *Codex Argenteus*, egy VI. századi, feltehetően ravennai gót kézirat.

A *Lundi Egyetemi Könyvtár* 1698-ban kapott kötelezpéldány-jogot, s a Nemzeti Könyvtár mellett ma is a svéd kiadványok második számú őrzője. A könyvtár, amely vezető szerepet játszott a tudományos művek kiadásának fejlesztésében, különösen a nyílt elérés (Open Access) program keretében, speciális elektronikus szolgáltatásokat kínál kutatóknak és hallgatóknak. Egy 14 svéd és dán egyetemet tömörítő hálózat részeként felhasználói a részt vevő könyvtárak bármelyikéből kölcsönözhetnek dokumentumokat, s ellátogatván az adott könyvtárba, ott teljes joggal használhatják a legkülönbözőbb elektronikus forrásokat.

A svéd egyetemek második generációja a XIX. század közepétől jött létre Göteborgban, Stockholmban, Umeåban és Linköpingben, harmadik, legújabb generációja pedig az 1980-as évektől kezdődően. Ebben az utóbbi időszakban a könyvtárlétesítés nem mindig tartozott a prioritások közé: sokáig a helyi közkönyvtárak próbálták kielégíteni a felsőoktatás könyvtári igényeit. A helyzet mára sokat változott; az új felsőoktatási intézmények mellett is jól megtervezett, jól felszerelt könyvtár-épületek nőttek ki a földből. Gyűjteményeiknek, természetesen, még fejlődniük kell.

Szakkönyvtárak

Ahogy korábban említettük, mintegy 40 szakkönyvtár működik ma Svédországban, legtöbbjük jelentős, gazdag gyűjteménnyel. Néhány példa ezek közül:

- *Dag Hammarskjöld Könyvtár* (Uppsala): Az ENSZ volt főtitkáráról elnevezett könyvtár 1966-ban jött létre, s az ENSZ dokumentumok nemzeti

letéti gyűjteményeként működik. Állománya főleg társadalomtudományi művekből áll, összpontosítva a nemzetközi kapcsolatokra.

- Az alapítványi formában működő *Gyermekkönyvek Svéd Intézete* könyvtára 1965-ben alakult, és többek között őrzi az első Svédországban nyomtatott gyermekkönyvet is (1591).
- A régi egyházmegyei könyvtárak közül az egyik legfontosabb a ma már a Nemzeti Könyvtár részeként működő *Rogge Könyvtár* Strängnäsban; jól megőrizte a régi egyházi és iskolai könyvtárak gyűjteményét, hagyományait.
- *Hangoskönyvek és Braille Könyvek Svéd Könyvtára (TPB)*: Az első, vakok számára létesített könyvtár 1892-ben kezdte meg működését Svédországban. A TPB néven ismert intézmény ma a *Kulturális Minisztérium* fennhatósága alatt működik, tisztán állami fenntartásban. A kb. 80 ezer hangoskönyvet őrző könyvtár emellett, hogy országos szinten kölcsönzi is állománya darabjait, maga is foglalkozik hangoskönyvek kiadásával. A szolgáltatás a svéd lakosság mintegy 6%-át érinti. 2009-től, különleges szolgáltatásként, a vak és a gyengén látó egyetemi hallgatók maguk tölthetik le a számukra szükséges könyveket. 2010-től hasonló szolgáltatásban részesülnek a közkönyvtárak csökkent képességű felhasználói is (DAISY projekt). A svéd szerzői jogi törvény lehetővé teszi a könyvtáraknak, hogy a vakoknak és a gyengén látóknak külön engedély nélkül állíthassanak elő kölcsönözhető kiadványokat a nyomtatott művek alapján.
- *Nobel Könyvtár*: Az 1909-ben létrejött könyvtár segíti a *Svéd Akadémia* munkáját az *Irodalmi Nobel-díjra* jelöltek kiválasztásában. Az irodalomra specializálódott gyűjtemény manapság 200 ezer kötetet számlál, és javarészt kortárs műveket gyűjt eredeti nyelven.

Kötelesempéldány rendszer

Az első svéd kötelesempéldány rendelet 1661-ben született meg, egyikeként a legelső ilyen jellegű szabályozásoknak. Eredetileg két példányt kellett beszolgáltatni: egyet a királyi kancelláriára, egyet pedig a királyi levéltárba. A beszolgáltatási kötelezettség oka ekkor még nem a hosszú távú megőrzés volt, hanem annak ellenőrzése, hogy mi jelenik meg. 1707-ben a beküldendő darabszámot hatra emelték; ma pedig hét példányt kell beszolgáltatni. Teljes sorozatot köteles megőrizni a Királyi Könyvtár és a Lundi Egyetem Könyvtára, míg Uppsala, Stockholm, Göteborg, Umeå és Linköping egyetemi könyvtárai eldönthetik, mit őriznek meg. A

kötelesempéldány rendeletet 1993-ban terjesztették ki az elektronikus dokumentumokra, köztük a CD-ROM-okra is; napjainkban készül el az az új változat, amely már az elektronikus kiadással éppúgy számol, mint a nyomdai termékekkel.

A könyvtárügy jogszabályi háttere

Svédországnak 1996-ig nem volt könyvtári törvénye. Az akkor csekély többséggel megszavazott törvény 1997. január 1-jén lépett hatályba, a következő fő szabályokat tartalmazza:

- Minden helyi önkormányzat köteles közkönyvtárat fenntartani.
- A könyvtárak dokumentumaikat ingyenesen kölcsönzik.
- A közkönyvtárak fő célja az olvasás és az irodalom népszerűsítése, a tájékozódás, a szórakozás, a tanulás, a kulturálódás támogatása.
- Minden állampolgárnak hozzáférést kell nyújtani a könyvtári szolgáltatásokhoz.
- Minden megyében megyei könyvtárat kell fenntartani, amely segíti a közkönyvtárak működését, és emellett kiegészítő könyvtári feladatokat lát el.
- Az iskolai könyvtári ellátás célja az olvasás és az irodalom iránti érdeklődés felkeltése, a tanulás-hoz szükséges dokumentumok elérhetősége.
- A felsőoktatási hallgatóknak hozzáférést kell nyújtani a könyvtári szolgáltatásokhoz.
- A közpénzből fenntartott könyvtáraknak együtt kell működniük egymással.

Az 1996-os könyvtári törvény lényeges változást nem hozott a könyvtárak működésében, létét, szükségességét ma is sokan vitatják.

Szakmai szervezetek

A svéd társadalom jól szervezett, ez alól a könyvtárosok sem kivételek. A *Svéd Könyvtári Egyesület* 1915-ben jött létre azzal a céllal, hogy segítse a svéd könyvtárak fejlődését. Története során számos szakmai kiadvánnyal, köztük a svéd könyvtár lap (*Biblioteksbladet*) kiadásával, a formai és a tartalmi feldolgozáshoz kialakított szakmai irányelvekkel, a svéd osztályozási rendszer (*SAB*) megteremtésével stb. próbálta ezeket a célokat szolgálni. 2000-ben egyesült a svéd tudományos könyvtárakat képviselő társszervezettel, egy 3700 tagot számláló, jelentős erővel bíró szakmai érdekképviseleti szervvé válva így.

A svéd könyvtárügy nemzetközi szakmai kapcsolatai is kimagaslóak. Egyesületük 1930-tól tagja az IFLA-nak, már három alkalommal szervezett IFLA-konferenciát Svédország (1930, 1960, 1990). 1992-ben pedig Uppsala-ba telepítették az IFLA ALP (= Action for Development through Libraries Programme) programjának irodáját.

Zárszó

Napjainkban a svéd könyvtárügy ugyanazokkal a kihívásokkal néz szembe, mint a világon bármely könyvtárügy. Itt is kihívás a digitalizálás, a digitális gyűjteményekhez való hozzáférés kérdése, és az

ezzel együtt járó szerzői jogi problémák megoldatlansága, lehetséges megoldása.

Az elmúlt évek előkészítő munkáinak köszönhetően 2011-ben új könyvtári struktúra kialakítása várható, élén a Nemzeti Könyvtárral. Az új struktúra az egyes könyvtártípusok közötti minden eddiginél erősebb kooperációt hivatott elősegíteni a fejlesztések, a szabványosítás területén éppúgy, mint az alapellátásokban. A cél, hogy a könyvtárhasználó igényeit és szükségleteit a lehető legmagasabb színvonalon tudják kielégíteni.

/BARBRO, Thomas: **Swedish libraries: an overview.**
= IFLA Journal, 36. köt. 2. sz. 2010. p. 111–130./

(Kovácsné Koreny Ágnes)

Alacsony a hazai érdeklődés az e-könyvek iránt

Weiler Péter, az E-könyv Magyarország Kft. ügyvezető igazgatója elmondta, hogy Magyarországon az e-könyvforgalom a 61,5 milliárd forintos teljes könyvpiacnak csupán 0,5%-át. "Az egyik nagy újdonság az iPadek elterjedése volt, ami sokakban megkérdőjelezte az e-inkes tartalomhordozók jövőjét. Kiderült azonban, hogy noha a készülék sok mindenre alkalmas, a fekete-fehér szövegek olvasására még mindig az e-olvasók a legjobbak" – fogalmazott. Szerinte elképzelhető, hogy öt éven belül a könyvek felét elektronikus hordozókon olvassák majd. Az okostelefonok árának csökkenése és a táblagépek megjelenése gyökeresen át fogja alakítani az olvasói szokásokat.

Emlékeztetett arra, hogy az E-könyv Magyarország Kft. nemcsak a Líra-csoport tulajdonában lévő kiadók könyveit árusítja e-formátumban, hanem igyekeznek bevonni a projektbe a kisebb és más nagyobb kiadókat is. Az e-könyvek terjedése megállíthatatlan, és ha ezt a piac hazai szereplői nem ismerik fel, akkor radikálisan megnőhet az illegális letöltések száma. A torrentoldalakon ma már harmincezernél több illegálisan letölthető kötet található, köztük nemcsak klasszikusok, hanem a kiadók legfrissebb kötetei is.

„Nem tenne jót a hazai könyvszaktmának az sem, ha egy külföldi nagy versenytárs jelenne meg a piacon, gondoljunk csak a Google-ra vagy az Amazonra. Ha mi lassan jutunk friss tartalomhoz, és nem tudunk megerősödni, akkor könnyen egy nemzetközi multi markába kerülhet a magyar könyvkereskedelem” – fogalmazott Weiler Péter.

Kínálatukban jelenleg mintegy hatszáz cím szerepel, az év végére szeretnék elérni az ezres nagyságrendet. Mint fogalmazott: ahhoz, hogy az e-könyvek az árukkal is versenyképesek legyenek, mielőbb le kellene szállítani a termék áfáját 25-ről 5%-ra, ami a papíralapú könyveket is terheli. „Most 30-40 százalékkal olcsóbbak az e-könyvek a papíron olvashatókhoz képest. Az ár azonban 20%-kal tovább csökkenhetne” – mondta.

Kocsis András Sándor, a Kossuth Kiadó elnök-vezérigazgatója szerint egyelőre kicsi az érdeklődés az e-könyvek iránt, de a nyugati trendek azt mutatják, ez változni fog. Honlapjukon 1010 cím található, a lista minden hónapban 50-100 kötettel bővül. Az e-kötetek ára 690 és 2000 Ft között mozog, ennél feljebb nem is szeretnének menni. „Nyugat-Európában kevesebb engedményt adnak e termékek után, nálunk az e-könyv a papírkönyvek árának körülbelül 50%-a vagy kevesebb, én ezt tartom elfogadhatónak és reálisnak” – vélekedett.

Szerinte a törvényhozók nem gondolták át az e-könyvek Áfa-tartalmát. „Ha egy floppyn vagy pendrive-on árulnánk az e-könyveket, akkor csak öt százalék áfát kellene fizetni utána. Ha letöltik, akkor már 25 százalék, csak azért, mert az már úgymond szolgáltatásnak minősül” – magyarázta.

Beszámolt arról, hogy számos fejlesztést terveznek a közeljövőben, noha csak szerény növekedés várható. Szerinte Nyugat-Európában két-három éven belül az összeforgalom tíz %-át adja majd e-piac, az Egyesült Államokban pedig még többet. A könyvfesztiválra a Kossuth Kiadó mindenestre megjelentette Kerekes Pál „E-book kalauz – Az elektronikus könyv kisenciklopédiája” című kiadványát.

/SG.hu Hírlevél, 2011. április 17., <http://www.sg.hu/>

(SzP)

Science of Synthesis

Houben–Weyl Methods of Molecular Transformations®

Pharmaceutical Substances

Syntheses | Patents | Applications

- The most effective and reliable methods for group transformations
- Covers all fields of organic chemistry
- Continuously updated (4 releases per year)

- All approved active pharmaceutical ingredients (APIs)
- Continuously updated
- Structure searchable

The screenshot shows the Science of Synthesis 3.8 web interface. On the left is a detailed table of contents for the 'Science of Synthesis' series, categorized by volume and chemical groups. The main content area displays an article titled 'Method 2: Diene-Diene Cycloadditions' by Montgomery, J., from Science of Synthesis, 1 (2001), p.13. The article text discusses the application of Rhodium complexes in the dimerization of 1,3-dienes. Below the text is a chemical reaction scheme labeled 'Scheme 4' showing the catalyzed dimerization and trimerization of a diene to form products 7 and 8.

Science of Synthesis: Organic and organometallic synthetic methods critically evaluated by experts – an authoritative information resource

The screenshot shows the Thieme Pharmaceutical Substances web interface. The main entry is for 'Atorvastatin calcium'. It provides a comprehensive overview of the compound, including its ATC classification (C10AB08), use as an HMG-CoA-reductase inhibitor, chemical name, formula, molecular weight, and CAS numbers. It also lists substance classes such as Antilipids, Fluorocarboxylic acids, Hydroxy acids, and Pyridine. A 'Synthesis Path' section includes a chemical reaction scheme showing the multi-step synthesis of Atorvastatin calcium from starting materials.

Pharmaceutical Substances: Your reliable source for the syntheses of active pharmaceutical ingredients.

For more information and a free trial please contact:

Thieme Institutional Sales
E-mail: eproducts@thieme.de
Tel.: +49-7 11-89 31-407

